

Opinnäytetyö (AMK)
Diakin viestinnän koulutusohjelma
Journalismi
2012

Inkeri Pyylampi

AJAN TASALLA

– juontaminen ajankohtaisohjelmissa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Viestinnän koulutusohjelma | Journalismi

Syky 2012 | 88 sivua

Ohjaaja: Juha Sopenen

Inkeri Pyylampi

AJAN TASALLA: JUONTAMINEN AJANKOHTAISOHJELMISSA

Tässä opinnäytetyössä käsitellään ajankohtaisohjelman juontajan työtä. Aihetta lähestytään pääosin vuorovaikutuksen ja vallan näkökulmista. Opinnäytetyössä käsitellään juontajien vuorovaikutusta suorassa televisiolähetyksessä. Huomiota kiinnitetään etenkin viestintään keskustelijoiden ja katsojien kanssa, mutta myös juontajaparin välistä vuorovaikutusta tarkastellaan. Lisäksi käsitellään juontajan työhön liittyviä vuorovaikutustilanteita lähetyksen ulkopuolella. Tässä opinnäytetyössä sivutaan myös muita juontajan työhön kuuluvia asioita, kuten ohjelmien valmistelua. Jotkin käsitellyistä asioista liittyvät yleisesti juontajan työhön televisiossa, mutta tarkoituksena on myös kartoittaa ajankohtaisohjelmien juontamiselle ominaisia piirteitä.

Juontajilla on valtaa päättää siitä, millaisia asioita nostetaan ohjelmien aiheiksi ja siten myös mahdollisesti yhteiskunnallisen keskustelun aiheiksi. Lisäksi juontajat käyttävät valtaa lähetyksen vuorovaikutustilanteissa. Lähetyksessä on valtaa niin juontajalla kuin vierailia. Juontajan ja vieraiden valta on kuitenkin erilaista.

Tässä opinnäytetyössä haluttiin tutkia sitä, miten juontajat itse näkevät työnsä. Opinnäytetyötä varten haastateltiin viittä ajankohtaisohjelman juontajaa lokakuussa 2012. Haastattelut tehtiin teemahaastatteluina. Tutkimus on laadullinen. Tarkoituksena ei ole niinkään tehdä yleistettäviä päätelmiä kuin tuoda esille erilaisia näkökulmia ja kokemuksia.

Haastatteluiden perusteella vaikuttaa siltä, että ajankohtaisohjelman juontajan työlle on ominaista se, että ohjelmaa varten pitää tehdä paljon valmistelutyötä. Suorassa lähetyksessä tarvitaan esiintymistaitoja, mutta ajankohtaisohjelmissa asia on juontajan persoonaa tärkeämpi. Voi olla, että tulevaisuudessa persoonavetoisuus tulee lisääntymään. Asiasisältö tulee kuitenkin aina olemaan ajankohtaisohjelmissa olennaista.

ASIASANAT:

journalismi, televisio, juontaminen, ajankohtaisohjelmat, viestintä, kommunikaatio, vuorovaikutus, puheviestintä, joukkoviestintä, keskinäisviestintä, interpersonaalinen viestintä, suora lähetys

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Journalism

Autumn 2012 | 88 pages

Instructor: Juha Sopanen

Inkeri Pyylampi

KEEPING UP WITH THE WORLD: HOSTING CURRENT AFFAIRS TELEVISION PROGRAMMES

The topic of this bachelor's thesis is hosting current affairs television programmes. The emphasis is on the aspects of communication and power. One aim of the thesis is to examine communication in live television broadcasts. The focus is on communication between hosts and guests and hosts and viewers. Sometimes journalists host in pairs and communication between them is also discussed. In addition to live broadcasts, other communicational situations that hosts encounter are discussed. Moreover, other aspects of their work, such as preparing for the broadcast, will be briefly discussed. The purpose is to define some features that are characteristic of hosting current affairs programmes, albeit some of the aspects discussed apply to hosting television programmes in general.

Hosts have power to choose the themes that are discussed in programmes. Thus, they can affect the agenda of public discussion. Hosts also have power in interaction in the televised discussion. Both hosts and guests have power but the power of hosts differs from the power of guests.

In this thesis, the purpose was to approach the themes from hosts' perspective. For this thesis, five hosts were interviewed in October 2012. The interviews were conducted in semi-structured form. This thesis is a quality research and the purpose is not to draw wide generalizations but to introduce some aspects of the craft and the experiences of hosts themselves.

Based on the interviews, it seems that it is characteristic of hosting a current affairs programme to prepare thoroughly. Hosting requires performance skills but in current affairs programmes, substance is more important than the personality of the hosts. However, it may be that in the future, personality of hosts becomes more important. Nevertheless, substance will always be essential in current affairs programmes.

KEYWORDS:

journalism, television, hosting, current affairs programmes, communication, interaction, speech communication, mass communication, interpersonal communication, live broadcast

SISÄLTÖ

<u>1</u>	<u>JOHDANTO</u>	6
<u>2</u>	<u>TUTKIMUSASETELMA</u>	7
<u>3</u>	<u>AJANKOHTAISOHJELMAT SUOMESSA</u>	9
3.1	Ajankohtaisohjelman juontajan työ	10
<u>4</u>	<u>VIESTINNÄN MÄÄRITTELYÄ</u>	13
4.1	Viestinnän mallit	13
4.2	Konteksti puheviestinnän tutkimuksessa	14
4.3	Viestinnän tyypit	15
4.3.1	Joukkoviestinnän määrittelyä	15
4.3.2	Keskinäisviestinnän määrittelyä	15
4.3.3	Joukkoviestinnän ja keskinäisviestinnän rajanvetoa	18
<u>5</u>	<u>KESKUSTELUOHJELMA VUOROVAIKUTUSTILANTEENA</u>	19
<u>6</u>	<u>JUONTAJA JA KATSOJAT</u>	21
6.1	Katsojakäsitys	23
6.2	Katsojat osallistuvat lähetykseen	25
6.3	Juontajan ja katsojan välinen suhde	27
6.4	Vuorovaikutus lähetyksen ulkopuolella	30
6.4.1	Katsojapalaute ja juttuvinkit	31
6.4.2	Vuorovaikutus sosiaalisessa mediassa	32
6.5	Katsojavastuu	33
<u>7</u>	<u>JUONTAJA JA KESKUSTELIJAT</u>	35
7.1	Yksi vieras, monta vierasta	35
7.2	Puheenvuorojen jakaminen	36
7.3	Keskeyttäminen	38
7.4	Vieraan saaminen avautumaan	40
7.5	Valehteleminen	43
7.6	Käsikirjoitus ja kuunteleminen	44
7.7	Vastuu vieraita kohtaan	46
7.8	Ennen ja jälkeen lähetyksen	47
<u>8</u>	<u>JUONTAJA JA HÄNEN PARINSA</u>	51
8.1	Parijuontamisen haasteet	51

8.2	Pari tuo avun	53
8.3	Työn jakaminen	54
<u>9</u>	<u>JUONTAJAT OSANA TYÖYHTEISÖÄ</u>	56
9.1	Kollegoiden palaute	56
9.2	Lähetyksen jälkeinen tila	57
<u>10</u>	<u>JUONTAJA JA KAMERA</u>	58
10.1	Suora lähetys	58
10.2	Esiintyminen kameralle	60
10.2.1	Sanaton viestintä	60
10.2.2	Ulkonäkö ja pukeutuminen	61
10.3	Omien lähetysten katsominen	62
10.4	Huumori, viihteellisyys ja tunteet ajankohtaisohjelmassa	63
<u>11</u>	<u>JUONTAJAN ROOLI</u>	65
11.1	Juontajan tehtävä	65
11.2	Juontajalta vaaditut ominaisuudet	66
11.3	Televisiopersona vs. todellinen persona	67
<u>12</u>	<u>JUONTAJAN VALTA</u>	69
12.1	Median vallan kasvu	71
12.2	Päiväjärjestys ja portinvartijuus	72
12.3	Kehyistäminen	75
12.4	Objektiivinen juontaja, asenteellinen juontaja	75
12.5	Juontajan valta ja vieraiden valta	78
<u>13</u>	<u>KATSE TULEVAISUUTEEN</u>	82
<u>14</u>	<u>LOPUKSI</u>	85
	<u>LÄHTEET</u>	87

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä on tarkoituksena perehtyä siihen, millaista on ajankohtaisohjelman juontajan työ. Aihetta lähestytään pääosin vuorovaikutuksen ja vallan näkökulmista.

Media on nykyajan tori, forum, jossa keskustellaan yhteiskunnan asioista. Ajankohtaisohjelmat ovat yksi keskustelun areena. Suomessa niillä on televisiossa vakiintunut ja vankka asema. Tästä kertoo esimerkiksi se, että televisiosta tulee viikoittain useita ajankohtaisohjelmien suorita lähetyksiä parhaaseen katselu-aikaan. Tässä opinnäytetyössä on tarkoituksena perehtyä siihen, millaista on juontajien vuorovaikutus suorassa televisiolähetyksessä. Huomio kiinnitetään etenkin viestintään keskustelijoiden ja katsojien kanssa, mutta myös juontajaparin välistä vuorovaikutusta tarkastellaan. Lisäksi käsitellään juontajan työhön liittyviä vuorovaikutustilanteita lähetyksen ulkopuolella, erityisesti vuorovaikutusta katsojien kanssa. Juontajan vallan tematiikkaa käsitellään loppupuolella luvussa 12.

Tätä opinnäytetyötä varten on haastateltu viittä ajankohtaisohjelman juontajaa. Haastattelut tehtiin lokakuussa 2012. Haastateltavista käytetään sanaa juontaja, vaikka ajankohtaisohjelmien juontajat puhuvat itsestään lähinnä toimittajina. Koska toimittajuus liittyy vahvasti ajankohtaisohjelmien juontajien ammatti-identiteettiin, voisi sanapari toimittaja-juontaja olla mahdollinen. Yksinkertaisuuden vuoksi käytetään kuitenkin pelkkää juontaja-sanaa. Juontaja-sanan valinta toimittaja-sanan tai toimittaja-juontaja-yhdistelmän sijaan on perusteltua siitä syystä, että tässä työssä keskitytään toimittaja-juontajan rooliin nimenomaan juontajana. Lisäksi juontaja-sanasta ilmenee, että tässä työssä keskitytään vain niihin ajankohtaisohjelmissä työskenteleviin toimittajiin, joiden toimenkuvaan kuuluu juontamista.

2 TUTKIMUSASETELMA

Tässä opinnäytetyössä käsitellään juontamista television ajankohtaisohjelmissä. Jotkut työn piirteistä pätevät myös muuhun juontajan työhön televisiossa, mutta osa asioista ei koske kaikkea televisiojuontamista. Esimerkiksi viihdeohjelman ja ajankohtaisohjelman juontajan työ voi erota suhteellisen paljon niin valmisteluprosessin kuin itse juontamisen suhteen.

Aihetta haluttiin lähestyä sitä kautta, miten juontajat itse työnsä kokevat. Opinnäytetyötä varten on haastateltu viittä ajankohtaisohjelman juontajaa. Kaikki haastateltavat työskentelevät Ylen suomenkielisissä ajankohtaisohjelmissä. Haastateltaviksi valikoitui Ylen ohjelmien juontajia, koska selkeästi suurin osa ajankohtaisohjelmista Suomessa on Ylen tuottamia. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa yleisesti ajankohtaisohjelman juontajan työtä juontajien omien kokemusten ja ajatusten pohjalta. Koska haastateltavia on vähän, tämä opinnäytetyö ei voi olla kaikenkattava esitys ajankohtaisohjelmien juontamisesta. Tässä työssä voidaan vain nostaa esille joitain juontajien ajatuksia ja näkökulmia. Tämän tarkoituksen toteutumiseksi ei ole merkitystä sillä, kenen tuottamissa ajankohtaisohjelmissä haastatellut juontajat tekevät töitä. Kokemuksia on joka tapauksessa yhtä monta kuin juontajia. Haastateltavien valinnassa kiinnitettiin huomiota haastateltavien kokemukseen ja sukupuoleen. Haastateltaviksi haluttiin niin miehiä kuin naisia. Haluttiin myös, että haastateltavien kokemustaustoissa olisi joitain eroja. Tarkoituksena ei ole vertailla kokemuksen tai sukupuolen merkitystä, mutta kokemus ja sukupuoli saattavat joissain asioissa vaikuttaa vastauksiin ja siten tuoda lisää näkökulmia.

Tulevaisuudessa voisi olla mielenkiintoista tutkia ajankohtaisohjelmia myös katsojien ja ohjelmien vieraiden näkökulmasta. Esimerkiksi poliitikkojen haastattelut voisivat tuoda asiaan mielenkiintoisen näkökulman. Lisäksi tulevaisuudessa voisi olla mielenkiintoista analysoida vuorovaikutusta

ajankohtaisohjelmien keskusteluissa ja vertailla saatuja tuloksia siihen, miten juontajat ja vieraat tilanteen kokevat.

Juontajien haastattelut kestivät noin tunnista kahteen tuntiin. Selkeää kysymysrunkoa ei ollut. Sen sijaan oli teemoja, joihin lähdettiin etsimään juontajien kokemuksia ja ajatuksia. Tutkimusmenetelmänä oli siis teemahaastattelu. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on etukäteen määritelty, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Haastatteluiden kesken voi olla eroa siinä, missä järjestyksessä ja kuinka laajasti eri teemat käydään läpi. (Eskola & Vastamäki 2001, 26–27.) Teemahaastatteluluun päädyttiin, koska haluttiin, että haastateltavat saisivat kertoa suhteellisen vapaasti kokemuksistaan. Lisäksi esimerkiksi haastateltavan kokemuksesta riippuen saattoi olla perusteltua keskittyä joihinkin asioihin enemmän. Teemojen alle oli listattu asioita, joista haastattelussa voi keskustella. Näitä kaikkia ei kuitenkaan täytyntä käydä läpi.

Tutkimuksellisista syistä tässä opinnäytetyössä esiintyvät juontajat ovat anonymoituja. Tekstistä saattaa olla mahdollista arvailla juontajien henkilöllisyyttä, koska ajankohtaisohjelman juontajan työ on julkista ja juontajien joukko on rajattu ja suhteellisen harvalukuinen. Mahdollisimman suuren anonymiteetin mahdollistamiseksi haastateltavia ei ole numeroitu. Jos tietyn haastateltavan kaikki kommentit voitaisiin niputtaa yhteen, voisi anonymiteetti olla käytännössä olematon. Koska tässä opinnäytetyössä ei selkeästi ilmaista, kuka on sanonut mitään, voi joidenkin tutkimuksellisten johtopäätelmien teko hankaloitua. On vaikeaa puhua esimerkiksi kokemuksen mahdollisesta vaikutuksesta juontajien ajatuksiin. Toisaalta kovin pitkälle meneviä päätelmiä ei joka tapauksessa voi tehdä, koska haastateltavia on vähän. Haastateltuihin juontajiin viitataan tässä opinnäytetyössä sanalla ”haastateltava”. Sekaannusten välttämiseksi ajankohtaisohjelmien haastateltavista käytetään nimityksiä vieras/vieraat tai keskustelijat.

3 AJANKOHTAISOHJELMAT SUOMESSA

Ihmiset toivovat, että journalismi vastaa heidän huoleensa isoista yhteiskunnallisista ongelmista. Tämä käy ilmi tuoreesta tutkimuksesta, johon Tuomo Pietiläinen Helsingin Sanomien kolumnissaan viittaa. (Pietiläinen 2012.) Ajankohtaisohjelmat vastaavat tähän ihmisten toiveeseen. Ne penkovat yhteiskunnallisia ongelmia monesti tarkemmin kuin esimerkiksi uutisissa on mahdollista. Ajankohtaisohjelmissä voidaan keskittyä myös kevyempiin aiheisiin, mutta niiden sisältö on lähinnä asiapitoista. Eräs haastatelluista juontajista hahmotteli ajankohtaisohjelmien tehtävää esimerkiksi seuraavasti.

Uutiset kuitenkin on enemmän siinä online-maailmassa, yrittää kertoa minuutissa puolestoista, mitä juuri tänään on tapahtunut. Mutta jossain pitää sitten vähän niinkun mennä syvemmälle siinä. On ajankohtaisohjelmien tehtävä sitten valottaa niitä asioita.

Ei ole välttämättä yksioikoista tehdä jaottelua sen suhteen, mitkä ohjelmat lasketaan ajankohtaisohjelmiksi. Seuraavat ohjelmat voidaan sellaisiksi ajatella, mutta kaikki niistä eivät liity tämän opinnäytetyön aiheeseen sen takia, että niissä ei ole juontajaa tai juontajia. Ylen suomenkielisistä ohjelmista ajankohtaisohjelmiksi lasketaan ainakin A-studio, A-studio: Talk, A-studio: Stream, Ajankohtainen kakkonen, A2 Teema(ilta), Silminnäkiä, Pressiklubi, MOT, Aamu-tv, vaaliohjelmat, Suora linja, Linnan jatkot, Itsenäisyyspäivän paraati ja kesällä ja mahdollisesti joulukaudella esitettävä Päivän kasvo (Matti Virtanen, henkilökohtainen tiedonanto 9.11.2012). Ylen ruotsinkieliset ajankohtaisohjelmat ovat Närbild ja Obs Debatt (Carin Göthelid, henkilökohtainen tiedonanto 12.11.2012). MTV3:n ajankohtaisohjelmia ovat 45 minuuttia ja Huomenta Suomi. Lisäksi vaaliohjelmat voidaan laskea ajankohtaisohjelmiksi. (Merja Ylä-Anttila, henkilökohtainen tiedonanto 12.10.2012 & 22.11.2012.) Nelonen ja sen sisarkanavat ovat viihdekanavia, eikä niillä esitetä ajankohtaisohjelmia siinä mielessä kuin ajankohtaisohjelma-kategoria perinteisesti ajatellaan. Nelosen ohjelmista Hyvät ja huonot uutiset voidaan kuitenkin luokitella ajankohtaisohjelmaksi riippuen siitä, miten kategoria

määritellään. Hyvät ja huonot uutiset on viihdeohjelma, mutta siinä käsitellään ajankohtaisia asioita. (Paula Rintamaa, henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012.) Hyvät ja huonot uutiset on luonteeltaan siinä määrin viihteellinen, että se ei sovi kunnolla ajankohtaisohjelmaprofiiliin siinä mielessä kuin tässä opinnäytetyössä ajankohtaisohjelmista puhutaan. Monet käsitellyistä asioista voivat kuitenkin sopia myös Hyviin ja huonoihin uutisiin. Mielenkiintoinen pohdinnan aihe olisi se, heijastaako Hyvät ja huonot uutiset perinteisempien ajankohtaisohjelmien tulevaisuutta joiltain osin.

Yle on selkeästi suurin ajankohtaisohjelmien tuottaja Suomessa. Tämä sopii hyvin Ylen tehtävään. Juhani Wiio viittaa artikkelissaan ”Television sivistysroolin muutos läpi vuosikymmenen” Yleisradion ensimmäiseen toimilupaan, jossa Yleisradion tehtäväksi määriteltiin muun muassa kansansivistyksen edistäminen ja hyödyllisten tiedonantojen antaminen (2007, 407). Ajankohtaisohjelmat sopivat hyvin ”sivistävään” profiiliin. Vaikka esimerkiksi täysin fiktiivisetkin ohjelmat voivat olla sivistäviä, kuten Wiio (2007, 404) huomauttaa, on silti eroa sillä, kuinka sivistäväksi mikäkin sisältö mielletään. Ajankohtaisohjelmat eivät ole varsinaisia opetusohjelmia, joita kenties selvimmin luonnehdittaisiin sivistäviksi. Asiapitoisuutensa vuoksi ajankohtaisohjelmia pidetään kuitenkin varmasti sivistävämpinä kuin viihdeohjelmia.

Uutiset ovat ”hyödyllisten tiedonantojen antamisen” ytimessä, mutta ajankohtaisohjelmat tuovat tähän ytimeen lihaa luiden päälle. Eräs haastateltavista määritteli ajankohtaisohjelmien tehtävän niin, että niiden tulisi pitää ihmiset kiinnostuneina tärkeistä asioista. Ajankohtaisohjelmien rooli ja tehtävä määrittävät myös ajankohtaisohjelmien juontajan työtä. Vaikka televisiojuontamiseen aina liittyy tiettyjä piirteitä, on eri asia juontaa vakavampaa kuin selkeästi viihteellistä ohjelmaa.

3.1 Ajankohtaisohjelman juontajan työ

Ajankohtaisohjelmia juontavat toimittajat, joiden työhön kuuluu muutakin kuin lähetyksen juontaminen. Usein juontajat suunnittelevat lähetystä ja sen aiheita. Joskus juontajat tekevät suunnittelutyötä hyvinkin itsenäisesti, joskus enemmän

yhdessä työkavereiden kanssa. Jotkut juontajista tekevät myös juttuja ohjelmiin. Usein juontajat miettivät itse, mitä aiheita lähetyksessä olisi kiinnostavaa käsitellä ja keitä vieraita ohjelmaan voisi pyytää. He soittavat vieraille ja tekevät taustahaastatteluja. Joskus apuna on taustatoimittajia. Silloinkin taustatyötä tarvitsee tehdä myös itse. Yksi haastatelluista juontajista totesi, että ohjelman teossa on hyvä olla mukana alusta asti. Tällöin voi seistä lopputuloksen takana.

Haastatteluissa tuli ilmi, että ajankohtaisohjelman juontajan pitää tehdä paljon taustatyötä. Aiheet ovat sellaisia, että studioon ei kannata mennä, jos ei ole valmistautunut hyvin. Joskus studioon pitää mennä pienemmällä valmistautumisella, jos ohjelmassa täytyy esimerkiksi reagoida johonkin vähän ennen lähetystä tapahtuneeseen asiaan. Tällöin aiemmin hankitut laajat yleistiedot voivat osoittautua tärkeiksi. Ajankohtaisohjelmien juontajien on oltava jatkuvasti selvillä siitä, mitä tapahtuu. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että vapaa-ajallakin on seurattava uutisia. Eräs juontajista kommentoi työn vaatimuksia seuraavalla tavalla.

Tässä työssä pitää pitää itsensä ajan tasalla hirveän monipuolisesti. Täytyy seurata asioita ja tietää vähän sitä sun tätä, mitä tässä tapahtuu, laajalla sektorilla. Silloin on jotenkin semmoinen tunne, että mulla on oikeutus olla tuolla ruudussa, mitä puoli miljoonaa ihmistä katselee.

Ennen lähetystä juontaja miettii lähetyksen runkoa, juontoja ja keskustelun teemoja ja kysymyksiä. Ajankohtaisohjelmia juontaessa pitää tietää keskustelun aiheesta todennäköisesti enemmän kuin monissa muissa televisiokeskusteluissa. Ideointi ja taustatyö vie suuren osan juontajan ajasta.

[Taustatyötä] täytyy tehdä paljon ja sitä pitäisi varmaan tehdä aina enemmän ja enemmän. Mun mielestä siihen kaikki perustuu. On kyse ihan mistä muodosta tahansa, niin kaikki perustuu siihen, että asia on selvitetty ja niiltä osin on myös varma olo itsellä, koska sehän se luo vasta sen varmuuden. Voihan ajatella, että mä teen kuuden minuutin haastattelun, se ei ole sen pidempi eikä sen syvempi, että voinhan mä mennä sinne vaan niinkun tosta noin ja kysyä muutaman peruskysymyksen ja se on siinä. Että miksi mä tekisin siihen taustatyötä kauheasti – lopputulos voi olla ihan sama. Mutta mun mielestä se on eettisesti oikein ja asiallisesti yleensä hirmu hyödyllistä, että on selvitetty asioita, vaikka niistä vain pieni murto-osa tulisikin esiin siinä itse ohjelmassa. Ja sitten se luo sen hyvän psykologisen fiiliksen itselle – kyllä mä nyt suurinpiirtein tiedän, mistä tässä puhutaan.

Eräs toinen haastateltava sanoi, että hän tekee ison työn ja sen jälkeen palaa ”ihan niihin peruskysymyksiin”. Eräs haastateltavista mainitsi, että hän toivoi, että kiire ei tulisi tulevaisuudessa lisääntymään, jotta olisi aikaa tiedonhankinnalle ja tiedon sulattamiselle. Se olisi laadun kannalta tärkeää ja siten välttäisi virheitä ja osattaisiin tehdä tulkintoja ja analyysseja. ”Tämmösessä työssä tarvii todellakin paljon tiedonhankintaa ja semmosta analyysintekotaitoa.” Haastatteluissa tuli esille, että joskus voisi olla hyvä, jos itse juontamiseen voisi keskittyä enemmän.

On välillä sellaisia tilanteita, että tuntuu, että katsotaan, että toi homma hoidetaan kaiken muun toimen ohella, juontaminen, että ”kunhan vaan kävelee sinne studioon”, että ymmärrettäisiin, että sitäkin voisi tehdä toisella tavalla.

Juontajiksi voidaan valikoitua osittain oman kiinnostuksen perusteella, osittain esimiehen aloitteesta. Juontamisen suhteen tilannetta saattaa kuvata pitkälti seuraava sitaatti eräältä haastateltavalta. ”Mun edellinen pomo heitti mut kylmiltään ja räpiköimään ja ilman mitään koulutusta.” Juontajat eivät välttämättä saa tehtävään koulutusta. Tosin ainakin jotkut haastateltavista olivat saaneet jonkinlaista koulutusta esimerkiksi parijuontamiseen liittyen.

Tämä opinnäytetyö on osa viestinnän tutkimuksen kenttää. Ennen kuin juontajan työtä käsitellään yksityiskohtaisemmin, on syytä käsitellä keskeisiä käsitteitä ja sijoittaa opinnäytetyön aiheita viestinnän kenttään.

4 VIESTINNÄN MÄÄRITTELYÄ

Yksinkertaisesti määriteltynä viestintä on sanomien vaihtoa kahden tai useamman osapuolen välillä. Viestinnän synonyymina käytetään sanaa kommunikaatio. Janne Seppäsen ja Esa Väliiverrosen mukaan kommunikaatio-sanassa näkyy hyvin viestinnän keskeinen piirre, sillä latinankielinen kantamuoto *communicare* tarkoittaa jakamista ja yhdessä tekemistä. Viestinnässä on kyse jakamisesta ja yhteisen todellisuuden tekemisestä. Viestinnän yhteisöllisyyttä rakentava puoli on tärkeä, kun viestintää tarkastellaan osana yhteiskuntaa ja sosiaalista vuorovaikutusta. (Seppänen & Väliverronen 2012, 21.)

Ihmiset viestivät monin eri tavoin. Viestiä voidaan esimerkiksi suullisesti, kirjallisesti, ilmein ja elein. Tässä opinnäytetyössä käsitellään lähinnä suullista viestintää. Opinnäytetyö liittyy puheviestinnän tutkimuksen kenttään.

4.1 Viestinnän mallit

Varhaisissa kommunikaatiomalleissa viestinnän on ajateltu olevan yksisuuntaista. Puhuja puhuu ja kuuntelija kuuntelee. Tämän näkemyksen korvasi käsitys viestinnästä vuorovaikutuksena, jossa puhujan ja kuuntelijan roolit vaihtuvat. Ensin toinen puhuu ja toinen kuuntelee ja sitten on toisin päin. Nykyään viestintä nähdään prosessina, jossa kummatkin osapuolet ovat samaan aikaan sekä puhujia että kuuntelijoita. (DeVito 1999, 6–7.)

Tampereen yliopiston Johdatus viestintätieteisiin -sivustolla esitellään kolme viestinnän mallia: viestintä informaation siirtona, viestintä merkitysten tuottamisena ja viestintä yhteisyyden tuottamisena. Näitä malleja on saatettu pitää toisilleen vastakkaisina, mutta on mahdollista nähdä ne myös toisiaan täydentävinä, ei poissulkevinä, malleina. Tällöin ne kuvaavat viestintäilmiön eri tasoja. (Karvonen 2002/2005.) Ajankohtaisohjelmissa voi nähdä toteutuvan kaikki nämä tasot, jos asiaa tarkastelee esimerkiksi katsojien näkökulmasta.

Ajankohtaisohjelma voi tuoda uutta tietoa, jonka vastaanottaja katsoja on. Ajankohtaisohjelmat voivat myös olla tuottamassa merkityksiä eli muokkaamassa sitä, miten katsoja näkee yhteiskunnan asiat. Lisäksi ajankohtaisohjelmat luovat yhteisyyttä. Niillä on oma tehtävänsä esimerkiksi suomen kielen muokkaamisessa, kulttuurin muodostumisessa ja mahdollisesti tietynlaisessa ”kansallisen yhteenkuuluvuuden” -tunteen synnyssä.

4.2 Konteksti puheviestinnän tutkimuksessa

Kun keskustellaan puheviestinnästä, on olennaista, missä kontekstissa se tapahtuu. Kontekstilla ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää. Pekka Isotaluksen mukaan konteksti voidaan ymmärtää tietona, joka ihmisillä on siitä, miten olla vuorovaikutuksessa tietyissä olosuhteissa. Se voi tarkoittaa myös kulttuurin tai alakulttuurin jäsenten sosiaalista konstruktia. Konteksti voidaan nähdä myös tilanteena, jossa viestintä tapahtuu tai tarkemmin sosiaalisena tilanteena, jossa henkilöt ovat vuorovaikutuksessa tietyssä paikassa niin, että vuorovaikutuksella on havaittava alku ja loppu. Kontekstia voidaan siis lähestyä kognitiivisesta, vuorovaikutuksellisesta tai ympäristöllisestä näkökulmasta. (Isotalus 1996, 13.) Tässä opinnäytetyössä on perusteltua puhua mediasta puheviestinnän kontekstina. Media muodostaa kontekstin eli ympäristön, olosuhteet ja sen (sosiaaliseen) tilanteeseen, jossa vuorovaikutuksessa ollaan.

Tarkemmin ottaen puheviestintää käsitellään tässä opinnäytetyössä television kontekstissa. Myös ohjelmatyypit voidaan nähdä erilaisina konteksteina (Isotalus 1996, 28). Onkin mahdollista määritellä, että tässä opinnäytetyössä käsitellään puheviestintää television kontekstissa ja ajankohtaisohjelmien alakontekstissa. Monet käsitellyistä asioista voivat päteä myös muuntyyppisiin televisio-ohjelmiin ja televisiokeskusteluihin, mutta ensisijainen huomio on ajankohtaisohjelmissä. Kaikki tässä opinnäytetyössä käsitellyt teemat eivät kuitenkaan sovi tähän kontekstiin, koska puheviestintää käsitellään myös kasvokkaistilanteissa lähetyksen ulkopuolella esimerkiksi työyhteisössä tai katsojien ja juontajien kesken julkisilla paikoilla. Lisäksi käsitellään joitain asioita, jotka eivät varsinaisesti kuulu puheviestinnän tutkimuksen piiriin.

4.3 Viestinnän tyypit

Viestinnän kenttää voidaan hahmottaa eri tavoin. Ei ole yhtä ainoaa tapaa jaotella viestintää tyypeihin. Viestintä-sanat monet johdannaiset tuovat esille erilaisia ulottuvuuksia (Seppänen & Väliaverronen 2012, 21–22). Voidaan puhua esimerkiksi kulttuurienvälisestä viestinnästä, ryhmäviestinnästä tai organisaatioviestinnästä. Tässä opinnäytetyössä vuorovaikutusta tarkastellaan kahden viestinnän tyyppin näkökulmasta. Nämä ovat keskinäisviestintä ja joukkoviestintä. Kummatkin ovat keskeisiä viestinnän ja vuorovaikutuksen tutkimuksen käsitteitä. Joukkoviestinnän ja keskinäisviestinnän keskinäinen suhde ei ole aivan yksioikoinen. Ennen kuin tätä kompleksista suhdetta käsitellään, on syytä määritellä, mitä joukkoviestinnällä ja keskinäisviestinnällä tarkoitetaan.

4.3.1 Joukkoviestinnän määrittelyä

Joukkoviestinnässä sanomat jaetaan laajalle yleisölle. Vastaanottajat eivät välttämättä tunne toisiaan. Joukkoviestinnässä viestintä tapahtuu vakiintuneiden tuotanto- ja jakelukoneistojen kautta. Viestinnän sisällöt ovat julkisia, teknisesti välittyneitä ja periaatteessa kaikkien saatavilla. Joukkoviestinnälle on ominaista, että se on pääosin yksisuuntaista viestintää, jossa viesti välitetään harvoilta monille. (Seppänen & Väliaverronen 2012, 21.) Sosiaalinen media ja erilaiset vaikuttamisen mahdollisuudet ovat tuoneet oman haasteensa joukkoviestinnästä puhumiseen. Enää viestintä ei suuntaudu joukkoviestinnässä yhtä selkeästi harvoilta monille.

4.3.2 Keskinäisviestinnän määrittelyä

Ajankohtaisohjelmat ovat joukkoviestintää. Voitaikinkin ajatella, että niitä tutkiessa olisi luonnollista puhua joukkoviestinnän tutkimuksesta. Kun kuitenkin tarkastellaan ajankohtaisohjelman juontajan työtä vuorovaikutuksen näkökulmasta, tarjoaisi joukkoviestinnän teoria vain hyvin kapean näköalan. Juontajan työhön näyttää liittyvän paljon keskinäisviestintää.

Janne Seppänen ja Esa Väliverronen määrittelevät keskinäisviestinnän kahdenväliseksi viestinnäksi (2012, 21). Keskinäisviestinnän määrittely ei kuitenkaan välttämättä ole näin yksioikoista. Esimerkiksi Jukka-Pekka Puro tuo esille sen, miten keskinäisviestintää voidaan määritellä eri tavoin. Hän viittaa Bergerin ja Bradacin jaotteluun, jonka mukaan keskinäisviestintää voidaan lähestyä muutamasta näkökulmasta. Ensimmäinen tapa on numeerinen. Sen mukaan keskinäisviestinnän kriteerinä on se, että viestintään osallistuu vähintään kaksi henkilöä, mutta kyseessä ei ole vielä ryhmä. Myös suhteellisen monen ihmisen kesken tapahtuva viestintä voi olla keskinäisviestintää, etenkin jos keskustelijat eivät miellä muodostavansa ryhmää. Numeerisen tavan sijaan keskinäisviestintää voidaan määritellä tilanteen mukaan. Tiedyt tilanteet ovat luonteeltaan keskinäisviestinnällisiä, toiset eivät. Keskinäisviestintää voidaan lähestyä myös funktionaalisesta näkökulmasta. Silloin ero keskinäisviestintään ja muuhun viestintään muodostuu siltä pohjalta, mitkä ovat viestintätilanteelle ominaisia päämääriä. Tällöin painotetaan esimerkiksi sitä, että keskinäisviestintä pyrkii muuttamaan asenteita, tunteita tai käyttäytymistä. Yhtenä keskinäisviestinnän päämääränä voidaan pitää yksilöiden välisen suhteen kehittämistä. Tämän päämäärän voi ajatella myös aivan omaksi näkökulmakseen keskinäisviestintään sen sijaan, että sitä pitäisi funktionaaliseen näkökulmaan liittyvänä. (Puro 1998, 105.)

Sen sijaan, että yritettäisiin löytää kaikkien hyväksyttävissä oleva yleinen määritelmä keskinäisviestinnälle, vaikuttaisi mielekkäämmältä määritellä keskinäisviestintä eri yhteyksissä hieman eri tavoin. Keskinäisviestintää voidaan luonnehtia esimerkiksi niin, että siinä tarkastellaan tilanteita, joissa viestintään osallistuvat 1) ovat välittömässä yhteydessä toisiinsa niin, että he ovat katse- ja kuuloetäisyyden päässä, 2) ovat aktiivisessa vuorovaikutuksessa keskenään niin, että kumpikin puhuu ja kuuntelee, 3) ovat niin verbaalissa kuin nonverbaalissa viestinnässä keskenään, 4) kokevat tilanteen merkityksellisenä ja tarkoituksellisenä ja kokevat jakavansa ja kokevansa jotain yhteistä, 5) ovat aika- ja paikkasidonnaisessa viestintätilanteessa. (Puro 1998, 105–106.) Nämä kriteerit tuntuvat sopivan siihen vuorovaikutustilanteeseen, jossa ajankohtaisohjelman juontajat lähetyksessä ovat. Juontaja(t) ja keskustelijat

ovat välittömässä yhteydessä toisiinsa, he puhuvat ja kuuntelevat vuorollaan (tiettyjen roolien mukaan), he viestivät niin sanallisesti kuin sanattomasti, viestintätilanne on heille merkityksellinen, he jakavat yhteisen kokemuksen ja viestintä on sidonnaista aikaan ja paikkaan.

Tässä opinnäytetyössä puhutaan juontajan ja vierailijoiden välisen vuorovaikutuksen lisäksi juontajan ja juontajaparin välisestä kommunikaatiosta, viestinnästä juontajan työyhteisössä ja juontajan viestinnästä suhteessa katsojiin. Monen tässä opinnäytetyössä käsitellyn vuorovaikutustilanteen voidaan ajatella olevan keskinäisviestintää. Juontajan ja katsojien välinen viestintä on monimutkainen verkko, johon liittyy potentiaalisesti ainakin keskinäisviestintää ja joukkoviestintää tilanteesta ja näkökulmasta riippuen. Itse lähetyksestä puhuttaessa on suuri ero sillä, katsotaanko vuorovaikutusta juontajan vai katsojan näkökulmasta.

Viestinnän tutkimuksen piirissä keskinäisviestinnästä käytetään myös sanaa intersoonallinen viestintä. Tämä on suurempi käänös englannin termistä *interpersonal communication*. Tässä työssä käytetään kuitenkin käsitettä keskinäisviestintä. Keskinäisviestintä valikoitui tässä työssä käytettäväksi termiksi, koska se on suomenkielisempi kuin interpersonaalinen viestintä.

Isotalus esittelee myös termin medioitu interpersonaalinen viestintä (*mediated interpersonal communication*) (1996, 15). Tässä opinnäytetyössä voitaisiinkin puhua medioidusta keskinäisviestinnästä. Tosin sekään ei, kuten Isotalus huomauttaa, tarkalleen ottaen kata esimerkiksi televisioesiintyjän ja katsojan välistä vuorovaikutusta. Yksinkertaisuuden vuoksi tässä opinnäytetyössä käytetäänkin vain termiä keskinäisviestintä.

Viestinnän tutkimuksessa on perinteisesti tehty jako joukkoviestintään ja keskinäisviestintään¹ ja ne voitu nähdä jopa kilpailevina viestinnän muotoina (Isotalus 1996, 34). Tämä vastakkainasettelu ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista viestinnän tutkimuksessa. Isotalus toteaaakin, että

¹ Isotalus käyttää keskinäisviestinnästä termiä interpersonaalinen viestintä.

keskinäisviestintä ja joukkoviestintä voidaan nähdä ikään kuin jatkumon ääripäinä (1996, 15).

4.3.3 Joukkoviestinnän ja keskinäisviestinnän rajanvetoa

Isotaluksen mukaan joukkoviestinnän ja keskinäisviestinnän teorioiden yhdistämisen tarve on ilmeinen. Teorioiden yhdistäminen olisi tärkeää, jotta ihmisen koko viestintäprosessia voitaisiin ymmärtää. Isotalus viittaa siihen, miten esimerkiksi nykyinen interaktiivinen viestintäteknologia ei selvästi kuulu kummankaan piiriin. (Isotalus 1996, 34.) Isotalus kirjoitti näin aikana, jolloin Facebook ja Twitter eivät vielä olleet osa monen ihmisen päivittäistä viestintää. Tilanne lienee muuttunut 1990-luvun puolivälistä entistä enemmän sellaiseen suuntaan, että selkeän jaottelun tekeminen on hankalaa.

Ajankohtaisjuontajan työhön kuuluu viestintätilanteita, joita voidaan tarkastella niin joukkoviestinnän kuin keskinäisviestinnän näkökulmasta. Ohjelmat lähetetään suorana massoille. Ohjelmilla on tavoitteita, jotka liittyvät siihen, että joukko ihmisiä katsoo lähetystä. Kun juontaja haastattelee vierasta, hän ei kuitenkaan välttämättä niinkään ajattele puhuvansa sadoille tuhansille suomalaisille kuin käyvänsä keskustelua toisen ihmisen kanssa. Tai jos juontaja keskustelelee Facebookissa ohjelman aiheista katsojien kanssa, on viestintätilanteessa niin joukkoviestinnän kuin keskinäisviestinnän piirteitä. Ajankohtaisohjelmien juontaminen voi olla niin joukkoviestintää kuin keskinäisviestintää – erikseen ja yhtä aikaa, riippuen tilanteesta. Suorassa lähetyksessä joukkoviestintätilanne toimii suurena kehyksenä, jonka sisällä tapahtuu keskinäisviestintää niin keskustelussa kuin yleisösuhteissa. Seppänen ja Välvirronen huomauttavatkin, että eri viestinnän lajit voivat olla läsnä yhtä aikaa (2012, 21).

5 KESKUSTELUOHJELMA

VUOROVAIKUTUSTILANTEENA

Ajankohtaisohjelmien keskustelu voidaan nähdä keskinäisviestintätilanteena. Se on kuitenkin omanlaisensa, hieman epätyypillinen keskinäisviestintätilanne. Keskustelu tapahtuu joukkoviestintäkontekstissa, jolloin keskustelussa on tavallaan läsnä myös muita kuin varsinaiset keskustelijat. Katsojat ovat ikään kuin yksi osapuoli. Tämä voi näkyä konkreettisesti esimerkiksi siinä, että juontaja puhuu katsojille/kameralle ennen keskustelun alkua. Steven E. Clayman käsittelee televisiokeskustelujen aloitusta kattavasti uutiskeskusteluja käsittelevässä artikkelissaan. Vaikka hän puhuu uutisista ja tutkimus on tehty parisenkymmentä vuotta sitten Yhdysvalloista, liittyvät samat asiat pitkälti myös suomalaisten ajankohtaisohjelmien kontekstiin. Clayman kirjoittaa, että ennen haastattelua on avaus, jonka pääasiallinen tehtävä on kertoa, mikä on haastattelun agenda ja tehdä selväksi, että haastattelu tehdään jonkin tärkeän, ajankohtaisen asian takia. Avaus siis muodostaa aika- ja syy-yhteyden maailman tapahtumien ja keskustelun välille. Toimittajan avauspuheenvuorosta näkee, että kyseessä on suunniteltu eikä spontaani vuorovaikutustilanne, ja se tehdään katsojien takia. (Clayman 1991, 48–49.)

Televisiokeskustelussa on nähtävissä muullakin tavoin, että kyseessä ei ole ”normaali” vuorovaikutustilanne. Clayman tuo esille erityisesti kolme asiaa. Ensinnäkin keskustelijoiden välillä ei ole sellaista sanallista tai sanatonta viestintää, jonka avulla otetaan selvää siitä, onko toinen valmis keskusteluun. Toisekseen keskustelijat eivät enää yritä tunnistaa toisiaan. He tietävät jo, kuka toinen osapuoli on. Sen sijaan toinen keskusteluosapuoli eli toimittaja esittelee vieraat katsojille. Kolmas Claymanin esiinnostama asia on se, että keskustelun aihe tai aiheet on päätetty etukäteen. Tavallisesti keskustelussa aiheista neuvotellaan koko ajan. Aiheita tuodaan esiin ja niistä jatketaan keskustelua tai

sitten aihetta vaihdetaan. Nyt kuitenkin aiheiden määrittely tulee esille jo toimittajan avauspuheenvuorossa. (Clayman 1991, 54–55.)

Ajankohtaisohjelmien keskustelut eroavat tavallisesta keskustelusta myös siten, että keskustelijat ovat erilaisissa, ennaltamäärätyissä keskustelurooleissa. Juontajan tehtävä on kuljettaa keskustelua eteenpäin. Juontajan puheenvuorot eroavat muiden keskusteluosapuolten puheenvuoroista. Vieraat yrittävät lähinnä saada omia näkemyksiään esille, kun taas juontaja yrittää haastattelulla saada haastateltavat puhumaan tietyistä asioista.

Kuten tässä osiossa jo mainittiin, televisiokeskusteluja tehdään pohjimmiltaan katsojia varten. Niin juontajat kuin vieraat luonnollisesti haluavat myös puhua katsojille. Juontajien ja vieraan asemassa on se ero, että juontajat voivat halutessaan kommunikoida suoraan katsojille. Ajankohtaistoimittajat kuuluvat niihin muutamiin henkilöihin, joilla on oikeus ja mahdollisuus puhutella katsojaa suoraan minä–sinä-suhteessa. Heidän ei tarvitse puhua vain välikäsien kautta. Vieraat joutuvat näin puhumaan. Myös katsojille viestiessään vieraat katsovat toimittajaan ja kameran ohi. (Hietala 1996, 62–63.) Puhuttiin suoraan kameralle tai ei, televisiopuheelle on ominaista, että se on aina suunnattu myös katsojille (Isotalus 1996, 32).

6 JUONTAJA JA KATSOJAT

Keskinäisviestinnässä viestijöiden välillä on todellista vuorovaikutusta ja viestintä on kaksisuuntaista. Kummallakin viestijällä on jonkinlainen suhde tai suhtautuminen toisiinsa. (Isotalus 1996, 51.) Ajankohtaisohjelman juontajan ja katsojan välisessä suhteessa keskinäisviestinnän kriteerit eivät täysin toteudu. Juontaja on viestin lähettäjä ja katsojalle jää vastaanottajan rooli. Kuten Isotalus huomauttaa, on katsoja kuitenkin viestintätilanteessa aktiivinen, sillä hän tekee esiintyjästä tulkintoja. Koska kumpikin osapuoli on aktiivinen, voidaan puhua vuorovaikutuksesta, mutta koska katsoja ja esiintyjä ovat ajallisesti ja tilallisesti erossa toisistaan, kyseessä on pikemminkin vuorovaikutuksen simulointi kuin aito vuorovaikutus. Isotalus luonnehtiikin katsojan ja esiintyjän välistä vuorovaikutusta medioiduksi kvasi-interaktioksi. (Isotalus 1996, 51.)

Isotalus viittaa Thompsoniin, joka on jaotellut interaktiivisuuden perustuvat vuorovaikutustyyppit kolmeen tyyppiin: kasvokkaiseen vuorovaikutukseen, medioituun vuorovaikutukseen (esimerkiksi puhelimen välityksellä tapahtuvaan) ja medioituun kvasi-interaktioon, joka on medioihin vakiintunut vuorovaikutusmuoto. Medioidussa kvasi-interaktiossa viestintä on pääasiassa yksisuuntaista ja se on suunnattu määrittelemättömälle mahdollisten vastaanottajien joukolle. Tällaisessa vuorovaikutuksessa on kuitenkin kyseessä sosiaalinen tilanne, jossa yksilöt liittyvät toisiinsa viestintäprosessien ja symbolien vaihdon kautta. Vastaanottaja saattaa kokea ystävyyttä, lojaalisuutta ja erilaisia tunteita esiintyjää kohtaan. (Isotalus 1996, 38.)

Esiintyjä saattaa yrittää jäljitellä vuorovaikutusta ja luoda vaikutelman, jossa katsoja kokee olevansa suorassa kontaktissa hänen kanssaan. Esiintyjä – eli tämän opinnäytetyön tapauksessa juontaja – voi yrittää luoda vuorovaikutuksen tunnetta esimerkiksi suuntaamalla katseensa kameraan ja kohdistamalla puheensa katsojille. (Isotalus 1996, 38–39.) Televisio on audiovisuaalinen media, jossa vastaanottaja voi sekä kuulla että nähdä toimittajan. Televisio on

intiimi media, jossa välittyy myös sanaton viestintä. Katsoja näkee esimerkiksi esiintyjän kasvojen ilmeet, joka vaikuttaa viestintäsuhteeseen. Audiovisuaalisuus, intiimiys ja nonverbaali viestintä voivat lisätä katsojan tunnetta keskinäisviestinnän kaltaisesta vuorovaikutuksesta. (Isotalus 1996, 36.)

Juontajan ja katsojan väliseen vuorovaikutukseen liittyy käsite sosiaalinen läsnäolo. Sosiaalinen läsnäolo viittaa siihen, missä määrin media mahdollistaa tunteen toisen henkilön läsnäolosta, vaikka henkilö olisi etäällä ajallisesti tai paikallisesti. Sosiaalinen läsnäolo on vahva medioissa, joissa yhdistyy verbaalinen ja nonverbaalinen viestintä – vaikkakaan kasvokkaistilanteen vahvuista sosiaalista läsnäoloa ei voida saavuttaa. Television mahdollistama vahva sosiaalisen läsnäolon tunne luo televisioesiintyjän ja katsojan välille suhteen, joka on lähellä keskinäisviestintäsuhdetta. Isotalus kuitenkin kirjoittaa, että jos katsojan ja televisioesiintyjän välistä vuorovaikutusta tarkastellaan keskinäisviestinnän näkökulmasta, näkökulma on katsojan. Esiintyjän kannalta viestintä ei vastaa keskinäisviestintää, koska vastaanottajaa ei näy lainkaan. Lisäksi esiintyjän kannalta tilannetta muuttaa esimerkiksi kuvauskaluston läsnäolo ja tietoisuus suuresta yleisöstä. (Isotalus 1996, 37.) Voi kuitenkin miettiä, voisiko esiintyjänkin kannalta olla kyse keskinäisviestintätilanteesta tai ainakin sitä kovasti muistuttavasta tilanteesta, mikäli hän ajattelee mielessään puhuvansa katsojalle, joka on persoona. Se, missä määrin juontajan näkökulmasta katsottuna juontajan ja katsojan lähetyksen aikaista viestintää voi rinnastaa keskinäisviestintään, saattaa riippua myös juontajasta ja siitä, kenelle hän ajattelee puhuvansa puhuessaan katsojille.

Televisiossa puhutaan suurelle joukolle, mutta puhettavan pitäisi olla kuin puhuttaisiin yksilölle (Isotalus 1996, 36). Tällainen puhetapa vahvistaa katsojan ja televisiossa esiintyvän henkilön välistä vuorovaikutussuhdetta. Seuraavaksi kartoitetaan sitä, puhuvatko ajankohtaisohjelmien juontajat mielestään yksilölle vai massalle. Sen lisäksi yritetään hahmottaa, kenelle juontajat ohjelmaa tekevät.

6.1 Katsojakäsitys

Ajankohtaisohjelmia katsoo suhteellisen moni suomalainen. Joskus ohjelmat keräävät hyvinkin suuria katsojalukuja. TV1:n vuoden 2011 kahdenkymmenen katsotuimman ohjelman listalle päätyi niin A-talkin kuin A-studion jakso. (Finnpanel 2012a.) MTV3:n kahdenkymmenen katsotuimman listalla vuonna 2011 on 45 minuutin jakso. (Finnpanel 2012b.) Lisäksi listoilla oli esimerkiksi useampi vaali aiheinen lähetys (Finnpanel 2012a & Finnpanel 2012b).

Finnpanelin kuukausittaisia tuloksia tarkastelemalla voi tehdä päätelmiä ajankohtaisohjelmien katsojien ikäjakaumasta. Esimerkiksi A-studion lähetys 17.9.2012 oli katsotuimpien televisio-ohjelmien listalla syyskuussa 2012 yli 10-vuotiaiden suomalaisten keskuudessa (Finnpanel 2012c). Ikäjakauma on kuitenkin huomattavissa. Alle 45-vuotiaiden kymmenen katsotuimman listoille (10–24- ja 25–44-vuotiaat) ohjelma ei päätenyt (Finnpanel 2012d & Finnpanel 2012e). Kun taas tarkastelee yli 65-vuotiaiden syyskuun listaa, siellä on useampikin ajankohtaisohjelma (Finnpanel 2012f).

Haastattelujen perusteella juontajilla on käsitys siitä, ketkä ohjelmaa katsovat katsojatutkimusten mukaan. He kuitenkin saattavat itse määritellä tavoitekohderyhmän eri tavalla ja tehdä ohjelmaa jossain määrin tätä kohderyhmää ajatellen. Yksi haastateltavista totesi, että hänen juontamaansa ajankohtaisohjelmaa katsovat hänen käsittääkseen yleisötutkimusten mukaan pitkälti eläkeikäiset miehet, mutta hän haluaisi, että katsojissa olisi enemmän nuoria ja naisia. Jotta voitaisiin tavoittaa näitä ryhmiä, tunteiden ja ihmisten tulisi olla ajankohtaisohjelmissä tärkeitä. Ohjelmien pitäisi koskettaa ihmisiä. Eräs toinen haastateltava sanoi tekevänsä ohjelmaa pitkälti nuoria aikuisia ajatellen, vaikka tiedostaa, että ohjelman katsojakunta on suhteellisen varttunutta. Välttämättä juontajat eivät kuitenkaan suuntaa puhettaan erityisesti millekään ikäryhmälle tai sukupuolelle. Eräs juontaja totesi tekevänsä ohjelmaa niille suomalaisille, jotka haluavat tietää juuri sen illan aiheista. Vaikka suuri osa katsojista on iäkkäämpää väkeä, katsovat ajankohtaisohjelmia monenlaiset ihmiset. Tämä näkyy myös haastateltavien vastauksissa. Eräälle juontajalle

katsojat ovat massa, joka koostuu erilaisista ihmisistä vähän niin kuin torilla, jossa on ihmisvilinää.

Mä ajattelen [katsojia] massoina varmaan just siksi, että tässä vuosien mittaan on tullut niin monenlaista palautetta ja monenlaista tyyppiä on tullut vastaan tai on soitellut, että mulla on oikeasti semmonen käsityskin katsojista, että se on hirveän kirjava joukko. Siellä on lapsia, nuoria, siellä on vanhuksia, siellä on ihan täysin pimahtaneita tyyppejä, professoreita – ja nekin voi olla muuten pimahtaneita.

Tästä vastauksesta käy ilmi, että kohtaamiset katsojien kanssa ja saatu palaute voi vaikuttaa ajankohtaisohjelmien juontajien katsojakuvaan. Toinenkin juontaja sanoi, että katsojakuvaan vaikuttaa se, minkälaisia ihmisiä tapaa. Hänen katsojakuvansa on tietyn tyyppinen ”perussuomalainen” (ei viittaa puolueeseen). Hänellä on ikään kuin katsojakuvahahmoja, jotka ovat erilaisia – nuorempia, vanhempia, miehiä ja naisia. Hän kertoi ajattelevansa myös lähipiiriään. ”Että kolahtaako tämä nyt siellä vai eikö.” Sen lisäksi hänellä on joku ”vähän mystisempi kuva” ajankohtaisohjelman katsojasta. Tämä juontaja kuitenkin kertoi, ettei hän oikeastaan ajattele lähetyksen aikana sitä, kuka katsoja on. Hän ajattelee katsojia etukäteen miettiessään ohjelman tyyliä, tavoitteita ja kysymyksiä, mutta lähetyksen aikana hän keskittyy tekemiseen. Eräs toinen haastateltava kertoi, ettei oikeastaan halua ajatella lähetyksen aikana sitä, että sitä katsoo joku. ”Silloin, kun mä olen lähetyksessä, niin televisiota ei katso läheiset eikä vanhemmat eikä sukulaiset eikä kukaan, siis mun mielessäni kukaan ei katso sitä lähetystä silloin. Muuten paine kasvaisi liian kovaksi.”

Vaikka ajankohtaisohjelmat ovat joukkoviestintää, ei tilanne juontajien näkökulmasta välttämättä ole niinkään viestintää massoille.

Joskus kun mä olen ollut Olympiastadionilla ja siellä on 50 000 katsojaa, mä ajattelen, että okei, meillä saattaa olla 600 000 katsojaa tai se on aina se mun tavoite. Että haa, montako kertaa tämä Olympiastadion. Mutta ei pidä ajatella [massana]. Se on niin käsittämätön määrä katsojia ja me tehdään vielä isoille katsojaryhmille. – – Se menee esiintymisen puolelle, ei läsnäoloksi, vaan esiintymiseksi, jos sitä ajattelisi massana. – – Se tuntuu vieraalta ajatukselta, että en mä ole kenenkään kanssa törmännyt [sellaiseen ajatukseen], että ”hei, mennään esiintymään näille massoille”.

Haastatteluiden perusteella juontajat keskittyvät katsojamassojen ajattelemisen sijaan esimerkiksi keskustelun ohjaamiseen. Kamera on kuitenkin portti katsojiin. Kun juontaja puhuu kameralle, hän katsojan näkökulmasta puhuu

ikään kuin suoraan hänelle. Haastateltujen juontajien kesken on eroja siinä, kenelle tai keille he suuntaavat sanansa puhuessaan kameralle. Yksi haastateltavista kertoi, että puhuessaan kameralle hän ajattelee puhuvansa yhdelle ohjaajalle, jonka kanssa hän on tehnyt yhteistyötä.

Jollain tavalla se on tosi lämmin ihminen ja se on tarpeeksi kaukana, että hän ei nyt ohjaa meillä. – – Se on hyvä kohde. Tarpeeksi lähellä, mutta tarpeeksi kaukana.

Kaksi haastateltavaa kertoi, että puhuessaan kameralle he ajattelevat puhuvansa kameralle.

Se on tekninen laite ja sillä siisti. Totta kai mä tiedän, että siellä on ihmisiä, [jotka] katsoo sitä ohjelmaa, mutta mä nyt sille kameralle puhun kerta kaikkiaan.

Sitähän sanotaan, että pitäisi ajatella, että siellä on joku siellä kameran toisella puolella tai puhua sen kameran läpi. Mutta kyllä mä puhun sen aina vaan sille kameralle. Mä en ole vielä sisäistänyt sitä ajatusta siitä, että ajattelisi sen kameran sellaiseksi fyysiseksi tai semmoseksi konkreettiseksi ihmiseksi. Aika usein mä vaan keskityn, että ”ai niin, tää asia mun piti vielä sanoa” ja sitten mä etsin sen kameran, mille puhua ja sitten mä puhun sille. Ehkä voisi vähän enemmän suunnata.

Kaksi haastatelluista juontajista ajattelevat kameralle puhuessaan puhuvansa eläville ihmisille, mutta eivät suuntaa puhettaan kenellekään tietylle ihmiselle.

Ajattelen [puhuvani] kotikatsomon ihmisille, yleisölle. – – Vähän niin kuin jos on teatterin lavalla, niin se yleisö on siinä. Ei niitten kasvoja sieltä erota, mutta se yleisö on siinä. Vastaavasti mä koen, että eläville ihmisille siinä puhutaan. Ja on se elävä ihminen sitten siellä se mieskin tai nainen, joka kameran takana on. Jos ei kellekään muulle, niin linssin läpi sille.

Vaikea sanoa sanoiksi, mutta sä et voi puhua niinkun kylmälle kameralle etkä sä voi puhua itselle etkä sä voi vaan muistella, jotenkin olla olematta läsnä, että ”mitähän mun piti tässä sanoa”, kun sä puhut. Vaan sun on joku ajateltava, joku elävä olio siellä. – – En mä ajattele yksittäistä ihmistä. – – mutta kyllä mä jotenkin näen, että siellä on ihmisiä.

Katsojien olemassaolo on tullut entistä näkyvämmäksi, kun katsojille on tarjoutunut mahdollisuus lähettää viestejä lähetykseen.

6.2 Katsojat osallistuvat lähetykseen

Median kuluttajan rooli on murroksessa. Seppänen ja Väliverronen pohtivat sitä, miten mediayhteiskunnan kansalaista pitäisi kutsua. ”Onko hän median

kuluttaja, käyttäjä, kokija vai peräti tuottaja?” (2012, 25). Heidän mukaansa kansalainen on näitä kaikkia.

Medioiden sulautuminen toisiinsa nakertaa sellaisten käsitteiden kuin television katsoja, radion kuuntelija tai lehden lukija käyttökelpoisuutta. Ne eivät enää tavoita ihmisten mediasuhteen aistimellista moninaisuutta, jos ovat siihen aikaisemminkaan erityisen hyvin kyenneet. (Seppänen & Väliaverron 2012, 25.)

Ajankohtaisohjelmien yhteydessä katsoja-käsite vaikuttaa olevan edelleen käyttökelpoinen, mutta katsojilla on mahdollisuus osallistua lähetykseen aktiivisemmin kuin joskus aiemmin. Ajankohtaisohjelmissa hyödynnetään nykyään esimerkiksi Twitterin suomia mahdollisuuksia. Sosiaalisen median käyttö riippuu ohjelmasta.

Katsojat voivat osallistua lähetyksen sisällön tekemiseen, mutta toistaiseksi vaikuttaa siltä, että katsojien mahdollisuudet vaikuttaa lähetykseen ovat melko rajatut. Juontajan tehtävä on toimittaa lähetystä ja kaikkea lähetykseen päätyvää ei oteta esille. Jos siis lähetykseen on mahdollista osallistua esimerkiksi tekstiviestein tai Twitterin tai Facebookin välityksellä, ei se automaattisesti tarkoita sitä, että oman viestinsä saisi kuuluville. Juontajat valikoivat, mitä katsojilta tulleita kommentteja ja kysymyksiä on mielekästä ottaa osaksi lähetystä. Valikointiin voivat vaikuttaa monet perusteet. Juontajan on ajateltava koko yleisöä, eikä hän voi mennä sen verrattain pienen joukon ehdoilla, jotka osallistuvat lähetykseen aktiivisesti. Tämä vaikuttaa siihen, mitkä viestit valikoituvat ääneen luettaviksi, koska viestien pitäisi palvella koko katsojajoukkoa. Lisäksi vain asiallisia viestejä voidaan ottaa esille. Viesteissä voi olla huumoria, mutta sen pitää olla tilanteeseen sopivaa. Viestien valikointiin vaikuttaa se, mitä teemoja lähetyksessä halutaan käydä lävitse. Eräs juontaja sanoi, että olisi aika hyvä tilanne, jos ohjelmassa haluttaisiin puhua jostakin teemasta ja katsojilta tulisi kysymyksiä siihen liittyen ja kysymykset voitaisiin pistää katsojien suuhun. Hän kuitenkin totesi, että sitä ei tapahdu juuri koskaan.

Pohtimisen arvoista on, että vaikka lähetyksessä olisi monia katsojien kysymyksiä, kuinka suuret vaikuttamismahdollisuudet katsojilla käytännössä on, jos heidän kysymyksistään valikoituvat lähetykseen vain ne, jotka olisi joka tapauksessa kysytyt. Katsojien vähäinen osallistumisen mahdollisuus tulee

esille myös Pekka Isotaluksen ja Marja Eklundin tutkimuksessa, jossa vertailtiin MTV3:n vuoden 1995 eduskuntavaalitenttiä ja vuoden 2011 presidenttitenttiä. Presidenttitentissä vuonna 2011 katsojat pystyivät kommentoimaan tenttiä Facebookin ja Twitterin kautta. Tämä ei kuitenkaan hirveästi muuttanut tentin luonnetta. ”Todellinen keskustelu ehdokkaiden ja kansalaisten välillä jäi kuitenkin hyvin pieneksi osaksi tentin rakennetta ja kaventui siihen, että toimittaja luki netistä muutaman kommentin.” (Isotalus & Eklund 2012, 49.)

Ajankohtaisohjelmien katsojista vain suhteellisen pieni osa osallistuu lähetykseen aktiivisesti. Eräs juontaja sanoi, että jotta pystytään saamaan ohjelmalle paljon katsojia, on katsojien pystyttävä olemaan halutessaan passiivisia. ”Mutta sen lisäksi pitää pystyä välittämään aito tuntu siitä, että he [katsojat] oikeasti pystyvät osallistumaan.”

Juontajille sosiaalisen median käyttö lähetyksessä tuo omat haasteensa, mutta se voidaan nähdä myös hyvänä asiana. Sosiaalisen median kautta voi tulla käyttökelpoisia kommentteja ja kysymyksiä. Yleisön viestien katsominen voi myös antaa juontajalle pienen hengähdystauon ja aikaa miettiä, miten edetä seuraavaksi. Katsojien osallistuminen voi kuitenkin rikkoa draaman kaaren lähetyksessä.

6.3 Juontajan ja katsojan välinen suhde

Katsojien ja juontajien välisen suhteen laatu ja vahvuus vaihtelevat. Katsoja saattaa muodostaa juontajaan myönteisen kuvitteellisen sosiaalisen suhteen, joka on ikään kuin illuusio interpersonallisesta tai kasvokkaisesta suhteesta. Tällaista suhdetta kutsutaan parasosiaaliseksi suhteeksi. (Isotalus 1996, 41.) Ajankohtaisohjelmien juontajien ollessa kyseessä vahvojen parasosiaalisten suhteiden syntyminen on kuitenkin epätodennäköisempää kuin esimerkiksi fiktiivisten televisiohenkilöiden kohdalla. Isotalus viittaa suomalaiseen tutkimukseen todetessaan, että laimeimmat parasosiaaliset suhteet televisioesiintyjä verratessa ovat uutisankkureihin sekä uutis- ja ajankohtaistoimittajiin. (Isotalus 1996, 42.)

Tämä saattaa osaltaan selittää sitä, että haastateltuja ajankohtaisohjelmien juontajia ei juurikaan häiritse julkisuus. Haastateltavien kesken oli eroa sen suhteen, missä määrin he kokivat tulevansa tunnistetuksi. Tunnettavuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi se, kauanko alalla on ollut ja missä ohjelmassa tai ohjelmissa on juontanut. Eräs haastateltavista kuvasi suhtautumista julkisuuteen seuraavasti.

Jotenkin mä en ajattele olevani kamalan julkinen enkä missään tapauksessa julkkis. – – Mä sanoisin, että tämmönen julkisuus, mikä tulee ajankohtaisjuontajalle, se ei ole ihan sellaista, mikä tulee vähän muunlaiselle julkisuuden henkilölle tai tv:ssä muissa rooleissa julkisuuteen tuleville. Mutta kyllä mä tajuun, että mut tiedetään ja tunnetaan, kun tuolla kulkee. Tietysti ei kaikki, koska ei kaikki näitä seuraa, mutta hirveen moni kuitenkin tunnistaa naaman ja tietää, kuka mä olen. Mutta ei se ole minuun niin kauheesti vaikuttanut, koska se huomio, mikä minuun sitten kenties kohdistuu, jos ihminen tulee jotain sanomaan tai tämmöstä, niin se on 90-prosenttisesti myönteistä ja se on niinkun sellaista, että ”hyviä ohjelmia, aina katselen”. Tällasia näin. Mulle ei tule kauheesti suoraan kasvoihin tämmöstä häiritsevää tai kielteistä yhteydenottoa tai reaktiota.

Haastattelujen perusteella vaikuttaisi siltä, että ajankohtaisohjelmien juontajat eivät koe julkisuuden juuri rajoittavan heidän elämäänsä tai vaikuttavan heidän käyttäytymiseensä. Eräs juontajista kertoi, että joskus ajattelee käyttäytymistä sen perusteella, että joku voi mahdollisesti tunnistaa. Hän kuitenkin totesi, ettei lähtökohtaisesti tee sellaisia juttuja, jotka hävettäisivät, joten käyttäytymistä ei ole myöskään tarvetta ajatella julkisuuden näkökulmasta. Yksi juontajista kertoi, että tietyllä tapaa siihen tottuu, että ihmiset tunnistavat, mutta tietyllä tapaa siihen ei totu. Julkisuus voi olla jossain määrin vaikeatakin.

Julkisuus on onneksi tässä nyt kuitenkin pientä, kun tämä on tämmöstä asiaohjelmaa. Meidän ei tarte olla sen takia julkisuudessa ja lööpeissä, että me saataisiin pitää ohjelma, niin kuin monet viihteen tekijät.

Ajankohtaisohjelmien juontajat näyttävät tiedostavan, että julkisuus on osa työtä ja jos aikoo olla alalla, julkisuutta on kestettävä. Esimerkiksi markkinointi ja puffikuvat ovat osa työnkuvaa ja ihmiset voivat lähestyä juontajia vapaa-ajalla. Haastatteluissa kävi ilmi, että jos ihmiset tulevat juttelemaan, juontajat pyrkivät olemaan kohtaliaita ja saattavat pysähtyä hetkeksi.

Mulla on se tarve kanssa, että jää sille ihmiselle hyvä käsitys myöskin siitä keskustelusta. En haluakaan olla sillain töykeä, että ”Mä en nyt ehdi” tai ”Mä en ole nyt töissä”.

Tosin tämä juontaja myönsi, että joskus voisi tehdä mieli sanoa, että ”hei nyt on lauantai ja mä en ole nyt töissä”. Eräs toinen juontaja totesi, että joskus on syytä sanoa jyrkästikin, jos ihminen on humalassa ja käyttäytyy häiritsevästi. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että pääosin ihmiset ovat juontajia kohtaan kohteliaita ja kasvokkain saatu palaute on yleensä positiivista. Katsojien käyttäytyminen ja yhteydenotot ovat pääosin asiallisia, mutta joskus juontaja voi joutua jopa ahdistavien yhteydenottojen kohteeksi ja saada häiritseviä viestejä.

Sieltä tulee kaikennäköistä just naisjuontajan ulkonäköön liittyvää, takapuoleen ja tisseihin ja tämmösiä kaikennäköisiä. Lähinnä sitä hörähtää nauruun ja lukee äänen kavereille ja nauretaan porukalla niille sitten. Mutta sitten on tietysti sellasiakin, mitkä kokee vähän ahdistavaksi.

Haastatellut naisjuontajat olivat kokeneet häirintää, mutta varsinaisesti uhkaavia tilanteita ei heidän osakseen ollut tullut. Miesjuontajien kanssa häirinnästä ei ollut puhetta. Eräs naisjuontaja arveli, että tämäntyyppisiä yhteydenottoja tulee varmaan naisille enemmän, mutta miehillekin voi tulla ehdotuksia. Hänen kokemuksensa mukaan miehet reagoivat tällaisiin yhteydenottoihin vahvemmin, koska eivät ole yhtä tottuneita sellaisiin kuin naiset.

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että juontajat haluavat varjella yksityisyyttään. Siitä huolimatta joskus voi käydä niin, että henkilökohtaisia asioita päätyy julkisuuteen ja median käsittelemiksi. Lisäksi sosiaalisessa mediassa saatetaan julkaista sellaisia juontajaan liittyviä viestejä, joita hän ei välttämättä haluaisi. Julkisuuteen liittyy myös se, että saattaa olla nettikirjoittelun aiheena. Eräs juontaja totesi, että ”jonkin verran mä googlaan [itseäni], mutta siellä on niin hassuja, että oikeastaan pitää suojellakin itseään.” Eräs toinen haastateltava kertoi, että on esimerkiksi taustoittamisen takia lukenut nettikeskusteluja, mutta ei oikeastaan juuri halua käydä lukemassa niitä.

Mä vaan huomaan, että mua vähän ahdistaa ne [nettikeskustelut]. – – En mä tiedä suojelenko mä vähän itseäni. Mä en ole myöskään halunnut sillain just mennä [lukemaan keskusteluja], että mä haluaisin katsoa, että onko NN² täällä nyt jonain potkupallona ja mitä kaikkia loukkauksia musta on keksitty.

² Haastateltava mainitsi nimensä, tässä korvattu kirjoittamalla NN.

Vaikka julkisuutta ei voi täysin kontrolloida, ei sen armoilla tarvitse täysin olla. Juontajalla on valtaa sen suhteen, missä määrin siellä näkyy.

Kun kuitenkin itse on mediassa töissä, on pystynyt kontrolloimaan omaa tekemistä ja näkymistä mediassa. Jos siellä mediassa haluaisi näkyä, niin kyllä siellä pystyisi olemaan. Liikkuisi kaikilla kokkareilla ja lähtisi Seiskapäivää-lehden juhliin. Että sitä voi valikoida, että missä julkisesti esiintyy ja mihin sanoo kyllä ja mihin sanoo ei.

Isotalus toteaa, että toimittajat ovat aina myös jonkin instituution edustajia (1996, 30). Juontajien haastatteluissa tuli esille myös tämä.

Henkilöinä edustamme aina Yleä, kun menemme jonnekin. Ollaan vapaa-ajalla niin pitää ottaa palautetta vastaan näistä rahoitusmalleista. Että on tämä niinkun sellainen kansallinen instituutio ja ajankohtaisohjelmat ja uutiset on tärkeitä lippulaivoja. Kyllä siinä pitää vastuunsa tuntea monella tavalla.

Jengi näkee tämän [Ylen] semmosena yhtenä köntsänä. Edustat työnantajaasi. Mä en haluaisi ajatella sitä, mutta pakko sitä vähän on ajatella.

Juontajien käyttäytyminen ei siis liity vain omaan imagoon, vaan myös yhtiön. Haastatteluiden perusteella ”yleläisyyttä” saatetaan pohtia silloin, kun ollaan sosiaalisessa mediassa. Tähän palataan myöhemmin alaluvussa 6.4.2 Vuorovaikutus sosiaalisessa mediassa.

6.4 Vuorovaikutus lähetyksen ulkopuolella

Suoran lähetyksen aikana juontajien ja katsojien vuorovaikutus on pääosin yksisuuntaista, mutta lähetyksen ulkopuolella juontajat voivat olla katsojien kanssa myös suorissa vuorovaikutustilanteissa niin kasvokkain ja puhelimitse kuin sähköpostin ja sosiaalisen median välityksellä. Jotkut juontajat ovat toisia aktiivisempia vuorovaikutuksessa katsojien kanssa. Yleisesti ottaen näyttää kuitenkin siltä, että juontajien ja katsojien välisen vuorovaikutuksen määrä on pitkälti riippuvainen katsojista, koska aloite vuorovaikutukseen tulee usein katsojilta. Katsojat voivat ottaa juontajaan suoraan yhteyttä tai keskustella esimerkiksi ohjelmien Facebook-sivulla. Juontajat näyttävät pyrkivät siihen, että he vastaavat katsojien ottaessa kontaktia tavalla tai toisella. Joskus juontajat voivat olla myös vuorovaikutuksen aloitteentekijöitä esimerkiksi Facebookissa.

Yksi juontaja sanoi, että haluaisi olla enemmän vuorovaikutuksessa katsojien kanssa. ”Mä nautin hirveästi niistä jälkikeskusteluista³ ihmisten kanssa.” Tämä juontaja näki etenkin Twitterin hyvänä areenana jälkikeskustelulle. Katsojat voivat esimerkiksi antaa jotain palautetta, johon juontaja voi vastata. Parhaimmillaan keskustelu voi olla ”tosi ravitsevaa”.

6.4.1 Katsojapalaute ja juttuvinkit

Haastatteluiden perusteella vaikuttaisi siltä, että juontajien saama palaute on usein asiallista, joskin myös asiattonta palautetta tulee. Juontajat saavat sekä kiittävää että kriittistä palautetta. Katsojilta tulleesta palautteesta voi olla apua.

Kyllä tulee monesti kriittisiäkin viestejä, jossa itsekin huomaa, että me ei ehkä nyt tehty tätä parhaalla mahdollisella tavalla. — — Nehän on usein siis semmosia, ettei olla huomattu jotain tärkeätä pointtia tai emme hakeneet vastausta tähän kysymykseen. Sitten jos tulee näitä ihan parjausviestejä, niin niihin on kyllä jo aika parkkiintunut, että ne ei vaikuta ja niissä harvoin on sitä pointtia, mutta tämmönen perusteltu kritiikki kyllä vaikuttaa ja sitten tämmönen kiittäminen. Se vaikuttaa aina. Kyllä se lisää semmosta ammatillista itsetuntoa ja semmosta hyvää fiilistä.

Katsojapalaute voi liittyä niin juontajan työhön kuin aiheeseen. Joskus katsojat haluavat ilmaista, mitä mieltä he itse ovat ohjelman aiheesta. Juontajiin kohdistuva palaute voi liittyä vieraiden kohteluun. Katsojat voivat kommentoida esimerkiksi sitä, miten keskustelussa on jaettu puheenvuoroja tai miten juontaja on suhtautunut vieraisiin. Kritiikkiä voi tulla myös esimerkiksi kielenkäytöstä tai vaatetuksesta. Joskus kritiikki voi olla juontajan näkökulmasta jokseenkin turhaa. Eräs juontaja totesi, että ”voit puhua mitä vaan, ja sitten kun saat palautteen, sä saat palautetta sun kravatista”. Hän kuitenkin kertoi, että hyödyllistäkin palautetta esimerkiksi rakenteesta on tullut. Hyödyllinen palaute on hänen mukaansa kriittistä ja perusteltua.

Katsojat voivat joskus ehdottaa juttuaiheita. Ohjelman tarkempi formaatti vaikuttaa siihen, minkä verran ja miten katsojilta tulevia ideoita voi hyödyntää. Joskus ihmiset tulevat esittämään juttuaiheita nähdessään juontajan julkisella paikalla. Eräs haastateltava luonnehti näiden kasvokkaistilanteissa kerrottujen

³ Tässä tapauksessa ”jälkikeskustelut” viittaa kirjoitetussa muodossa olevaan keskusteluun internetissä.

aiheiden olevan usein itsestään selviä, joskus toki konkreettisiakin. Hän kertoi, että sähköpostiin tulee monesti ihan käyttökelpoisia ideoita.

Juontajat voivat saada ideoita myös kuunnellessaan ihmisten juttelua esimerkiksi kaupungilla tai junassa. Koska ideat eivät synny tyhjiössä, ns. ”tavalliset kansalaiset” voivat päästä vaikuttamaan ajankohtaisohjelmien aiheisiin tietämättäänkin.

6.4.2 Vuorovaikutus sosiaalisessa mediassa

Sosiaalinen media on yksi vuorovaikutuksen kanava (myös) lähetyksen ulkopuolella. Ohjelmilla voi olla Facebook-sivuja ja ne saattavat näkyä Twitterissä. Juontajilla voi olla myös henkilökohtainen Facebook-profiili tai Twitter-tili. Haastattelut osoittivat, että juontajien kesken on eroja siinä, kuinka aktiivisia he ovat sosiaalisessa mediassa. Haastateltavien sosiaalisen median käyttö vaihtelee sekä omien henkilökohtaisten profiilien ja tilien että ohjelmien Facebook-sivujen ja Twitter-tilin suhteen.

Eräs juontaja totesi Twitterin olevan kiinnostava työkalu. Sen kautta voi saada tietoa paljon nopeammin kuin pelkästään selailemalla nettisivuja ja siellä voi käydä keskustelua ajankohtaisista aiheista. Lisäksi Twitterissä voi saada kontakteja, joita ei välttämättä muuten saisi. ”Kyllä se tasa-arvoistaa eri näkemysten välittämistä ja tiedon saamista.”

Viestintä sosiaalisessa mediassa ”omana itsenä” tuo kuitenkin omat haasteensa verrattuna esimerkiksi ohjelmien Facebook-sivuihin tai Twitter-kanavaan. Yksi juontajista, joka on itse niin Facebookissa kuin Twitterissä, toi esille jännitteen, mikä sosiaalisen median käyttöön yleläisenä liittyy. Toisaalta sosiaalisen median käyttöä rohkaistaan, mutta toisaalta ei ole aivan yksinkertaista, miten yleläisten pitäisi siellä esiintyä.

Pitääkö meidän olla koko ajan tämän yhtiön virallinen ääni, joka sitten taas ei ole luonteenomaista sosiaalisessa mediassa – että meillä kaikilla olisi yhtäläinen ääni ja kaikki olisimme kieli keskellä suuta ja olisimme hirveän neutraaleja ja tasapuolisia – koska sen [sosiaalisen median] idea on, että siellä ollaan kärjekkäitä ja ollaan jotakin mieltä asioista.

Hän on kuitenkin ajatellut otettuaan johonkin asiaan kantaa sosiaalisessa mediassa, että hänellä on oikeus siihen mielipiteeseen. Eräs toinen haastateltava sanoi, että harvoin sensuroi itseään, mutta monesti miettii, voiko laittaa jonkin twiitin. Tämä pohdinta liittyy myös siihen, että työskentelee Ylelle.

Yksi haastateltavista kertoi, ettei ole edes Facebookissa, koska haluaa pitää privaattiminän ja työminän erillään. Hän ei halua keskustella sosiaalisessa mediassa jostain ohjelmasta.

Mä olen helppo provosoitumaan, mä olen temperamenttinen. Sitten ollaankin siinä lirissä, mikä on se kaikkein pahin, että huomaatkin ottavasi jonkun asian henkilökohtaisesti tai rupeat puolustamaan tai sitten sä menet kertomaan, ikään kuin todistamaan, jotain valintaa tai asiaa oikeaksi semmoisilla keinoilla, jotka eivät sitten enää ole journalistisia. Pahimmassa tapauksessa toimittaja voi paljastaa lähteensä vaikka sillä, että tulee hirveä tarve todistaa. Mä pidän sitä huonona asiana, että käydään liikaa sitä vuoropuhelua. Teet hyvää ohjelmaa ja otat sen palautteen tosissasi, mitä sä saat ja sitten jos ihmiset soittaa, sä keskusteleet heidän kanssaan. Mä en koskaan lyö luuria korvaan ja olen hirveän kärsivällinen, mielelläni oikeasti kuuntelenkin. Tulee hyviä vinkkejä. Mutta en mä mene kyllä minnekään foorumille sitten, että ”No niin, täällä mä nyt oon, haluatteko te käydä mun kanssa vuoropuhelua”.

Eräs juontaja kertoi liittyneensä äskettäin Twitteriin. Siellä voi olla työminällä. Hän ei kuitenkaan usko, että alkaa olla siellä kovin aktiivinen. Tunnit eivät riitä kaikkeen. Hän sanoi, ettei kaipaa lisää sosiaalista mediaa työhönsä, vaikkakin uskoo, että suuntaus on sitä kohti.

Sosiaalinen media voi olla kätevä työkalu, jos halutaan, että katsojien rooli on entistä aktiivisempi. Sitä kautta voi kysyä esimerkiksi vinkkejä haastateltaviksi tai sitten pyytää katsojia jo etukäteen laittamaan kysymyksiä tiettyyn aiheeseen liittyen. Eräs haastateltavista toi esille sen, että sosiaalinen media on nopeampi viestinnän tapa kuin puhelut.

6.5 Katsojavastuu

Katsojaa kohtaan on se ykkösvastuu kyllä. Ei me täällä pitkään olla, jos katsojien luottamus menee.

Haastateltavat kokivat, että heillä on vastuuta niin katsojaa kuin keskustelijoita kohtaan. Vastuuta kannetaan myös suhteessa yhtiöön ja juontajapariin. Ensisijainen vastuu on kuitenkin katsojille, joita varten ohjelmia tehdään. Eräs

juontajista kertoi, että hän kokee olevansa vastuussa ensisijaisesti katsojalle, mutta joskus nuorempana hän saattoi ajatella kollegoita ensisijaisesti.

Katsojavastuuseen liitettiin puolueettomuus ja se, että työ tehdään hyvin. Faktojen tulee olla kohdillaan. Katsojavastuuseen liittyy myös pyrkimys tehdä katsojia kiinnostavaa ohjelmaa. Aiheiden ja vieraiden pitäisi olla kiinnostavia. Aiheiden tulisi olla myös mahdollisimman tärkeitä katsojia ajatellen. Ohjelmaa suunniteltaessa tulisi miettiä, mitä katsoja odottaisi ja mitä katsojille pitäisi tietyissä tilanteissa tarjota.

[Katsojavastuun] pitäisi näkyä laatuna. Mitä tulee ulos, niin huolimatta siitä, onko sillä paljon katsojia vai ei, niin sen pitää olla hyvin tehtyä, viihdyttävää, perusteltua. Tai ylipäänsä, mikä mulla on aina semmonen kliseinen elämänohje, että silloin, kun tekee parhaansa, ei ole mitään hävettävää, vaikka lopputulos olisi mikä. Haluaa tavallaan painaa kovasti duunia sen takia, että sitten, jos epäonnistuu, niin ainakin voi sanoa, että on yrittänyt.

Mä en tiedä, olisiko se lopputulos ihan älyttömän erilainen, vaikka mä ajattelisin vain kollegoita tai esimiestä, mutta toivon, että se hiukan olisi. Että me osattaisiin vastata siihen katsojan tarpeeseen.

Haastatteluissa tuli ilmi, että juontajat voivat kokea olevansa katsojien edustajia. Heidän tehtävänsä on kysyä juuri ne kysymykset, joita kotisohvalla halutaan kysyä. Pitää miettiä, mitä katsoja haluaa kuulla, eikä mitä esimerkiksi toimittajakollegat tai päätoimittaja haluavat juontajan sanovan. ”Toki välillä pitää ottaa päätoimittajakin huomioon, mutta periaatteessa kuitenkin sitä ohjelmaa tehdään katsojille.”

Haastatteluvastausten perusteella katsojavastuu ja vastuu vieraita kohtaan eivät välttämättä ole vastakkaisia. Eräs haastateltavista totesi myös, että jos juontaja kohtelee vieraita huonosti, katsojan sympatiat menevät vieraan puolelle. Seuraavaksi siirrytään keskustelemaan tarkemmin juontajien ja vieraiden välisestä suhteesta ja kommunikaatiosta.

7 JUONTAJA JA KESKUSTELIJAT

Juontaja voi kuvitella puhuvansa katsojalle kuin elävälle ”persoonalle”, mutta silti on kiistanalaista, voiko juontajan ja katsojan välistä vuorovaikutusta juontajan näkökulmasta kuvata keskinäisviestinnäksi. Ajankohtaisohjelmien juontaminen voi juontajien näkökulmasta kuitenkin olla pitkälti keskinäisviestintätilanne, koska juontamiseen kuuluu haastatteluja ja keskustelun ohjaamista. Nämä tilanteet ovat, tai ainakin kovasti muistuttavat, keskinäisviestintää.

Juontajan tehtävänä on ohjata keskustelua. Yleensä ajatellaan, että ajankohtaisohjelman juontaja ei tuo esille omia mielipiteitään tai ajatuksiaan, vaan yrittää saada muita ihmisiä sanomaan tärkeitä tai mielenkiintoisia asioita. Rooiin keskustelun ohjaajana liittyy monenlaista. Joskus täytyy keskeyttää, joskus yrittää ”lypsää” vastausta. Jos keskustelijoita on useita, juontajan tehtävä on varmistaa, että kaikki pääsevät ääneen.

Selkeyden vuoksi sanaa ”haastateltava” käytetään vain tätä opinnäytetyötä varten haastatelluista juontajista. Juontajien haastateltaviin ohjelmissa viitataan sanoilla keskustelija tai vieras.

7.1 Yksi vieras, monta vierasta

Juontajahaastattelujen perusteella yhden ihmisen haastattelemineen vaikuttaisi olevan helpompaa kuin kahden tai useamman haastattelemineen, vaikka myös yhden vieraan haastattelussa on omat haasteensa. Kahden ihmisen haastattelulle on tyypillistä, että vieraat ovat jollain tapaa toisilleen vastakkaisia. Koska pääosin useamman vieraan keskustelussa vieraat haastavat toisiaan, voi juontajan ottamaan rooliin vaikuttaa se, jos vieraita on vain yksi.

Yleensä jos on kaksi haastateltavaa esimerkiksi jossain asiassa, niin ne edustaa eri näkökulmia, jolloin pitää molemmat näkökulmat saada esille. – – Jos yhtä ihmistä haastattelee, niin tavallaan hänelle pitää olla sitten myös se haastaja, vaikka se ihminen olisikin kutsuvieraana. Ettei kuitenkaan purematta niele tämän

ihmisen kaikkia väitteitä, mitä hän esittää. Siinä jos on kaksi ihmistä, niin ne voi haastaa toinen toisiaan, että haastattelet esimerkiksi vasemmiston edustajaa ja kokoomuksen edustajaa – siinä tulee ne maailmankatsomukselliset erot, jos tällain kärjekkäästi esittää. Mutta jos mulla on sitten haastateltavana pelkästään joku tammönen kokoomuksen edustaja tai hallituksen edustaja, niin pitää tavallaan olla sitten oppositiona itse siinä, koska sellainen asetelma myös on kotikatsomossa.

Vieraat eivät aina edusta vastakkaisia näkökulmia. Joskus he tuovat keskusteluun muuten erilaisia ulottuvuuksia. Aina vieraiden kutsumiselle studioon pitäisi kuitenkin olla jokin syy. Yksi haastateltavista sanoi, että yhdelläkin vieraalla on paljon merkitystä. Vieraiden kanssa ei pidä ahnehtia liikaa. Hänen mielestään juontajan tulisi miettiä, mikä on jokaisen vieraan funktio. Mitä enemmän haastateltavia, sitä vähemmän on aikaa puhua varsinaisesta asiasta, koska ihmisten viestintä ei aina liity suoraan asiaan. Esimerkiksi kymmenen minuutin haastatteluun yksikin haastateltava riittää hyvin, jotta saa hänet avautumaan ja saa oikeasti jotain tilanteesta irti. Eräs toinen haastateltava huomautti, että jos vieraita on kaksi, pitää toiselle aina antaa kommentointimahdollisuus, jos toinen väittää jotain. Tähän menee aikaa ja kuitenkin täytyy pitäytyä haastatteluun varatussa ajassa ja edetä asiassa.

Haastatteluissa selvisi, että juontajat toivoisivat usein vieraiden myös keskustelevan keskenään ja reagoivan toistensa sanomisiin. Tämän tavoitteen toteutuminen voi olla hankalaa. Juontaja voi etukäteen kehottaa vieraita kommentoimaan, keskeyttämään ja keskustelemaan. Hän voi pyrkiä vieraiden välistä keskustelua kohti, mutta usein tilanteet jäävät varsin juontajalähtöisiksi. Eräs juontaja kertoi, että jos hän ei kohdenna kysymystään tietylle vieraalle, ei tähdellistä vastausta välttämättä tule. Jos taas kohdentaa kysymyksen, jotta siihen vastaisi ainakin se vieras, joka oletettavasti siihen parhaiten vastaa, vieraat jäävät odottamaan omaa vuoroaan eivätkä niin helposti reagoi toistensa sanomisiin.

7.2 Puheenvuorojen jakaminen

Haastatteluissa tuli ilmi, että tasapuolisuudesta huolehtiminen voi olla haastavaa. Juontajat voivat saada palautetta niin katsojilta kuin keskustelijoilta siitä, että puheaikaa ei ole jaettu tasaisesti. Toisinaan esimerkiksi

haastateltavien tunne ei vastaa todellisuutta. Monesti kuitenkin on niin, että vieraat eivät ole saaneet puhua yhtä paljon.

Juontajien tarkoituksena ei välttämättä ole, että kaikki vieraat pääsisivät puhumaan yhtä paljon. Puheaikaa voidaan jakaa epätasaisesti eri syistä. Kaikilla vierailta ei aina ole yhtä iso rooli lähetyksen kannalta. Kaikki vieraat ovat kuitenkin lähetyksen kannalta tärkeitä ja jokaisen pitäisi päästä sanomaan se asia, minkä takia hänet on ohjelmaan kutsuttu. Juontajan on pidettävä huolta siitä, että kaikki saisivat olla äänessä ja kukaan ei jäisi täysin syrjään. Eräs haastateltava kertoi, että puheenvuorojen jakamista voi selkiyttää se, että vieraat roolittaa tarkasti. Tällöin tietää, mitä varten vieraat ovat lähetyksessä ja mihin asioihin kunkin olisi vastattava. Eräs toinen juontaja kertoi pyrkivänsä ottamaan etukäteen selvää siitä, mitä vieraat mihinkin kysymykseen vastaisivat. Tältä pohjalta hän miettii etukäteen, keneltä kysyä mitään. Syynä puheenvuorojen jakamiseen eivät saisi olla omat mielipiteet. ”Silloin mä olisin erittäin väärässä ammatissa, jos mä sen takia annan vähemmän puheenvuoroja, koska nyt se puhuu tässä asiassa toista kuin mitä minä ajattelen.”

Valmisteluvaiheen lisäksi puheaikaan vaikuttavat lähetyksen tapahtumat. Eräs haastateltavista totesi, että ”jos sä huomaat, että hei, tuo on huono vieras, tuo ei olekaan niin hyvä kuin mitä mä luulin tai toi jäätyy nyt tossa, se ei saa sanoja suustaan tai puhuu epäselvästi – – sun täytyy vaan sopeutua siihen suoraan tilanteeseen, sun täytyy tehdä hyvä ohjelma, josta ihmiset saa informaatiota ja elämyksiä”. Suorassa lähetyksessä ei voi enää lämmitellä vierasta. Ratkaisu voi olla puheajan antaminen muille. Äskeisestä sitaatista selviää, että ajankohtaisohjelman juontajalla on päämääränä hyvän ja mielenkiintoisen televisio-ohjelman tekeminen. Tämä näyttää sopivan siihen, mitä Isotalus ja Eklund kirjoittavat vaalikeskustelusta.

[P]oliitikot ja toimittajat mieltävät vaalikeskustelun erilaisiksi konteksteiksi. Toimittajien päämääränä on mielenkiintoisen ohjelman rakentaminen, eli heidän kontekstinsa on selvästi televisio-ohjelma. Poliitikot itse ovat keskustelun kontekstissa, joten he haluaisivat esitellä omia näkemyksiään ja kyseenalaistaa toisten ehdokkaiden näkemyksiä – eli olla mahdollisimman paljon äänessä ja perustella asioita perinpohjaisesti. (Isotalus & Eklund 2012, 52.)

Haastattelujen perusteella puheenvuorot voivat jakaantua epätasaisesti myös ilman, että se on varsinaisesti juontajan tai juontajien valinta. Eräs juontaja kertoi, että lähetyksen aikana voi olla hankala arvioida, onko ollut tasapuolinen. Keskustelijat saattavat myös omaehtoisesti käyttää eri verran puheaikaa. Eräs haastatelluista toi esille sen, miten joku vieras voi olla puhelimesta erittäin hyvä, mutta ”kutistua” studiossa. Hän epäili, että se voi johtua ryhmädynamiikasta. Joistakin tulee tarkkailijoita. Juontajien täytyy sitten saada myös tarkkailijan rooliin vetäytyvät ihmiset mukaan keskusteluun.

Eräs juontajista totesi, että joskus on sellaisia tilanteita, että oikein kukaan ei haluaisi puhua. Yleensä kuitenkin kaikki ihmiset haluavat puhua ja jokainen haluaisi olla koko ajan äänessä. Tällöin juontajan täytyy vain jotenkin selvitä – kuunnella, reagoida ja huolehtia, että kaikki ovat keskustelussa mukana. Välillä täytyy ikään kuin ”diktaattorin valtuuksin” jaella puheenvuoroja. Tämä juontaja kertoi, että pitää myös yrittää aistia, kenellä olisi kommentoitavaa. Juontaja voi päätellä niin taustietojensa pohjalta kuin vieraan elehtimisen, ruumiinkielen ja katsekontaktin perusteella, että vieraalla olisi johonkin asiaan sanottavaa. Joskus juontaja voi kuitenkin päätellä väärin. ”[On] kiihkeä keskustelu ja mielipiteitä sinkoilee ja joku sitten kauheesti viittaa – – ja hän rupeekin puhuun, että 'minun pitikin sanoa siihen edelliseen keskusteluun jotain'.” Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että juontajat eivät yleensä pidä siitä, jos keskusteluissa palataan aiemmin käsiteltyihin ja jo ohitettuihin asioihin. Juontajilla vaikuttaisi olevan eteenpäin suuntautuva asenne. Voi kuitenkin olla, että se, mikä juontajille on turhaa paluuta vanhaan, on vieraille mahdollisuus sanoa jokin tärkeä mielipide tai huomio suorassa lähetyksessä.

7.3 Keskeyttäminen

Keskeyttäminen kuuluu juontajan työhön. Jotkut haastateltavista kokivat keskeyttämisen haastavammaksi kuin toiset. Kokemuksen myötä keskeyttäminen saattaa käydä helpommaksi, mutta keskeyttämisen vaikeus ei haastattelujen perusteella ole ainakaan pelkästään kokemuksesta kiinni.

Mä olen vähän huono keskeyttäjä. Mä olen ehkä tyypiltäni tai luonteeltani sellainen, että en ole mikään hirveän revolverityyppi. Mä mieluummin kuuntelin, mitä se ihminen sanoo ja jatkan siitä.

Mä olen luontaisesti semmonen, että mä en mielelläni ihmisten päälle puhu. Se on vähän tämmönen perus käytöstapa-asia. Sehän ei ole luontaista, niinkun sosiaalisesti hyväksytyä käytöstä, että sä keskeyttät jonkun. – – Se on aina semmonen voimannäyttö.

Ennen lähetystä vieraita voidaan kehottaa puhumaan lyhyesti ja mieluummin pilkkomaan sanomansa kuin puhumaan heti pitkästi. Ongelmana on kuitenkin se, että lähetystilanteessa vieraat ”unohtavat” tämän. Esimerkiksi tutkijoiden ja luennoitsijoiden retoriikka voi joskus olla lähetysten kannalta haastavaa. Yksi haastateltavista mainitsi, että yliopistoissa luennoimaan tottuneet tutkijat helposti vastaavat liian pitkästi. Toinen haastateltava totesi, että tutkijat puhuvat usein puhelimesta hyvin, mutta kamerat jäykistävät. ”Ne menee siihen luentomoodiin. Se on tyyppiesimerkki siitä, miten se puheen tapa muuttuu.”

Juontaja ei voi keskeyttää kuuntelematta. Jos tuntuu, että puheenvuoron sisältö on kuultu jo, on syytä siirtää puheenvuoro muille. Haastatteluiden perusteella keskeyttämisen ei pitäisi olla itsetarkoitus eikä se voi olla taktiikkana joka kerta. Eräs juontaja totesi, ettei pidä miettiä vain sitä, että joku puhuu pitkään, vaan myös sitä, onko puheessa asiaa. Lisäksi keskeyttämisen ajoittamisessa pitäisi miettiä, onko se katsojan näkökulmasta tylyä ja asianmukaista. Eräs juontaja kertoi, ettei itse katsojana oikein pidä siitä, ”jos kamalan kärkeästi koko ajan keskeytellään”. Hänen mukaansa liian aktiivinen keskeyttäminen voi haitata kahdella tavalla. Jos juontaja koko ajan puhuu päälle, se rikkoo ensinnäkin haastattelusuhteen ja voi estää sellaisen tilanteen muodostumisen, jossa haastateltavasta saisi jotain irti. Toisekseen keskeyttäminen voi rikkoa katsojasuhteen.

Mä uskon, että katsojat valtaosin kokee keskeyttämisen vähän harmillisena tai häiriönä. Siksi mä pitäisin aina vähän kynnystä siihen. Joskus sitten totta kai katsojatkin toivovat, että ”lopeta nyt ton puhuminen tai ton jaarittaminen”, mutta se on ehkä harvemmin se tilanne niin päin. Liian aktiivinen keskeyttäminen pilaa nämä kaksi suhdetta – tai on vaara, että se pilaa. Silloin mun mielestä haastattelusta ei tule sellaista, kun pitäisi.

Katsojilta tulee palautetta keskeyttämisestä. Eräs juontaja totesi, että katsojat eivät kuitenkaan välttämättä ymmärrä sitä, ettei vieraan puhe aina mene

minnekään. Haastatteluissa tuli ilmi, että keskeyttämisessä on mietittävä, mitkä asiat ovat ohjelman kannalta tärkeitä. Jos joku puhuu liikaa, ”pitää vaan mennä rohkeesti väliin”. Vieraille ei myöskään voida antaa rajatonta valtakunnallista foorumia asioiden ilmaisemiseen.

Haastattelujen perusteella ajankohtaisohjelman juontajan olisi hyvä pyrkiä kohteliaaseen keskeyttämiseen. Keskeyttämiseen voi käyttää elekieltä, katsetta tai sanoja. Eri vieraiden kohdalla voi tarvita erilaisia taktiikoita. Jotkut vieraat esimerkiksi puhuvat taukoamatta ja juontaja voi joutua puhumaan päälle, kun taas toisinaan juontaja voi käyttää puhetaukoa hyödykseen. Juontaja saattaa yrittää keskeyttää ensin elekielen avulla ja turvautua sanoihin vasta, jos sanaton viestintä ei auta. Katsoja ei välttämättä tiedä, jos juontaja on käyttänyt elekieltä, koska se ei aina näy kameralle. Eräs juontaja sanoi, että yleensä poliitikot eivät reagoi elekieleen. Sitten hän sanoo, että ”kiitos” ja jos vieras ei vielääkään lopeta puhettaan, pitää olla tomerampi. Tämä juontaja totesi, että politiikasta puhuttaessa vieraina ovat yleensä aika lailla samat ihmiset. Silloin juontaja oppii tuntemaan ihmisten tavat ja sopivat keinot keskeyttää. Jos esimerkiksi tietää, että vieras on hankala keskeytettävä, voi keskeyttää heti tuimasti. Jos taas vieraille on kunnia-asia mitoittaa puheenvuorot sopiviksi, juontaja tietää, ettei tarvitse keskeyttää.

Eräs juontajista totesi, että jaarittelu johtuu siitä, ”ettei mennä tarpeeksi rohkeasti sitä kysymystä kohti”. Hänen mielestään näin käy usein. Hän yleensä keskeyttää palaamalla kysymykseen.

Ihmisethän puhuu rönsyten. – – Mutta sitten, kun pitää olla ne tavoitteet, että näihin kysymyksiin mä haluan vastaukset. Niin sitten niihin jäädään. Ja jäädään.

7.4 Vieraan saaminen avautumaan

Keskinäisviestintään kuuluu toisen ihmisen myönnyttäminen ja suostuttelu. Myönnyttämisessä on kyse siitä, että yritetään saada viestintätilanteen toinen osapuoli suostumaan johonkin. Suostuttelussa tavoitteena on muuttaa toisen ihmisen asenteita ja käyttäytymistä. (Puro 1998, 112–113.) Juontajan tehtävänä on saada mielenkiintoisia ja aiheen kannalta olennaisia vieraita ohjelmaan.

Joskus tämä voi olla hankalaakin. Myönnyttelyssä ei kuitenkaan olla valmiita käyttämään mitä tahansa keinoja. Eräs haastateltavista esimerkiksi sanoi, että ”kauppoja ei tehdä”. Hän ei suostu siihen, että joku tulee ohjelmaan, jos jostain tietystä asiasta ei puhuta.

Kun vieras on studiossa, juontajan tehtävänä on saada hänet kertomaan asioista, joista juontaja haluaa hänen puhuvan. Tämä voi olla haastavaa. Joskus kyse voi olla tarkoituksellisessa kysymyksen väistämisessä. Joskus vieras ei muista syistä saa sanotuksi sitä, mitä varten hänet on ohjelmaan pyydetty.

On joko semmosia kokeneita kehäkettuja, jotka tulee vaan pyöritteleen, jotkut poliitikot tulee pyörittelemään. Silloinhan se on tosi turhauttavaa. Kuulostaa, että ne puhuu jotakin ihan tosi järkevää, mutta sitten loppujen lopuksi [eivät sano yhtään mitään]. – – Toisille haastateltaville, jotka on harvemmin tv-ruudussa, saattaa käydä sitten se, että kun kamera käy, niin niille tulee niin iso jännitys päälle, että ne tavallaan itsekin unohtavat sen, mitä on sovittu. Siinä autetaan sitten sitä keskustelukumppania kertomaan se oma sanomansa.

Vieraita voi auttaa avautumaan sillä, miten kysymykset muotoilee. Kysymyksen voi myös yrittää muotoilla uudelleen eri tavalla, jos vieras ei vastaa. Joissain haastatteluissa tuli esille se, että avoimet kysymykset ovat yleensä suljettuja parempia. Yksi haastateltava perusteli avointen kysymysten käyttöä sillä, että niihin saa paremmin perustelun ja jopa kokemuksen tai tunteen, jotka ovat myös tärkeitä. Eräs haastateltava kertoi, että jos tavoitteena on tuoda haastattelussa esille uutisarvoinen asia, tästä on hyvä keskustella etukäteen vieraan kanssa, jotta asia tulisi lähetyksen rajatussa ajassa esille.

Jos haastateltava ei vastaa kysymykseen, juontajat kysyvät usein uudestaan. Voidaan ajatella, että juontajalla on jopa velvollisuus tähän katsojien takia.

Katsojahan istuu ja lypsää henkisesti kotona. Ei semmosista toimittajista tykätä, jotka tyytyvät sellaiseen vastaukseen, että sieltä ei tule mitään. Jos mä kysyn Mari Kiviniemeltä, että onko teidän logo vihreä ja hän ei vastaa siihen, vaan sanoo, että ”no, on värejä ja värejä”, niin sitten pitää vaan kysyä kolme neljä kertaa ja jos ei se auta, niin sitten pitää mun mielestä kuitata se aina niin, että sanoo ”hei, miksi te ette vastaa kysymykseen”, niin katsoja saa sitten edes sen. Että tehdään näkyväksi se. – – Sitä me ollaan mun mielestä kyllä ihmisille velkaa, että lypsetään. Jotkut kutsuu sitä jankkaamiseksi, mutta sen takia meillä on suora lähetys, että me voidaan jankata.

Tämä juontaja kertoi, että jos vieraalta kysyy, miksi hän ei vastaa, vieras reagoi siihen usein sanomalla jotain sellaista kuin ”Minähän tässä juuri sanoin, että..” tai ”Minä juuri tässä vastasin, että...”. Toinen haastateltava sanoi, että vastaamatta jättäminen on vastaus sekin. ”Ja sitten se on hyvä sanoa myös ääneen, että ’Hei, nythän sä et vastaa – miksi tämä on vaikeeta?’” Tämä haastateltava kuitenkin sanoi, että yleensä vastaus lopulta tulee. Eräs haastateltavista sanoi, että kun kysyy jotain asiaa kolmatta kertaa, psykologinen tilanne on muuttunut. Katsojakin jo miettii, eikö vieras todella vastaa.

Kolmannella kerralla se on jo muuttunut se tilanne niitten haastattelijan ja haastateltavan välillä. Että se haastateltavakin tietää, että hän on tässä nyt lupissa ja hänen pitäisi nyt jotain tehdä, että hän tästä selviää.

Tämä haastateltava kuitenkin kertoi, että aina ei silti tule vastausta. Moni haastateltava, moni poliitikko esimerkiksi, on päättänyt, että ei vastaa. ”Ne vaan kiertää sen sitten taitavammin tai tökerömmiin.” Toinenkin haastateltavista sanoi, että kysymykseen vastaamatta jättäminen on ainakin huippupoliitikkojen kohdalla tietoista.

Kyllä se on aina hirveitä strategiaa ja politiikkaa, että kyllä se on hirveän tietoista, keskimäärin. Nykyään on niin hyvät mediastrategit kaikkialla, firmoissa, puolueissa, että jos et sä saa niiltä vastausta, niin se johtuu todennäköisesti siitä, että ne on päättänyt, että ne strategisista syistä eivät vastaa tai vastaavat vähän sinne päin, koska se kuulostaa paremmalta.

Moneen kertaan kysymisen hyödystä oltiin myös eri mieltä. Eräs haastateltavista totesi, ettei saisi jäädä jankuttamaan liian pitkään, koska katsojat eivät pidä siitä. Juontajat voivat siis nähdä katsojien toiveet hieman eri tavoin. Voi olla, että katsojat ihmettelevät, miksi vieras ei vastaa johonkin kysymykseen ja haluaisivat, että juontaja ei luovuttaisi. Toisaalta jankkaamiseen saatetaan ärsyntyä. Osittain voi olla, että katsojien toive riippuu aiheesta. Jos asia ei ole kovin olennainen, ei juontajan ole välttämättä mielekästä pysähtyä yhden vieraan kohdalle kauaksi aikaa.

Jos joku ei vastaa, niin sitten se ei vaan vastaa. Sitten kiinnitän huomiota niihin, joilta tulee sitä asiaa. Se on vähän raakaa. Mutta ei siinä [rajatussa ajassa] voi jäädä loputtomiin koukkimaan, että ”no sano nyt”.

Vaikka vieraan asia olisi suurin piirtein sama niin lähetyksessä kuin sitä ennen, voi sanomisen tapa vaihdella. Joihinkin lähetyksiin etsitään nimenomaan värikkäitä sanankäyttäjiä ja mielipiteitä, mutta studiossa mielipiteet voivat laimeta. Eräs juontaja totesi, että aika usein ihmiset uskaltavat sanoa asioita suoraan myös studiossa. Yleisesti haastattelujen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että jossain määrin ihmiset sensuroivat itseään suorassa lähetyksessä ja heillä on taipumusta olla rohkeampia puhelimesta ja taustahaastatteluja antaessa kuin lähetyksessä. Juontaja voi joskus lähetyksessä viitata siihen, mitä on aiemmin puhuttu esimerkiksi puhelimesta. Haastattelujen perusteella ennen lähetystä käytyyn keskusteluun viittaaminen ei kuitenkaan ole ihanteellinen ratkaisu. Se voi tuntua myös katsojista hieman omituiselta.

7.5 Valehteleminen

Haastateltavat eivät uskoneet vieraidensa yleensä syyllistyvän varsinaiseen valehteluun, mutta kaunistelu on mahdollista ja kaikkea ei välttämättä kerrota.

Peruseriaate: kaikkihan poliitikot – – haluaa selittää asiat parhain päin. Se kuuluu siihen rooliin. Mulla on toinen rooli. – – Tähän myös liittyy, näihin rooleihin, semmonen kunnioitus puolin ja toisin.

Mä luulen, että jos nyt puhutaan tämmöisistä poliitikko-haastateltavista tai muista tällaisista, joilta nyt vähän niin kuin tiukataan jotain asiaa, niin mä uskon, että aika moni pitää periaatteena sitä, että ”en suoraan valehtele, mutta minun ei tarvitse kertoa läheskään kaikkea”. – – Myönnän, että tämmöisiä haastatteluja on varmaan paljon, missä on 10 % asioista tullut esiin ja 90 % jäänyt piiloon.

Jälkimmäisen kommentin sanonut haastateltava arveli, että toimittajan tiedot asiasta, skarppius ja käytettävissä oleva aika voivat vaikuttaa siihen, minkä verran toimittaja pystyy asiaa lypsämään tai avaamaan sitä lisätiedoilla.

Eräs haastateltavista puhui siitä, miten vieraat voivat sanoa, etteivät tienneet jostakin tai eivät voineet vaikuttaa johonkin, vaikka heidän asemansa perusteella tämä vaikuttaa epätodennäköiseltä. Vieraat voivat puhua ympäröivästä jostain asiasta, vaikka olisivat siitä oikeasti perillä. Tämä juontaja sanoi saattavansa antaa asian olla.

Mä olen vähän sellainen kiva toimittaja, ehkä vähän liiankin kiva. Aika usein annan olla ja sitten luotan katsojaan. Jos tämä tyyppi on tässä asemassa ja

sanoo, ettei ole tätä asiaa tiennyt, niin mä luotan siihen, että katsoja kelaa siinä vaiheessa, että "hetkinen, ei se nyt voi ihan noin mennä".

Yksi haastateltavista totesi, ettei pelkän epäilyn varassa voi syyttää ketään valehtelusta. Tarvitsisi olla todistusaineistoa. Hänelle ei tullut mieleen sellaista tilannetta, josta voisi varmaksi väittää, että silloin vieras valehteli. Tämän juontajan mielestä tietty peruslähtökohta on, että vieraat puhuvat totta vähän niin kuin poliisikuulusteluissa, vaikka tilanne ei olekaan kuulustelu. Juontaja kuitenkin mainitsi yhden ohjelman, jonka suhteen on hankala sanoa, mikä lopulta oli totta ja mikä ei. Eräs toinen haastateltava mainitsi yhden tietyn haastattelun, jossa hän ei voinut tietää, mistä vieras valehteli ja mistä ei.

7.6 Käsikirjoitus ja kuunteleminen

Keskustelua ohjataan suunnitelman mukaan. Haastateltavat kertoivat suunnittelevansa ohjelmat tarkkaan. Tavoitteet tulisi mitoittaa keskustelun kesto huomioon ottaen. Juontajilla saattaa olla mielessä jokin päätavoite tai joitain pääkysymyksiä. Juontaja saattaa etukäteen päättää, että ainakin tietyt asiat on käytävä läpi. Sen lisäksi, jos on aikaa, voi käydä läpi muita kysymyksiä. Eräs haastateltavista kertoi, että haastattelun tulee osua ytimeen. Juontajan ammattitaitoa on se, että päätavoite tulee täytettyä.

Eräs haastateltava kertoi, että on hyvä kuvitella mielessään, mitä vieras tulee vastaamaan. Eräs toinen haastateltava kertoi, että hän tietää aika hyvin, mitä vieraat tulevat vastaamaan. Vaikuttaakin siis siltä, että mittavan taustatyön, kuten taustahaastatteluiden, ja mahdollisesti aiemman kokemuksen perusteella juontajilla voi joskus olla melko tarkka käsitys etukäteen keskustelun kulusta. Heillä ei ole tiedossa ainoastaan kysymysrunko, vaan myös käsitys vastausten laadusta.

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että haastattelurunko on työväline, mutta juontajan tulee kuunnella koko ajan ja tehdä ratkaisuja sen mukaan. Haastatteluissa selvisi, että yleisesti ottaen ajankohtaisohjelmat menevät pääpiirteissään suunnitelmien mukaan eivätkä lähde täysin uuteen suuntaan. Tämän haastateltavat yhdistivät riittävään valmistelutyöhön. Yksi haastateltava

kuitenkin myönsi, että lähetys on lähtenyt negatiivisessa mielessä eri suuntaan kuin on etukäteen suunniteltu. Vieraat veivät haastattelun sellaiseen aiheeseen, joka ei lopulta ollut kovin olennainen lähetysten aiheen kannalta. Tämä kokemus oli opiksi. Lähetysten teema on aina tarkkaan mietitty ja siinä tulisi pitäytyä.

Pienemmässä mittakaavassa keskustelut voivat poiketa suunnitelmista. Painopisteet voivat vaihtua tai jotain uutta voi tulla esille. Kysymysten järjestys voi elää, joitain lisäkysymyksiä voi tulla ja joitain kysymyksiä voi jäädä pois. Juontajan on tartuttava siihen, jos haastateltava tuokin jotain uutta tietoa tai vastaa ennako-oletusten vastaisesti. Eräs haastateltavista totesi, että vaikka suunnittelee tarkkaan, pitäisi suunnitelmista osata irrottautua. Hän kertoi, että moni erittäin hyvä haastattelija maailmalla ja ehkä Suomessakin voi ”tavallaan heittää ne paperit pois sitten kokonaan” ja lähteä haastatteluun siltä pohjalta, mitä on mielessä. Haastateltava kertoi itse pitävänsä pointtilistat mukana lähetyksessä, mutta yrittävänsä myös irtautua niistä.

Haastatteluista selvisi, että jos juontaja keskittyy liikaa käsikirjoitukseen, voi hän lakata kuuntelemasta. Kuunteleminen on kuitenkin juontajan työssä hyvin olennaista. ”Pakko kuunnella. Sitten on parempi vaihtaa hommia, jos sinne menee nukahtamaan.” Näin sanonut juontaja kertoi, että joskus on kuitenkin jokin asia mennyt ohi sen takia, että korvanappiin on puhuttu samaan aikaan. Yleisesti haastateltaville näyttää joskus käyneen niin, ettei syystä tai toisesta olekaan kuunnellut, ainakaan niin hyvin kuin olisi suotavaa. Sitten on vain mentävä eteenpäin esimerkiksi toisen kysymyksen avulla. Eräs juontaja totesi, että jos ei ole kuunnellut kunnolla, ei voi ”tuppisuuksi jäädä arpomaan”. Katsojat eivät välttämättä kiinnitä asiaan huomiota.

Vaikka vaihdat asentoa ja sanot ”No niin, mennäänpä nyt sitten eteenpäin”. Pelaat vähän aikaa. Kunhan sä elät ja pidät jotain ääntä, niin sitten se menee eteenpäin ja kukaan ei huomaa mitään.

Tämä haastateltava koki epäonnistuneensa, jos ei ole kuullut jotain kommenttia tai ollut ihan skrappina. Syy on voinut olla väsymyksessä. Juontajan keskittyminen voi herpaantua esimerkiksi sen takia, että takana on rankka viikko

ja on jo myöhä. Eräs haastateltava huomautti, että jos on monta vierasta, voi joku puheenvuoro jäädä kuulematta sen takia, että miettii, miten ohjelmassa edettäisiin ja miten saisi jonkun muun vieraan mukaan keskustelemaan.

Suora lähetys vaatii keskittymistä ja läsnäoloa. ”Se kuunteleminenhan on se tärkein.” Kuuntelemiseen perustuu juontajan reagointi, oli se sitten esimerkiksi vieraan keskeyttämistä tai omista suunnitelmista poikkeamista. Jos vertaa ajankohtaisohjelman keskustelua ”normaaliin” ilman kameroita tapahtuvaan keskinäisviestintätilanteeseen, on kameroiden käydessä normaalia suurempi paine kuunnella tarkasti.

7.7 Vastuu vieraita kohtaan

Ajankohtaisohjelmien juontajat kokevat, että päävastuu on katsojille, mutta myös vieraita kohtaan on vastuuta. Vastuullisuus vieraita kohtaan tarkoittaa sitä, että heitä kohtelee hyvin. Juontajan täytyy pitää kiinni siitä, mistä on etukäteen puhuttu ja pysyä aiheessa. Vierailta on oikeus tietää, missä asiayhteydessä he ovat ohjelmassa. Eräs juontaja sanoi, että ihmiset ovat syystäkin huolissaan siitä, kysytäänkö heiltä jostain sellaisesta, mistä ei ole ollut puhetta. ”Toimittajat on ketkuja.” Hän ei kysy muusta kuin siitä asiasta, mitä varten ihminen on ohjelmaan lupautunut. Haastateltavat vaikuttivat yleisestikin olevan sillä kannalla, että vieraita ei saa huijata lähetykseen puhumaan jostakin asiasta.

Haastatteluiden perusteella voi sanoa, että ajankohtaisohjelmien juontajat haluavat kertoa vieraille etukäteen ainakin keskustelun teemat. Joskus joku saattaa haluta kertoa kysymyksetkin aika tarkkaan, mutta toisinaan kysymyksiä ei ehdottomasti haluta kertoa. Esimerkiksi poliitikoille joku voi haluta kertoa teemoista vain yleisluonteisemmin, kun taas joku voi olla valmis lähettämään heillekin alustavat kysymykset. Poliitikoillekin normaalisti kerrotaan, mitä haastattelu koskee, mutta haastatteluiden perusteella heiltä kysyttäisiin todennäköisemmin myös yllättäviä kysymyksiä.

Eräs haastateltavista kertoi, ettei tekisi niin, että ottaa vastoin sopimusta esille jonkin teeman, josta haastateltava on etukäteen kieltäytynyt puhumasta. Eräs toinen haastateltavista mainitsi, ettei tee etukäteen sellaisia kauppoja, että joku vieras tulisi ohjelmaan sillä ehdolla, että jostain tietystä asiasta ei puhuta. Kolmas haastateltava totesi, että jos vieraan kanssa tulisi etukäteen puhetta jostain kysymyksestä, ja vieras sanoisi, ettei siihen vastaa, niin hän voisi sanoa vieraalle, että kysyy kysymyksen kuitenkin.

Haastattelujen perusteella vaikuttaisi siis siltä, että vieraille tulee olla kohtelias ja heitä tulee kunnioittaa, mutta heitä ei ole pakko miellyttää.

Kyllä meillä on tämä ihmistä arvostaen. Sehän on yksi meidän arvoistakin. Me ollaan kutsuttu ihmiset meille tänne keskustelemaan, niin he on tietyllä tavalla meidän kutsuvieraita. Niin mä sen itse koen. Mutta kuitenkin tarvittaessa he joutuu tiukan paikan eteen julkisessa tilanteessa. Jos on tarvetta kysyä kriittisiä kysymyksiä, ne kyllä esitetään ne kriittiset kysymykset, että eihän tämä mikään sellainen myötäsukainen viihdeohjelma ole. Että ollaan tässä pelkästään siitä syystä, että sulta on kiva levy ilmestymässä tällä viikolla.

7.8 Ennen ja jälkeen lähetyksen

Vieraiden kanssa voidaan keskustella myös ennen lähetystä ja lähetyksen jälkeen. Monesti juontajat ovat puhuneet vieraiden kanssa etukäteen puhelimesta. Joskus joku muu voi ottaa yhteyttä vieraisiin, mutta juontajat saattavat silti haluta ottaa itsekin yhteyttä. ”Joskus vaikka toinen on buukannut, niin mä soitan vielä itse perään, koska mä haluan keskustella sen kanssa ja myöskin sillä on parempi olo, kun se on puhunut mun kanssa, että se tietää, kenen haastateltavaksi se on tulossa.” Eräs juontaja totesi, että mitä enemmän haastateltavan kanssa pystyy käymään etukäteiskeskustelua, sitä enemmän saa irti haastattelusta.

Eräs haastateltava totesi, että lämmittelyvaihe on tärkeä vaihe. Lämmittely voikin vaikuttaa siihen, kuinka valmiita vieraat ovat lähetykseen. Ennen lähetystä on tekniset harjoitukset ja ne voivat myös toimia lämmittelynä. Lämpioässä voidaan antaa ohjeita, kuten kehottaa puhumaan suoraan ja lyhyesti. Juontajat voivat käydä vielä läpi kysymyksiä tai lähetyksen aihepiiriä tai sitten voidaan keskustella jotain aivan muuta. Eräs juontaja mainitsi, että joskus smalltalk voi olla haastavaa, jos ei tunnu löytyvän vieraita ja häntä yhdistävää

tekijää. Eräs juontaja kertoi saattavansa katsoa vieraiden kanssa uutisia ja keskustelewansa siitä, mitä vieras ajattelee eri asioista, joita uutisissa tulee.

Juontajat voivat haluta välttää lähetyksen aiheesta puhumista lämpiössä. Toisaalta joskus he voivat haluta käydä sitä läpi. Halukkuus puhua aiheesta riippuu juontajasta ja tilanteesta. Jos vieras on esimerkiksi ollut ohjelmassa aiemmin tai esiintynyt usein televisiossa, ei välttämättä tarvitse käydä tulevaa lähetystä niin tarkasti läpi. Eräs juontaja totesi, että normaalisti hän puhuu lämpiössä sekä smalltalkia että teemasta. Teemasta on usein puhuttu jo puhelimesta, mutta joidenkin vieraiden kanssa siitä kannattaa puhua vielä lämpiössä.

Tuntuu, että toisten kanssa sitä täytyy vähän melkein niin kuin harjoitella. Ja sitten taas toisten kanssa tuntuu, että nyt en tyhjennä pajatsoa tässä, että se on ehkä parempi, että se avataan vasta siinä live-tilanteessa. Suoraan sanoen täytyy mutu-tuntumalla mennä. Ja toki sekin riippuu, että kuinka paljon se toinen haluaa tietää. Jos se on asiantuntijahaastateltava esimerkiksi, jonka kanssa todella halutaan analysoida joku asia tai kuulla, että mitä tässä talousasiassa tai jossain vaikkapa ulkopoliittikan kysymyksessä, kansainvälisessä politiikassa, tapahtuu, niin sen kanssahan kannattaa aika tarkkaankin katsoa, että mitä me halutaan tietää, että se osaa orientoitua. Mutta – – tällaiset vallankäyttäjahaastateltavat, niin niille ei yleensä avata niitä kovin tarkkaan, jotta saadaan se aito reaktio.

Jos aiheesta keskustellaan ennen lähetystä, on riskinä myös se, että joku vieraista lähetyksessä vahingossa viittaa johonkin, mitä on sanottu jo ennen lähetystä. Eräs juontajista kertoi, että kerran oli käynyt niin, että vieraalla meni sekaisin, mitä hän oli puhunut lämpiössä ja mitä lähetyksessä. Siinä voi katsojakin tippua kärryiltä.

Tilanteesta riippuu, keskustellaanko vieraiden kanssa lähetyksen jälkeen. Jos on ollut lyhyt haastattelu ja lähetys jatkuu sen jälkeen, vieras tai vieraat ovat saattaneet jo lähteä ennen kuin juontaja vapautuu lähetyksestä, mutta jotkut vieraat haluavat jäädä odottamaan. Varsinkin, jos vieraat eivät ole usein televisiossa, he voivat haluta purkaa lyhyesti tilannetta. Monesti niin juontajilla kuin vierailta voi olla jo hieman kiire kotiin lähetyksen jälkeen, joten pitkiä jälkikeskusteluja ei välttämättä synny. Joskus juontajat kuitenkin saattavat keskustella vieraiden kanssa vähän pidempäänkin lähetyksen jälkeen. Haastatteluissa tuli ilmi, että jos vieraina on esimerkiksi poliitikkoja, saattavat

juontajat käyttää tilaisuutta hyödykseen uusien aiheiden haistelulle. Joskus voi käydä niin, että vasta lähetyksen jälkeen keskustelu vieraiden kesken lähtee kunnolla käyntiin ja monet mehukkaat kommentit tulevat sitten. Silloin juontaja voi toivoa, että kamerat kuvaisivat nyt.

Keskustelut ennen ja jälkeen lähetyksen ovat vuorovaikutustilanteina erilaisia kuin lähetys. Vuorovaikutus lähetyksen ulkopuolella voi erota lähetyksen aikaisesta esimerkiksi siten, että vaikka vieraita teititeltäisiin ohjelmassa, sen ulkopuolella heitä sinutellaan.

Joskus vieraiden kanssa saatetaan olla yhteyksissä lähetyksen jälkeen esimerkiksi sähköpostin välityksellä, jos vaikkapa jokin asia on jäänyt vaivaamaan. Haastatelluilla juontajilla ei kuitenkaan ole systemaattista tapaa ottaa itse aina vieraisiin yhteyttä lähetyksen jälkeen. Yksi syy voi olla kiire ja työnteon rytmi. Seuraavana päivänä mennään jo seuraaviin asioihin. Eräs juontajista sanoi, että hän haluaa antaa positiivista palautetta varsinkin sellaisille, jotka eivät ole vakiovieraita. Hän kuitenkin haluaa antaa palautteen lähetyksen yhteydessä sen sijaan, että ottaisi yhteyttä jälkikäteen.

Ajankohtaisohjelmien juontajat saattavat ottaa suhteellisen usein yhteyttä joihinkin henkilöihin siksi, että he ovat usein vieraina tai voivat olla hyviä taustatiedon lähteitä. Yksi haastateltava sanoi, että Twitter on hyvin kätevä tapa pitää vieraat kontaktiverkostossa. Vieraat saattavat myös itse ottaa yhteyttä johonkin tiettyyn juontajaan siksi, että kunnioittavat tätä aiemman kokemuksen perusteella. Eräs juontaja totesi, että hänelle päin voi tulla yhteydenottoja, mutta motiivit ovat selkeitä. ”Enemminkin mä koen luottamuksen osoitukseksi sen, että sitten, kun mulla on asiaa, niin sitten ihmiset on kyllä valmiita puhumaan.”

Ajankohtaisohjelmissä vieraat saattavat joskus joutua kovillekin ja voi olla mahdollista, että vieraat loukkaantuvat. Vaikuttaa siltä, että juontajat eivät lähtökohtaisesti juurikaan ajattele, loukkaantuuko joku heihin. Yksi haastateltavista sanoi, ettei ole ikinä miettinyt sitä, että ”apua, mitä jos mä sanon näin tai kysyn näin, niin suuttuuko joku puolue”. Mieluummin

loukkaantumisilta välttytäisiin ja vieraita ei tarkoituksellisesti pyritä loukkaamaan, mutta loukkaantumisia ei myöskään erityisesti vältellä.

Haastatteluiden perusteella vaikuttaa siltä, että loukkaantumiset eivät ole yleisiä. Yksi juontaja totesi, että joskus jotkut poliitikot ovat olleet lähetyksen jälkeen suuttuneita, mutta eivät pahasti. Toinen juontaja kertoi, ettei ajankohtaisohjelmien juontajana ollessaan ainakaan muista sellaista tilannetta, että joku poliitikko olisi loukkaantunut⁴. Eräs juontaja uskoi, että jos joku on loukkaantunut, tämä tulee sanomaan. Hän ei muistanut, koska joku olisi viimeksi ollut hänelle loukkaantunut.

Kyllä ihmiset keskimäärin ymmärtää hyvin, mikä on toimittajan tehtävä. Jos sä olet kohtelias ja sulla on hyvä syy kysyä joitain kysymyksiä, niin ei niillä ole mitään syytä loukkaantua. Lähinnä joku voi loukkaantua, poliitikot, siitä, että ne saa liian vähän puheaikaa ja se on ainoa esimerkki, mitä mä pystyn keksimään, mistä joku olisi mulle loukkaantunut.

Yksi juontaja muisti tapauksen, jolloin epäiltiin, että yksi vieras loukkaantui. Hän kävi lepyttelemässä kyseisen vieraan taksitolpalla. Yksi juontaja kertoi, että loukkaantumisia ajankohtaisohjelmissä joskus tulee. Niissä tapauksissa on syytä keskustella vieraan kanssa ja selvittää, mitä oikein on tapahtunut. Hän kertoi, että usein tilanteet myös selviävät ja vieras leppyi. Juontaja muisti, että kerran eräs poliitikko lähti yhden ohjelman jälkeen hyvin kiukkuisena pois, ”eikä siinä voinut edes lepytellä, kun se meni jo takinliepeet liehuen”. Hänen kokemuksensa mukaan poliitikot kuitenkin harvoin loukkaantuvat juuriaan myöten. Tavallinen ihminen voi sen sijaan loukkaantua, jos on tullut jotain hänen kannaltaan tökeröä esille.

Sitten täytyy oikeasti koittaa lepytellä. Eihän me nyt tarkoituksella halua koskaan ketään loukata, mutta joskus jos jotain tiukemmin haastatellaan, niin voihan semmonenkin fiilis tulla. Tai kysytään suorasukaisemmin jotain asioita. Toki me halutaan sitten seistä sanojemme takana ja ollaan valmiita keskusteleen tai puolustaan näkökantaamme ohjelman jälkeenkin.

⁴ Myöhemmin tämä juontaja palasi asiaan sähköpostissa. Hänelle oli tullut mieleen loukkaantumisiin liittyvä suhteellisen äärimmäinen tilanne. Kerran eräs poliitikko oli nostanut syytteen kunnianloukkauksesta tämän juontajan juontokaverin suorassa lähetyksessä tekemän haastattelun pohjalta. Juontaja kertoi, että hän oli ollut asiasta poliisin kuulusteltavana. Hän oli itse jutussa todistajana. Kunnianloukkaussyte meni lopulta hovioikeuteen asti, jossa siitä tuli vapauttava tuomio.

8 JUONTAJA JA HÄNEN PARINSA

Joissain ohjelmissa parijuontaminen tarkoittaa sitä, että juonto-osioissa juontaa kaksi ihmistä, kun taas haastatteluissa vain yksi haastattelee. Joissain ohjelmissa taas keskustelua ohjataan parin kanssa. Tässä luvussa käsitellään kumpaakin parijuontamisen lajia. Kaikilla haastatelluilla juontajilla oli kokemusta parin kanssa työskentelystä. Tosin yhdellä haastateltavista oli ainakin toistaiseksi varsin vähän kokemusta parijuonnosta ajankohtaisohjelmassa. Parijuontaminen koettiin haastavaksi, joskin siinä oli omat hyvät puolensa.

Parijuontamisessa on tärkeää, että juontajilla on kontakti toisiinsa ja he huomioivat toisensa. Juonnoissa olisi hyvä olla dialogia. Parin kesken on hyvä olla pientä pallottelua ja sanailua, myös spontaanisti tilanteessa syntyvää. ”Se on semmosta kaksoispeliä.” Eräs juontaja totesi, että loistavilla parijuontajilla on hieno jännite ja dynamiikka.

8.1 Parijuontamisen haasteet

Jos sä olet yksin juontamassa, niin sen hyvä puoli on se, että se on sitten kaikki sun omissa käsissä. Se on aina hallittavampaa.

Jos juontaja ohjaa keskustelua yksin, hän voi päättää vapaammin, mihin suuntaan hän keskustelua vie. Suunnanmuutokset ja painopisteen vaihdot on helppo tehdä. Parijuontamisessa tehdyt päätökset vaikuttavat myös parin työhön. Jos toinen parista lähtee viemään keskustelua eri suuntaan kuin toinen haluaisi, se voi harmittaa varsinkin, jos minuutit ovat loppumassa.

Kun kaksi ihmistä haastattelee, on väistämättä myös kaksi näkemystä siitä, miten keskustelun tulisi edetä. Etukäteissuunnittelu voi estää suurien ongelmien muodostumisen itse tilanteessa. Kuitenkin myös suunnittelu voi olla haastavaa. Kummallakin on oma näkemyksensä ja joskus nämä näkemykset voivat olla suhteellisen kaukana toisistaan. Parin kanssa voi olla vaikea päättää, mihin aiheisiin haastattelussa tulisi keskittyä ja mitä näistä aiheista on olennaista

kysyä. Kun lopulta ollaan lähetyksessä, on tärkeää mennä kohti samaa päämäärää.

[Pitää] huolehtia siitä, että koko ajan tehdään samaa ohjelmaa. Helposti käy niin, että joku kollega voi ajatella, että ”hei tää onkin mielenkiintoinen, että lähetäänpä tohon suuntaan vetämään tätä”. Mutta kas, kun siinä on se toinen, joka ei ole välttämättä edes kuullut tota yhtä sivukomenttia, josta tuo jo virittää seuraavaa teemaa. Sen takia se kässäri on niin tärkeä, että ollaan etukäteen sovittu, että mitä me halutaan tästä lähetyksestä ja pysytään siinä. – – Jos joku lähtee sooloileen, niin sä et ehdi suorassa lähetyksessä käydä sitä journalistista keskustelua kollegan kanssa, että ”hei sopisko sulle, että me sittenkin puhuttais tästä?”.

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että kun vedetään keskustelua parin kanssa, keskustelua ei lähdetä viemään kokonaan uusille raiteille. Käsikirjoituksesta voidaan kuitenkin hieman poiketa ja kun näin tehdään, on tietysti mahdollista, että haastattelu menee toisen mielestä ei-toivottuun suuntaan. Parijuontamisen luonteeseen kuuluu se, että välillä jokin toisen toimintatapa voi harmittaa. Haastatteluissa mainittiin, että joskus voi esimerkiksi tuntua, että toinen ”jyrää” tai sitten toinen voi omasta mielestä ”jumittaa” jonkun vieraan kanssa, kun itse antaisi puheenvuoron jo jollekin muulle – tai vaihtoehtoisesti itsellä voisi olla hyvä jatkokysymys, mutta toinen tuleekin väliin ja vie keskustelun muualle. Tällaiset harmin aiheet voivat kuitenkin olla ohikiitäviä ja katsoja ei todennäköisesti niitä huomaa.

Yksi haastateltavista mainitsi haastavana sen, jos tekstin on tehnyt toinen kokonaan ja itse ei ole ehtinyt perehtyä siihen. Studioissa vasta huomaa, ettei teksti sovi omaan suuhun. Haastatteluiden perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että tällainen tilanne ei ole kovin yleinen. Useimmiten ajankohtaisohjelmia juontavat henkilöt ovat tiiviisti mukana jo suunnitteluprosessissa. Toimenkuvat voivat kuitenkin vaihdella ja niinpä on mahdollista, että joskus juontamassa on henkilö, jonka viikon töihin on kuulunut muuta ja hän ”vain juontaa” ohjelmassa.

Juontamista voi helpottaa, jos juontajapari on tuttu. Usein näin onkin, mutta joskus eteen tulee sellaisia tilanteita, joissa juontaa sellaisen ihmisen kanssa, jota ei vielä niin hyvin tunne. Osa ajankohtaisohjelmien juontajista tekee juontoja pelkästään tai pääosin saman ihmisen kanssa. Joillakin parit vaihtuvat tiuhempaan tahtiin. Haastatteluissa tuli esille, että vaihtuvat juontoparit tuovat

oman haasteensa. Kaikilla on oma tyyli. Jokaisen kanssa täytyy löytää yhteinen sävel esimerkiksi sen suhteen, minkä verran käytetään huumoria ja minkä verran puhutaan pelkkää asiaa. Juontotyylin pitää sopia molemmille persoonille. Toisaalta juontajaparien vaihtuvuus ei välttämättä varsinaisesti haittaa, mikäli kaikki ovat hyviä työssä. Eräs haastateltava totesi, että ”vaikein tilanne on, jos noin yleisemmin sanoo, jos se juontajakumppani on kauheen epävarma, jolloin täytyy jollakin lailla myös rakentaa ja tukea häntä, kun valmistautuu”.

Kontaktin saaminen pariin voi olla haaste. Rutiini ja kokemus näyttäisivät auttavan. Yksi juontajista kertoi, että erään kollegan kanssa heillä on tapana tehdä eräs suullinen improvisaatioharjoitus ennen lähetystä. Se vahvistaa läsnäoloa ja toisen kuuntelemista. Eräs toinen juontaja kuvaili, että parijuontamisessa täytyy kyetä antamaan toiselle tilaa oman itsen kustannuksella. Kun esiintyy omalla nimellä ja kasvoilla, laittaa itsensä likoon. Parijuontamisessa voi käydä niin, että toinen jää varjoon. Juontaja kuitenkin painotti, että ajankohtaisohjelmissä asia on aina ykkönen, ei juontajat. Siitä syystä juontajien haasteena on ”pitää toinen kartalla puolin ja toisin”.

8.2 Pari tuo avun

Parijuontamisella on hyvät puolensa. Juontajaparista voi saada tukea ja turvaa. Pari voi esimerkiksi auttaa, jos toinen unohtaa jonkin asian tai sekoaa sanoissa. Suorassa lähetyksessä voi tulla tilanteita, jolloin juontajalle on hetkellisesti epäselvää se, mihin suuntaan oikein on menossa, eli juontaja voi ”pudota” tai ”tippua”. Eräs juontaja totesi, että jos itse tippuu kartalta, voi luottaa siihen, että toisella on jotain – tai jos ei ole, ollaan samassa veneessä. Parijuontaminen voi myös ehkäistä tippumisia, kuten seuraavasta kommentista käy ilmi.

Kun on alun perin kaksi, niin sitten jos niitä putoamisia tulee, niin niitä ei välttämättä edes sitten huomaa. Tai sitten niitä ei tule sen takia, että se parityöskentely jo itsessään, jos se on toimivaa, niin se rauhoittaa ja se tavallaan tuo semmosta tukea siihen, ettei niitä putoamisia niin helposti ehkä tule, mutta joo, jos niin käy, niin yleensä sitten toinen on hereillä. Jos ei, niin sitten on vähän noloa. Tarvittaisiin sitä kolmatta sitten sinne.

Yksi haastateltava kertoi, että parhaillaan parijuonto on hyvin rikastuttavaa. Eräs juontaja kuvasi juontamista ”kolmenkymmenen sekunnin taiteeksi”. Hän

totesi, että ”jos siihen saa sellaisen hyvän sävyn, jos siihen saa jonkun pienen heiton, ja saa toiselta sen reaktion, joka näkyy myös kameraan, niin se on jotenkin mukavaa”. Ilmaisun puolesta yksin juontaminen on kapeampaa.

Jos taas ajatellaan keskustelun ohjaamista yhdessä, on pitkissä keskusteluissa hyvä olla pari, koska muuten työtaakka voisi olla liian iso. Vastuun jakaminen on muutenkin parijuontamisen hyvä puoli. Hyvänä puolena mainittiin myös, että joskus pari saattaa tarttua johonkin, mitä itse ei ole huomannut tai pysähtyä johonkin tiettyyn asiaan, kun itsellä ei ”riitä paukut”.

8.3 Työn jakaminen

Yleensä kumpikin juontajaparin jäsen osallistuu käsikirjoitusprosessiin ja käsikirjoitusta tehdään niin yksin kuin yhdessä. Joskus lähetystä suunnitellaan melko paljon yhdessä, toisinaan yhdessä suunnittelua on vähemmän. On myös mahdollista, että toinen suunnittelee lähetyksen kokonaan tai melkein kokonaan, mutta näin vaikuttaisi olevan harvemmin.

Vaikka etukäteen sovituissa teemoissa tulisi pysyä, pienempiä journalistisia päätöksiä joutuu tekemään koko ajan. Näiden päätösten tekoa suorassa lähetyksessä voidaan helpottaa esimerkiksi vetovastuuta vuorottelemalla. Vetovastuussa oleva juontaja on aktiivinen kyselijä ja vastaa siitä, että osion asiat tulevat käsitellyiksi. Hän voi poiketa käsikirjoituksesta, kunhan palaa siihen takaisin. Taustalla oleva juontaja kuuntelee ja voi välillä esittää kysymyksiä. Eräs haastateltavista totesi, että osion lopussa vetäjän on tärkeä päätyä siihen, mitä on sovittu, jotta toisen on helppo jatkaa oman vetovuoron alkaessa.

Varsinaisten vetovuorojen sijaan voidaan yleisluonteisesti päättää tiettyjä asioita, kuten se, kuka aloittaa uudesta teemasta puhumisen. Joidenkin sovittujen suurten linjojen ulkopuolella kumpi vain voi kysyä kysymyksiä. Haastatteluiden perusteella vaikuttaisi siltä, että kun ajankohtaisohjelmissa vedetään keskustelua, ei yleisenä tapana ole ainakaan se, että juontajapari jakaisi hommat kysymyksittäin.

Juontajaparin kanssa työskenteleminen vaatii tietyn tyyppistä toisen aistimista. Juontajaparit voivat myös kommunikoida lähetyksessä keskenään. Keskinäinen viestintä voi olla niin sanatonta kuin sanallista. Haastateltavat kertoivat pitävänsä yhteyttä esimerkiksi katsekontaktin ja eleiden avulla, mutta myös kuiskaamalla tai kirjoittamalla juontolappuihin. Kuiskatessa on otettava huomioon se, että katsojat saattavat kuulla supinan. Juontajaparin keskinäiseen viestintään lähetyksen aikana vaikuttaa se, mikä ohjelma on kyseessä. Joissain ohjelmissa on lyhyitä juontopätkiä yhdessä, mutta vain yksi juontaja vetää keskustelua. Tällöin juontajaparin ei tarvitse välttämättä juuri kommunikoida keskenään lähetyksen aikana. Jos heidän kuitenkin tarvitsee kommunikoida, sen voi tehdä helposti inserttien aikana, kun he eivät ole eetterissä. Jotkin ohjelmat taas koostuvat (pääosin) yhdessä vedetystä pitkästä keskustelusta. Tällöin kommunikoinnille parin kanssa saattaa olla enemmän tarvetta ja se pitää tehdä tilanteessa, jossa viestintä voi myös näkyä ja kuulua katsojille. Eräs juontaja totesi pitkistä keskusteluista, että ”tärkeintä on, että me pidetään yhteyttä keskenämme sen lähetyksen aikana. – – Jos me hukataan toinen toisemme, niin se lähetys leviää totaalisesti.”

9 JUONTAJAT OSANA TYÖYHTEISÖÄ

Ajankohtaisohjelmien tekeminen ei ole yksilötyötä. Suunnittelussa saattaa olla mukana monta ihmistä ja toisia voidaan auttaa esimerkiksi vieraita tai näkökulmia ehdottamalla. Eräs juontaja totesi, että monet ideat, juttuaiheet ja näkökulmat ovat lopulta pallottelun tulos.

Se on oikeastaan parasta tässä työssä. Se on semmonen yhteinen kotiläksy, että miten me päästään tästä maaliin? Että tämä polttee, tässä on jotain, mikä se on se juttu?

Esimiehet päättävät, kuka kameran eteen päätyy. Toimittajat voivat toki ilmaista kiinnostuksensa, eikä ketään pakoteta juontamaan. Juontaja on aina vastuussa yhtiölle ja esimiehelle, mutta lähetyksessä esimies ei ole päällimmäisenä mielessä. Juontaja keskittyy tekemään oman työnsä mahdollisimman hyvin. Toisaalta vastuu esimiestä kohtaan taitaa täytyä, jos juontaja tekee työnsä hyvin.

Lähetyksen aikana juontajat saavat ohjeita korvanappeihin. Korvanappien kautta voidaan esimerkiksi kertoa minuuttien kulumisesta tai kehottaa ottamaan katsojilta kommentti. Haastatteluissa ei juurikaan käsitelty korvanappien käyttöä. Haastattelujen yleisvaikutelma kuitenkin on, että juontajat päättävät hyvin pitkälle itse keskusteluiden kulusta annetun ajan puitteissa.

9.1 Kollegoiden palaute

Itsereflektio on juontajille tärkeää, mutta myös työkavereiden ja esimiehen palaute on merkittävää. Palautetta voidaan antaa ohjelmien palautekeskusteluissa, mutta se voi olla myös spontaania kollegoiden kesken tapahtuvaa. Spontaani palaute on usein rohkaisevaa ja myönteistä. Haastatteluiden perusteella ainakin jotkut juontajat kaipaisivat esimieheltä ja kollegoilta nykyistä enemmän yksityiskohtaisempaa palautetta, koska se voi auttaa kehittymään työssä.

Eräs haastateltavista totesi, että yksityiskohtaista palautetta ei kaippaa joka viikko, mutta syvempi analyysi pidemmällä aikavälillä voisi olla tervetullutta. Siinä voisi olla mukana joku ulkopuolinen asiantuntija. Eräs haastateltavista myönsi haluavansa enemmän palautetta, etenkin tuottajalta. Hän tietää, mikä lähetyksessä toimii ja mikä ei, mutta toivoi yksityiskohtaisempaa palautetta henkilökohtaisesta esiintymisestä. Oman esiintymisen kehityskohteet, kuten omaan puhumiseen tai kysymisen tapaan liittyvät maneerit, on täytynyt huomata itse. Yksi juontajista toi esille sen, että työkavereiden palaute voi vaikuttaa paljon niin hyvässä kuin pahassa. Juontaminen ja esiintyminen on aika herkkää hommaa, koska on teoriassa jokaisen suomalaisen katsottavana ja esimerkiksi piikittely voi lisätä epävarmuutta.

Mutta mä sanoisin, että kyllä se [palaute] vaikuttaa ja varmaan eri persoonat kokee sen eri tavoin. Jotkut voi kokea hyvinkin rajusti, jos jotenkin tulee kritiikkiä, niin ne voi olla ihan maassa. Noin henkilökohtaisesti, kyllä ne minuun vaikuttaa, sanon näin, sekä positiivinen että negatiivinen.

9.2 Lähetyksen jälkeinen tila

Heti lähetyksen jälkeen kestetään huonosti kriittistä palautetta, mutta rohkaisevaa palautetta sen sijaan voidaan kaivata. Lähetyksen jälkeen ollaan eräänlaisessa tilassa. Juontaja voi olla aika herkkä.

Vähän semmoset vaappuvat ne [tunnelmat] on. Esimerkiksi näin lapsellinen juttu, että sitä toivoisi, että kukaan ei lähetyksen jälkeen sanois, että meni vähän huonosti, vaikka se olisi mennytkin. Sen voi sanoa seuraavana päivänä, mutta ei heti lähetyksen jälkeen, että silloin mielellään ottaa vastaan vaan sitä, että "no oli hyvä".

Juontaja voi kaivata omaa rauhaa lähetyksen jälkeen, toisaalta juontaja voi haluta myös purkaa lähetystä jonkun kanssa. Eräs haastateltava kertoi haluavansa purkaa tuntojaan työkavereiden kanssa silloin, jos lähetys ei ole oikein onnistunut. Tarve keskustella lähetyksestä heti ei kuitenkaan välttämättä liity siihen, miten hyvin se meni. Haastatteluissa tuli ilmi, että seuraavana päivänä juontajan olo ei välttämättä ole kovin skarppi. Eräs juontaja kuvasi seuraavan päivän olotilaa krapulaksi, vaikkei ole juonut tippaakaan alkoholia.

10 JUONTAJA JA KAMERA

Kamera – tai useampikin – on ajankohtaisohjelman juontajalle aina läsnä. Yksi haastateltavista toi esille sen, että monikameratuotannossa täytyy tiedostaa, missä kamera on, jotta sille voi puhua juontopuheet ja jotta ei olisi kameran tiellä. Kameran voi unohtaa lähetyksessä, kun asiat käydään harjoituksissa lävitse. Haastattelujen perusteella juontajat eivät paljoakaan mieti kameroiden läsnäoloa lähetyksen aikana.

Totta kai sisimmässään on tietoinen, että tilanne on poikkeuksellinen. Se on aika ääri-intensiivinen tilanne, että sä olet siinä todella joka hermollasi. Jonka huomaa esimerkiksi ajan kulumisesta, että aikahan kuluu siinä eri tahtiin kuin normaalisti. Se menee hirvittävän nopeasti. Mutta sitä ei sillain pinta-ajatuksena, se ei sulla tässä tietoisuudessa ole tää kamerat ja kuvaaminen. Tai että ”esiinnyn tässä kameralle”. Siinä koittaa vaan olla.

Keskustelua ohjatessa juontajilla on mielessä pikemminkin vuorovaikutus vieraiden kanssa kuin kamera. Vaikka kyse on joukkoviestinnästä, juontajan kannalta tilanne vaikuttaisi olevan pitkälti keskinäisviestintää. Toisaalta juontajilla on tietoisuus siitä, että lähetystä tehdään katsojia varten – joukkoviestinnän näkökulma on siis myös mukana.

10.1 Suora lähetys

Sitähän sä et voi uusia, vaan se on sitten kerrasta selvä.

Suora lähetys tuo paineita juontajalle. Haastatteluissa tuli ilmi, että suorassa lähetyksessä juontajan täytyy olla erityisen tarkkaavainen. On kuunnelta hyvin, jotta pystyy reagoimaan. Suorassa lähetyksessä on pakko mennä suoraan asiaan, eikä voi käyttää aikaa turhiin asioihin tai toistamiseen. Suorassa lähetyksessä juontajan täytyy ikään kuin editoida vauhdissa. Juontajan on pidettävä huolta siitä, että keskustelu on mielenkiintoinen ja ehditään käymään läpi ne asiat, jotka pitää.

Suora lähetys tuo sen semmosen tietyn jännitteen ja fiiliksen ja normaalistihan se tuntuu ihan hyvältä. Sitten taas jos sulla on vaikkapa hyvin hankala haastateltava tai pitkäpuheinen, joka kiertelee ja kaartelee ja sulla rupee ne minuutit kuluun ja

aika loppuun, niin sittenhän se voi olla vähän tuskastakin. – – Normaalisti mun mielestä se on vaan semmonen hyvä myönteinen paine, mikä siihen tulee, koska se pakottaa skarppaamaan.

Suorassa lähetyksessä kaikki mitä sanoo ja tekee, menee julkisuuteen. Eräs juontaja kertoi, että kokee lähetyksen onnistuneen, kun siinä tulee esille niitä asioita, joita on halunnutkin. Se voi myös olla hyvä, jos tapahtuu jotain yllättävää. Hyvä lähetys ei myöskään ”junnaa paikoillaan”. Toisaalta jos suorassa lähetyksessä tehdään jokin virhe, se on kaikkien nähtävillä. Suora televisiolähetys voi jännittää niin juontajaa kuin vierasta. Eräs haastateltava sanoi: ”Aina kaikki vähän jännittää. Kyllä mäkin jännitän. Mutta sehän se sähkö onkin.” Hän kuitenkin kertoi, että jännittäminen on muuttunut ajan myötä. Jännittäminen jää taustalle, kun ohjelmaa tekee rutiinin kautta. Suoraan lähetykseen jollain tavalla tottuu – ja kuitenkin ei totu täysin. Eräs juontajista totesi, että esilläolo on ihan erilainen televisiossa kuin radiossa. Kamerat voivat jäykistää. ”Sä oot niin esillä.” Jos esimerkiksi hämmentyy, katsojat näkevät sen. ”Jos et sä muista, mihin sä oot menossa, siitä ei ole mitään pakokeinoa.”

Juontaja voi yrittää helpottaa vieraan jännittämistä. Yksi juontaja kertoi, että hän voi yrittää vähentää jännitystä rupatteleamalla vieraan kanssa ja sanomalla vieraille, että ”no niin, nyt me ollaan tässä kahdestaan; nyt me unohdetaan nuo muut tuolla”. Toinen juontaja kertoi vieraiden jännittämiseen reagoimisesta seuraavasti.

Sitten siinä pitää yrittää itse. Tai sitten mä monesti sanon, että ”Hei, muakin jännittää. Se on ihan normaalia. Jättäkää spennaaminen mulle”. Ja sitten, kun jengi miettii sitä, että miten päin ne nyt istuu, niin sanoo aina vaan, että ”hei, älkää niistä kameroista välittäkö, että kamerat tekee duuninsa ja te voitte istua vaikka päällänne ja se on noitten kundien tehtävä sitten poimia teistä se paras puoli, että teidän ei tarvi sitä miettiä.” Että tollasilla jutuilla, että sanoo jotain tollasta. Mutta mulla on aika köyhät keinot siihen. Että siinä on ihan semmonen kehittämisen paikka, että miten saada ihmiset rentoutumaan. Se liittyy siihen lämpiökeskusteluun myös.

Eräs haastateltavista totesi, että harjoitukset tuntuvat aina erilaisilta kuin itse suora lähetys. Kun lähetys sitten lähtee käyntiin, se on kuin juna, joka vain kulkee.

10.2 Esiintyminen kameralle

Juontaessa ei ole tärkeää vain se, mitä sanoo, vaan myös se, miten sanoo niin sanoman muotoilun kuin äänenkäytön puolesta. Eräs haastateltavista kertoi, että miettii jonkin verran äänenkäyttöä, mutta huomautti, että vaikka äänenkäyttöön liittyviä asioita painotetaan kirjoissa, ”ei se aina ihan sillä tavalla mene, että toimittajat on tuolla availemassa ääntään”. Äänenkäyttö ja sanoman muotoilu ovat tärkeitä asioita, mutta eivät erityisesti television piirteitä. Radiossa äänenkäyttö voi olla jopa tärkeämpää. Televisio on visuaalinen media. Tähän liittyen televisiojuontajan on kiinnitettävä huomiota esimerkiksi sanattomaan viestintään ja pukeutumiseen.

10.2.1 Sanaton viestintä

Sanaton viestintä liittyy niin kommunikaatioon vieraiden kuin katsojien kanssa. Sanattomat viestit voivat olla vahvojakin viestejä. Haastatteluissa tuli esille erilaisia asioita, joihin juontajat ovat kiinnittäneet huomiota tai joihin he voisivat mielestään kiinnittää huomiota. Asiat liittyivät muun muassa siihen, miten istuu, miten katsoo vieraita ja miten elehtii. Haastattelujen perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että yleisesti ottaen juontajat eivät mieti sanatonta viestintäänsä lähetyksen aikana kovin paljoa.

Jonkin verran sanattomaan viestintään kuitenkin kiinnitetään huomiota – jos ei lähetyksen aikana, niin sitten muulloin. Toki riippuu juontajasta, minkä verran ja mihin asioihin huomiota kiinnittää. Vaikuttaa siltä, että melko usein juontajien täytyy itse todeta esimerkiksi omia lähetyksiä katsomalla, mihin asioihin olisi hyvä kiinnittää huomiota. Joskus kuitenkin muiden palaute voi saada huomaamaan asioita. Eräs haastateltava kertoi seuraavan esimerkin.

Joku [katsoja] sanoi, että ”miksi sinä olit niin ylimielinen tätä henkilöä X kohtaan siinä-ja-siinä ohjelmassa”. [Mietin, että] ”mitä se tarkoittaa – millä tavalla mä nyt oon ollut ylimielinen? Mä en ymmärrä”. No sitten mä menen ja katson Areenasta sen haastattelun. Haluan nähdä, että mitä se katsoja on nähnyt. Ja sitten mä just näen siinä pari semmosta tilannetta, missä tämä henkilö puhuu ja sitten minä teen näin, nojaan siihen tuoliin näin [nojaa tuoliin kädet ristittyinä rinnan päälle] ja katson sitä näin [pitää päätä takakenossa ja kohottaa kulumiaan]. Ja kato kun siinä sattui olemaan sitten se lähikuva siinä kohtaa tai se puolilähikuva, niin eihän siinä muuta tarvita. Ei siinä muuta tarvita. Mä en sanonut mitään, mutta mun

elekieli oli semmosta, että kun se siinä puolilähikuvassa näytti mun mielestä ylimieliseltä, niin totta kai mä ymmärrän tämän palautteen heti. Tämä on valtavan tärkeä asia tämä elekieli ja tämä ei puhuttu viestintä. Paljon tärkeämpää kuin mitä Suomessa tajutaan, kun täällä ollaan niin helvetin pötkelöitä keskimäärin.

Tämä juontaja kertoi, että on oppinut palautteen kautta sen, että sanattomalla viestinnällä on ihmisille hirveän iso merkitys. Hän kertoi, että jos hän saa fiksusti muotoiltua kriittistä palautetta, hän katsoo lähetyksen ja tilanteen. Katsoessa hän on kriittinen itseään kohtaan ja voi huomata asioita, jotka voisi omassa viestinnässä korjata. Hänen mielestään tällainen on katsojan ja juontajan välistä vuorovaikutusta parhaillaan, koska siinä voi kehittyä itsekkin.

Sanattomaan viestintään olisi tärkeä kiinnittää huomiota, sillä kuten Isotalus toteaa, nonverbaali viestintä vaikuttaa vahvasti katsojien vaikutelmiin esimerkiksi puhujan uskottavuudesta (Isotalus 1996, 36). Ajankohtaisohjelman juontajalle uskottavuus on tärkeää. Katsojan kannalta käsitykseen juontajan uskottavuudesta ei siis vaikuta ainoastaan juontajan puheen sisältö ja sanomisen tapa, vaan myös sanaton viestintä. Uskottavuuden vaikutelmaan voivat vaikuttaa myös ulkoiset seikat, kuten pukeutuminen.

10.2.2 Ulkonäkö ja pukeutuminen

Pukeutuminen viestii katsojille ja viestinä se liittyy myös ohjelman linjaan. Ajankohtaisohjelmissa vaatteet ovat tyypillisesti asialliset. Toisaalta liiallista virallisuutta voidaan haluta välttää. Yksi mieshaastateltava esimerkiksi sanoi, että vaatetuksessa pitäisi mennä hieman enemmän casual-suuntaan – ei kuitenkaan villapaitalinjalle.

Lähinnä pitää miettiä sitä, että miltä se ohjelmassa näyttää tänä päivänä, jos vaikka ottaa ajankohtaistoimittaja [puvun]takin pois. Mun mielestä se vois näyttää ihan hyvältä. Se vois olla ihan tätä päivää.

Pukeutuminen on tärkeää niin juontajien kuin katsojien kannalta. Eräs haastateltava totesi, että vaatteiden tulisi olla sellaiset, ettei katsoja ärsyntyisi ja keskittyisi ensimmäistä viittä minuuttia siihen, että ”mitä hemmettiä tolla on päällään”.

Jotkut juontajat valitsevat vaatteensa itsenäisemmin, toiset enemmän stylistin kanssa. Juontajalle lähetys voi tarjota mahdollisuuden kokeilla jotain erilaista. ”Haluan kokeilla sellaisia juttuja, mitkä kiehtoo, mutta mitä en välttämättä muuten pitäisi päällä.” Toimiva vaatetus voi olla kuin rooliasu, joka tuo itseluottamusta. Vaatteet voivat myös haitata suoritusta. Yksi naisjuontaja kertoi kieltäytyneensä pitkään laittamasta mekkoa tai hametta, koska silloin on kiinnitettävä huomiota siihen, missä asennossa istuu.

Eräs juontajista sanoi, että juontajan ulkonäön tulisi olla huoliteltu. Se liittyy katsojan kunnioittamiseen. Juontajan ei kuitenkaan tarvitse olla hyvän näköinen. Haastatteluissa ilmeni, että televisiossa esiintymiseen voi kuitenkin liittyä ulkonäköpaineita. Eräs juontaja totesi, että pitää miettiä, millaisissa mitoissa on, että mahtuu niihin vaatteisiin, joita on hankittu tai ollaan hankkimassa. Lisäksi itsensä katsomiseen televisiosta liittyy kriittisyyttä. ”Se on sitä esiintyjän työhön liittyvää.” Ajankohtaisohjelman juontajat voivat olla suhteellisen usein televisiossa, joten kokemusta oman itsensä katsomisesta ruudussa ehtii kertyä.

10.3 Omien lähetysten katsominen

Kolme haastateltavaa sanoi katsovansa omat lähetykset aina. Yksi sanoi katsovansa ne yleensä, ja yksi sanoi, että katsoo nykyään aika vähän omia lähetyksiään. Hänen suhtautumisensa on muuttunut vuosien varrella.

[Ennen aina] katsoin ja nauhoitinkin ja vaikka mitä. – – Tässä on oppinut toisaalta senkin, – valitettavasti – että ne ovat sellaista kertakäyttökamaa loppujen lopuksi. Lähetyksiä tulee ja menee. Mutta enemmän pitäisi varmaan katsoa.

Haastateltavien kesken oli eroa sen suhteen, koska he haluavat lähetyksen katsoa. Tunteet vaikuttivat tähän, mutta eri tavoin. Eräälle haastateltavalle on tärkeää katsoa lähetys heti kotona, tai ainakin omat juonnot ja keskusteluosuus. Siten hän saa rauhan. Lähetys näyttää aina erilaiselta kuin mikä on tunne heti lähetyksen jälkeen. Jos on esimerkiksi kokenut jännittäneensä tai olleensa epävarma, voi huomata, ettei sitä näe. Toinen juontaja ei mielellään katso lähetystä välittömästi sen jälkeen, koska silloin se näyttää hirveältä. Kolmas

juontaja totesi, että tarvitsee muutaman päivän, ennen kuin pystyy katsomaan lähetyksen. Hän kertoi, että lähetyksen jälkeen oma tunnetila on jotenkin aina moninkertaistunut. Kun katsoo lähetyksen, tunne tasoittuu. Jos koki lähetyksen epäonnistuneen, huomaa, että siinä oli hyviäkin puolia. Jos taas lähetyksestä jäi todella hyvä fiilis, voi lähetyksen katsominen tuntua laimealta, kun se ei tunnukaan niin erityiseltä.

Katsomisajankohdan valintaan saattoi olla myös käytännöllisiä syitä. Eräs haastateltavista kertoi, että jos hän katsoo lähetykset, hän katsoo ne yleensä heti seuraavana päivänä, jolloin ei välttämättä jaksa tehdä oikein mitään. Toinen haastateltavista kertoi katsovansa yleensä lähetykset heti seuraavan aamun palautepalaveria varten. Lisäksi juontaja kertoi, ettei kuitenkaan saa heti unta adrenaliinin takia, joten lähetyksen voi sikäläkin katsoa samana iltana. Katsoessa näkee lopputuloksen, joka on erityyppinen kuin oma kokemus studiossa. Huomio kiinnittyy myös omaan suoritukseen.

Tässä kohtaa, kun on tehnyt tätä työtä niin pitkään, niin osaa kyllä erotella omat onnistumiset ja omat epäonnistumiset. Se on paras tapa kehittää omaa työtään, katsomalla omaa työpäivää. Muita ei kuitenkaan pysty matkimaan, pystyy toki ottamaan jonkinlaisia vinkkejä toisten esiintymisestä, toisten ammattilaisten työtavoista. Mutta kuitenkin sitten ne omat eleet, omat ilmeet ja oma tapa kysyä ja oma tapa juontaa, niin niitä pystyy sitten virheitä korjaamaan ainoastaan katsomalla omaa työpäivää.

10.4 Huumori, viihteellisyys ja tunteet ajankohtaisohjelmassa

Ajankohtaisohjelmat nähdään usein asiallisina ja vakavina. Ajankohtaisohjelmat eivät ole viihdeohjelmia, mutta haastatteluissa tuli ilmi, ettei se tarkoita sitä, etteikö niiden parissa voi viihtyä. Liiallista vakavuutta olisi hyvä välttää. Eräs juontajista totesi, ettei ole väliä sillä, jos on tärkeää asiaa, jos ihmiset eivät jaksa katsoa ohjelmaa. Jos voidaan tuoda sama asia tai edes tärkein osa siitä niin, että katsojat viihtyvät, niin se olisi hyvä. Eräs juontaja totesi, että voi olla vaikeita aiheita, mutta käsittelytapa ei saa olla vain tilastojen käymistä läpi. Tärkeää on ihminen, jota asia koskee. Juontaja totesi, ettei ajankohtaisohjelmissa ikinä päästä kokonaan eroon vakavuudesta eikä tarvitsekaan. Tekemisessä ja jutussa saa kuitenkin olla keveyttä.

Tämän päivän ajankohtaisohjelmissa olisi suotavaa olla myös huumoria. Huumori voi tuoda läsnäolon tunnetta. Lisäksi se voi tarjoilla asian mahdollisimman ”myyvästi” katsojille. Huumori ei sovi kuitenkaan kaikkiin aiheisiin. Eräs juontaja totesi, että ”vähän saisi olla pilkettä”. Huumori voi näkyä niin juontajaparin kommunikaatiossa kuin ohjelmien jutuissa. ”Ettei olla vaan ryppy otsassa, vaan että jotenkin näytetään se, että tässä elämässä on muitakin ulottuvuuksia.” Huumori voi olla juontajalle hyödyllinen työkalu, mutta sen pitäisi tulla luonnostaan.

[Huumorin] pitää sopia myös ihmisen omaan persoonaan ja omaan suuhun. Mäkään en ole mikään semmonen kauhean seipäänniellyt ihminen, niin sitä puolta persoonasta, sitä huumoripuolta, on vaikea pelkästään peittää. Mutta eihän me mitään vitsiohjelmaa olla tekemässä, mutta sillain, että täytyy löytää se sopiva tasapaino.

Juontajalle huumorista voi olla apua. ”Huumori on sellainen yleismaailmallinen sulattaja.” Huumori voi avata katsojien korvia itse asialle. ”Jos saat ihmiset huvittumaan tai nauramaan, niin ne myös kuuntelee, mitä sä sanot.” Huumorin avulla voi myös lämmittää vieraita tai jopa tietyllä tavalla ”voittaa vieraat puolelleen”. Juontaja voi myös esimerkiksi kuitata tekemänsä virheen huumorilla.

Ajankohtaisohjelmien asiapitoisuuteen voi liittyä vakavuuden lisäksi se, että tietoa arvostetaan tunnetta enemmän. Tieto on tärkeää, mutta haastatteluissa tuli esille, että ajankohtaisohjelmissa olisi tärkeää olla myös tunteita. Eräs juontaja totesikin, että lähetyksessä pitää olla niin raakaa faktaa kuin tunnetta ja ihmisiä. Televisio on tietyllä tapaa tunnemedia, kuten erään haastateltavan kommentista tulee ilmi.

Ne [tunteet] on ihan älyttömän tärkeitä. Me ei aina ehkä muistetakaan sitä. Eräs vanha kollega tapasi sanoa, että ”tunne on valtavirta katsojan sydämiin”. Ja näin se on. – – [Televisio] on niinkun tunneväline. – – Tunteet toimii siellä, niinkun jysähtää. Informaatio toimii aina huonommin. Ja me ollaan tietyllä tavalla tiedonvälitysbisneksessä, kun me tehdään ajankohtaisohjelmistoa ja syvennetään ja taustoitetaan ja niin poispäin, mutta meidän täytyy koko ajan muistaa, että se tunne on kuitenkin se, millä se viedään. Kyllä mä kauheasti haluaisin, että tulee inhimillistä tunnetta – on se sitten haastattelu, on se sitten juttu, mikä sinne tehdään, tai iso keskustelu. – – Toki on yhä tärkeätä, että meillä on tietoa, me jaetaan uutta tietoa, me selvitetään perusteluja, me katsotaan, mitä asioiden taustalla on. Mutta me ei saataisi koskaan unohtaa tunnetta.

11 JUONTAJAN ROOLI

Käsite ”rooli” voi tarkoittaa tässä yhteydessä eri asioita. Rooli voi tarkoittaa sosiaalisesta roolia tai sitten roolista voidaan puhua silloin, kun puhutaan juontajan tehtävänkuvasta. Nämä kaksi merkitystä limittyvät toisiinsa. Kun puhutaan ajankohtaisohjelman juontajasta sosiaalisena roolina, tarkoitetaan sitä, että juontaessaan ihminen on tietyssä asemassa ja tehtävässä. Tähän asemaan ja tehtävään liittyy odotuksia (Isotalus 1996, 29). Rooli ei siis tarkoita sitä, että juontaja ikään kuin näyttelisi tai esittäisi jotain, vaikka esiintymässä onkin. Kun ihminen on ajankohtaisohjelman juontajan roolissa, hänen tulee täyttää tiettyjä odotuksia ja toimia sen mukaan, mitä hänen tehtävänkuvansa – eli ”rooliinsa” sanan toisessa merkityksessä – kuuluu.

11.1 Juontajan tehtävä

Ohjelmat henkilöityvät helposti toimittajiin (Isotalus 1996, 30). Juontajan rooliin liittyvät esimerkiksi seuraavat neljä asiaa, jotka yksi haastatelluista mainitsi kysyttäessä, miten ajankohtaisohjelman juontajan työ eroaa muusta toimittajan työstä.

- 1) Juontaja antaa ohjelmalle kasvot. Juontajat ruumiillistavat ja symbolisoivat ohjelmaa ja sen henkeä.
- 2) Juontaja on jonkinlainen opas tai katsojan kumppani. Hän johdattaa katsojaa ohjelman läpi.
- 3) Juontaja välittää tietoa tai auttaa ymmärtämään, miksi jokin asia on tärkeää tai miksi jokin juttu on tehty.
- 4) Juontaja haastattelee.

Eryteisesti listan viimeinen asia kuuluu yleisesti toimittajan työhön. Erytyspiirteensä siinä ajankohtaisohjelman juontajan työssä on suoran lähetyksen konteksti.

Juontajan roolia voi katsoa niin katsojien näkökulmasta kuin ohjelman vieraiden näkökulmasta. Eräs juontaja totesi, että vieraiden kanssa roolit menevät niin, että juontaja haluaa tietoa ja toinen haluaa jakaa tietoa. Nämä kaksi roolia vaikuttavat kommunikaatioon. Haastateltava totesi, että vieraat ovat hänelle usein aika tuttuja – tosin ammatillisessa mielessä, eivät yksityiselämän kautta. Tämä vaikuttaa siihen, että oma käyttäytyminen on studiossa jossain määrin erilainen kuin esimerkiksi lämpiössä ennen lähetystä.

11.2 Juontajalta vaaditut ominaisuudet

Yksi haastateltavista totesi, että ajankohtaisohjelman juontaja on yksi televisioimittajan työn erikoistumismuoto. Joillakin toimittajilla erikoisosaaminen voi liittyä esimerkiksi talousasioihin – juontajilla se on esiintyminen. Haastattelujen perusteella juontajan olisi hyvä olla journalisti. ”Kyllä se helposti siitä henkii, jos ei ole. – – Jotenkin niissä asioissa pitää olla vähän niin kuin journalistityyppi.”

Haastatteluiden perusteella ajankohtaisohjelman juontajan ei tulisi olla liian virkamiesmäinen. Tavoitteiden pitää olla kirkkaana mielessä, mutta juontaja ei saa olla liian tosissaan. Ajankohtaisohjelman juontajalta vaaditaan tiukkuutta ja jämäkkyyttä, mutta hän ei saa olla ”päälle liimatun tiukka”. Kysymyksiin on yritettävä saada vastauksia reippaasti, mutta tiukkuus ei saa olla itsetarkoitus. ”Mä luulen, että siinä [tiukkuuden tasapainossa] olen jollain tavalla nyt päässyt sinuiksi itseni kanssa. Mutta se on aika pitkä tie. – – [Joskus olen ollut] liian tiukka.”

Juontajat kokivat, että heiltä vaaditaan luotettavuutta, yleissivistystä ja tietoutta yhteiskunnallisista asioista. Heidän tulee tehdä paljon tiedonhankintaa. Analyysintekotaito on myös tärkeää. Eräs haastateltavista toi esille sen, että juontajan tulee olla utelias, jotta hän jaksaa kiinnostua kaikista asioista. Toinen juontaja totesi, että ajankohtaisohjelman juontajan pitää olla valmis lyhyelläkin varoitusajalla mihin vain. Jotta näin voisi olla, tarvitaan jatkuvaa opiskelua, asioiden seuraamista ja kykyä erottaa asiasta olennainen nopeastikin.

Juontaja-sanaan saattaa sisältyä arvolatausta. Voidaan ajatella, että juontaminen on jotenkin kevyttä työtä, jossa vain puhutaan jotain. Ajankohtaisohjelmien juontamisen ominaispiirteisiin kuuluu se, että juontajien on perehdyttävä asioihin hyvin. Vaikka erilaisten televisio-ohjelmien juontajat varmaankin tekevät taustatyötä ja valmistautuvat ohjelmia varten, saattaa olla, että ajankohtaisohjelmia varten täytyy valmistautua keskimääräistä enemmän. Pelkkä asioihin perehtyminen ei kuitenkaan riitä. Juontamisessa tarvitaan aina esiintymistaitoja.

Juontajan pitää pystyä esiintymään television suorassa lähetyksessä, joten esiintymistaidot ja kyky ilmaista itseä ovat tärkeitä. Juontajan täytyy olla sujuva ja hänen pitää vaikuttaa uskottavalta. Suorassa lähetyksessä juontajalla on oltava tilanne hallussa jännityksestä ja adrenaliinista huolimatta. Juontajilta vaaditaan läsnäoloa ja tilanteeseen reagointikykyä. Vuorovaikutustaidot ovat olennainen osa juontajalle asetettuja ammatillisia vaatimuksia.

Tämä on läsnäolo- ja kontaktinottamislaji tai -taito, mikä tässä juontamisessa sanelee sen, että kuka on hyvä juontaja, kuka on kenties loistava juontaja, kuka on vaan juontaja ja kuka on huono.

Edellisen kommentin sanonut juontaja puhui myös ”salaperäisestä valovoimafotogeenisyydestä”. Hän totesi, että joillain juontajilla on valovoimaisuuden lahja, ja he ovat aivan erityisen hyviä juontajia. ”Me kaikki ei olla ihan sillä samalla asteella, mutta mekin voidaan olla hyviä.”

11.3 Televisiopersoona vs. todellinen persoona

Televisiossa esiintyvällä toimittajalla tai juontajalla on televisiominä (Isotalus 1996, 29). Haastatellut juontajat kokivat, että televisiominä on aika lähellä yksityistä minää, mutta joitain eroja on.

Ei ne [esiintyjäminä ja todellinen minä] ihan kauheesti eroa, että kyllä se pohja on ihan sama. Että en mä esitä tv:ssä mitään sellasta, mitä mä en olisi. Mutta toki se on nyt ehkä kauhean asiallinen se tv-minä. Että kun tämä mun homma on tällasta asian kanssa pyörittämistä, niin se on siinä mielessä sitten vähän kapeampi. Mutta ei se ole väärä. Kyllä mä olen aika lailla oma itseni siinä.

Julkinen minä on varmaan asiallisempi ja hillitympi kuin minä oikeasti. Kyllä siinä joutuu omasta persoonastaan leikkaamaan tiettyjä siivuja pois, kun esiintyy arvokkaan Yleisradion instituution edustajana.

Televisiossa esiintyminen laittaa käyttäytymiselle tiettyjä rajoja. Lähetyksessä ei esimerkiksi voi kiroilla ja kielen pitää olla huolitellumpaa.

Reippautta tietenkin feikkaa ja semmosta itsevarmuutta on feikattava monesti aika paljon, ihan esiintymisen takia, ja semmosta rentoutta – – Yrittää tuoda sitä semmosta show- ja seuraminää ulos, sitä ekstroverttiä itseänsä ulos siinä ennen lähetystä. Totta kai siinä piilottaa ja korostaa joitain juttuja, mutta kokonaisuutena kyllä mä sanoisin olevani minä siellä silti. Että ei se ole semmonen rooli.

Haastateltavien vastauksista käy ilmi se, että he eivät koe ottavansa roolia siinä mielessä kuin vaikkapa näyttelijällä on. He kuitenkin tiedostavat olevansa tietyssä roolissa, joka viittaa siihen, että heillä on tilanteessa sosiaalinen rooli ja he käyttäytyvät sen mukaan.

Enhän mä mitään roolia ota – ja otan. Silloin ollaan telkkarissa. Ei silloin olla kotona. Että kyllähän se fakta pitää ymmärtää. Mutta sitten se, että ollaanko rennosti, vai ollaanko pönöttäen, niin se on sitten eri asia.

Ajankohtaisohjelman juontajan rooliin saattaa kuitenkin pikemminkin kuulua se, että on lähellä omaa arkiminää kuin että yrittää pyristellä siitä eroon.

Nämä eivät ole uutisten lukemista. – – Sun täytyykin panna itsesi likoon, mutta täytyy olla aika lailla oma itsesi. Käyttää niitä keinoja, jotka oikeasti tulee sieltä, jotta sä pystyisit olemaan uskottava tai hyvä siinä, mitä sä teet. – – Mutta en mä sillain ajattele, että ”Nyt mä vedän tässä tämän puvun päälle ja tämä työminä astuu tässä estradille. Tässä minä olen nyt tämä asiatoimittaja yhtäkkiä.”

12 JUONTAJAN VALTA

Tiedotusvälineet vaikuttavat ja muokkaavat jatkuvasti ihmisten tietoisuutta ja maailmankuvaa. (Uimonen 2009, 55)

Sanaan "valta" liittyy vahvoja tunnekonnotaatioita. Toisaalta valta nähdään tavoittelemisen arvoisena asiana, toisaalta sen tavoittelu voidaan kokea vääräksi. Eräs haastateltavista kertoi erään ison firman johtajan sanoneen kerran, että hän käyttää enemmän valtaa kuin kyseinen johtaja. Haastateltava myönsi, että hänellä on jonkinlaista valtaa, mutta hänen mielestään toimittajan ei tulisi keskittyä valtaan. Juontajan tehtävä on pysyä aiheessa ja miettiä, mikä siinä ja keskustelijoissa on kiinnostavaa. "Musta on vaarallista, jos toimittaja alkaa liikaa miettimään sitä, että käyttääkö hän valtaa ja miten tämä vaikuttaa. Sitten siitä voi tulla se joku missio ja se ei ole yhtään hyvä." Koska juontajalla kuitenkin on valtaa, on hänellä myös vastuuta. Haastattelujen perusteella juontajat kokevat, että heillä on suuri vastuu esimerkiksi siitä, että faktat ovat kunnossa.

Totta kai mulla on mielipidevaltaa ihmisten näkemyksiin, ja mua pelottaa joskus, kun mä kuuntelen esimerkiksi vähän vanhempia ihmisiä Suomessa. Kuinka paljon ne muodostaa mielipiteensä lukemansa ja kuulemansa perusteella. Että siinä mielessä painetulla lehdellä ja Yleisradiolla on vielä hirveä merkitys. Se on jopa vähän pelottava ajatus. Se vastuu painaa, että "hitto soikoon, mulla pitää oikeasti olla nämä faktat kunnossa".

Mediaa ajatellaan usein neljäntenä valtiomahtina. Käsitys siitä, että medially on valtaa, ei ole uusi. Ajatus lehdistöstä neljäntenä valtiomahtina esitettiin ensimmäisen kerran 1700-luvun loppupuolella (Seppänen & Väliverronen 2012, 170). Valta saatetaan nähdä jotenkin pahana asiana, mutta se ei välttämättä ole sitä. Valta on asia, jota on olemassa maailmassa eri muodoissa ja ikään kuin monimutkaisena verkkona. Seppänen ja Väliverronen hahmottelevat median vallan yleisiä linjoja seuraavasti.

Media on yhteiskuntaa ja yhteiskunta mediaa. Tästä syystä median valtaakaan ei voi käsittää asiana, joka rajautuu pelkästään median alueelle. Kun puhutaan median vallasta, puhutaan aina myös siitä, miten valta toimii koko

yhteiskunnassa, jossa media verkostoituu osaksi muita instituutioita ja ihmisten arkea.

Vallalla on keho maine: se viittaa pakottamiseen, hallintaan ja väkivaltaan. Mielikuva hämärtää sen tosiseikan, että valta on välttämätön osa yhteisöllistä elämää, vuorovaikutusta ja koko yhteiskunnan toimintaa. Ilman valtaa ja sen käyttöä ei olisi järjestäytyneitä yhteiskuntia, sosiaalisia rakenteita tai mediaa. Vallan käyttö ja rakenteet voivat alistaa ihmisiä ja ylläpitää monenlaista epätasa-arvoa, mutta valta itsessään on hyvän ja pahan tuolla puolen. (Seppänen & Väliaverron 2012, 171–172.)

Kauko Pietilä tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman mediaan ja valtaan. Pietiläisen mukaan moderni yhteiskunta eli massayhteiskunta syntyy joukkoviestinnässä (1998, 58).

[J]oukkoviestintä, esimerkiksi sanomalehti – ei ole sen enempää yhteiskunnan syy kuin seuraus, vaan se on välittömästi jo se itse. Sanomalehti on yhteiskunta. (Pietilä 1998, 58.)

Voikin kyseenalaistaa sen, miten mielekästä on puhua esimerkiksi median vallasta. Mitä on median valta? Media on osa yhteiskuntaa. Media on väline. Se ei ole jokin epämääräinen voima, vaan sen sisältöjä tekevät ihmiset, yhteiskunnan jäsenet. Yksi haastatelluista juontajista kertoi ajavansa ohjelmia tehdessään nimenomaan yhteiskunnan etua.

Mä koen sillä tavalla, että me tuodaan sellaisia asioita meidän lähetyksessä, mitkä keskusteluttaa yhteiskuntaa, suomalaisia. Siihen sitten tämän käsitteen alle mahtuu kaikki me, toimittajat ja poliitikot ja kansalaiset – kaikki ollaan kuitenkin loppuviimeksi kansalaisia.

Toisaalta median vallasta ja mahdista on mielekästä puhua siinä mielessä, että pohditaan vastausta siihen, millaista valtaa mediassa käytetään ja millaista valtaa eri osapuolet ja toimijat voivat mediassa käyttää. Kaikilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia. Tässä luvussa pohditaan, millaista valtaa ja vaikuttamisen mahdollisuuksia ajankohtaisohjelman juontajilla on. He ovat median ammattilaisina osa median valtarakenneä. Heidän valtansa on monin tavoin rajoitettua, mutta he käyttävät valtaa esimerkiksi päättäessään siitä, millaisia aiheita nousee median agendalle tai millaiset asiat ja näkökulmat agendalla pysyvät.

12.1 Median vallan kasvu

Median ja toimittajien valta on kasvanut. Mats Nylund kuvaa toimittajan vallan kasvamista englantilaisen lehtimiehen W. V. Noblen haastatteluoppaasta poimimansa esimerkin avulla. Noble ylisti 1930-luvulla ilmestyneessä oppaassaan erästä poliitikkoa siitä, että hän varmisti toimittajalta, paljonko toimittaja halusi hänen sanovan – palstan verran vai puoli palstaa? Poliitikko oli siis valmis vastaamaan sen sijaan, että olisi vain todennut ”Mitä se sinulle kuuluu?” Nylund toteaa, että nykyään toimittajan ja poliitikkojen suhteet ovat suhteellisen tasavertaiset. Toimittaja ei yleensä ole altavastaja. Tilanne saattaa olla jopa päinvastainen. (Nylund 2009, 249–250.)

Muutosta on saattanut tapahtua myös tarkasteltaessa vallan kasvua lyhyemmällä aikaperspektiivillä. Isotaluksen ja Eklundin vaalitenttivertailu tuo ajankohtaisohjelmien juontajien kannalta mielenkiintoisia tuloksia. Isotalus ja Eklund vertailivat MTV3:n vuoden 1995 eduskuntavaaleihin liittyvää televisiotenttiä ja vuoden 2011 presidenttitenttiä. Koska tutkimusmateriaali oli suppea, ei ole mahdollista tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Näytti kuitenkin siltä, että vuonna 2011 toimittajat olivat kärkkäämpiä puuttumaan keskusteluun, tuttavallisempia ehdokkaita kohtaan ja heillä näytti olevan enemmän valtaa. Toimittajat esimerkiksi keskeyttivät ponnekkaammin. Kaiken kaikkiaan näyttää siis siltä, että toimittajan rooli on kasvanut. (Isotalus & Eklund 2012, 50–51.)

Risto Uimonen toteaa, että syyksi median vaikutusvallan kasvuun ei riitä yksinomaan se, että ”journalistit ovat lopettaneet tanssimisen herrojen pillin mukaan” (2009, 54). Hänen mukaansa syyksi ei riitä myöskään se, että toimittajilla on parempi koulutus kuin ennen tai että he ovat aiempaa monipuolisempia, kielitaitoisempia ja kansainvälisempiä tai että sisällöt ja laatu ovat parantuneet. Nämä kaikki syyt ovat vaikuttaneet median vaikutusvallan kasvuun, mutta Uimonen haluaa nostaa niiden lisäksi esille koko yhteiskunnan ”mediallistumisen”. Mediallistumisella Uimonen viittaa siihen, että lähes kaikki olennainen ja merkittävä tapahtuu nykyisin tiedotusvälineissä. Monet asiat

näytetään tai kerrotaan mediassa heti tai vain pienellä viiveellä. (Uimonen 2009, 54.)

Viestimet tallentavat päivästä päivään ja tunnista tuntiin julkista aikalaishistoriaa, josta jää ihmisten ajatuksiin kaikenlaista mielikuvina, halusivatpa he sitä tai eivät. – – Median vahva asema johtuu siitä, että viestimillä on pääsy suomalaisten yksityisyyteen: aamukahvipöytään, työkammioihin, autoon sekä olo- ja makuuhuoneisiin, toisin sanoen ihmisten aivoihin. (Uimonen 2009, 54.)

Heikki Luostarinen kirjoitti jo 1990-luvulla, että yhteiskunnallisen elämän uskotaan muuttuneen entistä selvemmin mediavälitteiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että tiedotusvälineillä on vaikutusta siihen, millaisia asioita nuosee yhteisen keskustelun ja päätöksenteon kohteeksi. (Luostarinen 1998, 189.) Mediavälitteisyys näyttää 1990-luvusta entisestään lisääntyneen.

12.2 Päiväjärjestys ja portinvartijuus

Medialla on mahdollisuus nostaa asioita julkisuuteen – tai olla nostamatta. Media siis vaikuttaa päiväjärjestykseen eli siihen, mistä asioista keskustellaan. Media toimii portinvartijana asioiden pääsulle julkisuuteen. (Seppänen & Väliverronen 2012, 185.) Monista asioista ei keskusteltaisi kahvihuoneissa, keittiön pöydän ääressä tai joskus politiikankaan foorumeilla, ellei niistä olisi ensin puhuttu tai kirjoitettu mediassa. Eräs haastatelluista juontajista totesi, että ajankohtaisohjelmilta toivotaan yhteiskunnallisen keskustelun herättämistä. Ajankohtaisohjelmien juontajat ovat portinvartijoita ja päiväjärjestyksen asettajia. Juontajat esimerkiksi valitsevat usein lähetyksen teemat tai ainakin ovat mukana valitsemassa niitä. Juontajilla on valtaa vieraiden valinnassa. He voivat säädellä sitä, ketkä pääsevät julkisuuteen.

Usein ajankohtaisohjelmissä käsitellyt asiat ovat jo olleet esimerkiksi uutisten aiheena. Eräs haastatelluista juontajista kuitenkin totesi, että vaikka ajankohtaisohjelmien tehtävä on pitkälti taustoittaa isoja keskusteluja ja päätöksentekoa ja ikään kuin käsitellä sitä, mitä uutisotsikoiden taakse liittyy, niin tehtävänä on myös agendan luominen. On kuitenkin syytä muistaa, että päiväjärjestyksen määrittäminen ei ole ainoastaan asioiden nostamista

agendalle, vaan myös niiden pitämistä siellä. Ajankohtaisohjelmissa usein pidetään asioita päiväjärjestyksessä, etteivät ne unohtuisi uutisvirtaan.

Haastatteluiden perusteella vaikuttaisi siltä, että juontajat kokevat voivansa vaikuttaa työssään paljolti juuri päiväjärjestyksen määrittelyllä. Asioiden nostaminen keskusteluun voi tuntua juontajista hyvältä.

[Tämä työ] on vaikuttamisen paikka. Ne aihevalinnat, mitä me otetaan käsittelyyn ja minkälainen jälkikeskustelu niistä seuraa. – – Jopa lainsäädäntöön vaikutusta. – – Pystyy vaikuttamaan jopa ihmisten mielipiteisiin näillä ohjelmilla, mitä tehdään, ja jopa ihmisoikeusasioihin.

Kyllä mä koen, että [pystyn vaikuttamaan]. Se on osa tämän työn viehätystä, se on osa sitä motivaatiota, miksi tähän on lähtenyt. Mä en tarkoita, että mulla olisi agendaa, mihin mä vaikutan, mutta se, että haluaa selvittää asioita, nostaa niitä keskusteluun. Haluaa saada jotain julkista keskustelua tai prosessia liikkeelle. Tämmöstähän tapahtuu tavan takaa. Tulee reaktioita meidän juttuihin. Mutta musta se on enemmän sitä, että me pannaan keskustelua liikkeelle, tai kerrotaan jotain tietoja, mitä ei ole aikaisemmin tiedetty tai kannanottoja, mitä ei ole aikaisemmin ollut olemassa kuin sitä, että meillä olisi agenda, että me haluaisimme, että nyt tapahtuu tota, tota ja tota.

Juontajat vaikuttavan ajattelevan niin, että asioita ei varsinaisesti pysty ratkaisemaan lähetyksen aikana, mutta keskustelun herättäjänä ajankohtaisohjelmat voivat toimia. Eräs juontaja totesi, että tuntuu hyvältä, kun voi nostaa jonkin asian keskusteluun. Joskus on koettu, että lähetyksillä on ollut tärkeäkin vaikutus yhteiskuntaan. Juontajan kokemus näyttäisi vastaavan todellisuutta, jos ajatellaan esimerkiksi seuraavaa kahta ajankohtaisohjelmälähetystä: A2 Teema: Homoilta lokakuulta 2010 ja vaalirahakohun aloittanut A-studion lähetys toukokuussa 2008.

Juontajat eivät välttämättä kuitenkaan koe, että heillä olisi jotenkin erityisesti valtaa. Yksi haastateltavista myös totesi, ettei hän varsinaisesti mieli vaikuttamista työssään.

Mä en kuulu niihin toimittajiin, jotka on täällä sen takia, että mä haluan parantaa maailmaa tai että mä haluan vaikuttaa hirveästi asioihin. Mä olen täällä sen takia varmaan, että mä olen utelias luonne ja mä olen kärsimätön. Mä tykkään kun tapahtuu. Mä tykkään väitellä ja keskustella ihmisten kanssa ja televisiomaailma sopii mulle, mä tykkään siitä. Mutta en mä istu täällä ryppy otsassa, että miten nyt tämä vaikuttaa maailman menoon, kun mä tästä suuresta asiasta puhun.

Eräs haastateltavista kertoi, että hänestä kuulostaa pahalta, jos sanotaan, että toimittaja haluaa vaikuttaa ihmisiin. ”Siinähan tulee semmonen aivopesuolo.” Hän sanoi, ettei halua aivopestä ihmisiä, mutta miettii monesti, onko työllä mitään vaikutusta. ”En mä jaksakaan tehdä sellaista työtä, mikä on hyödytöntä.” Hän kokeekin, ettei halua vaikuttaa ihmisiin, vaan asioihin. Hän haluaa tehdä asioita tietäväksi ihmisille. Tämän juontajan mielestä toimittajan vastuuna on suodattaa maailmassa olevaa tietoa niin, että ihmiset voivat käyttää sitä hyväkseen ja tehdä päätöksiä siltä pohjalta. Kun toimittaja tekee työnsä hyvin, se lisää ihmisten tietoisuutta ja sillä tavalla parantaa jotakin asiaa maailmassa. ”Lähtökohta on siis se, että kaiken työn pitäisi parantaa jotakin asiaa maailmassa, tai se työ on tarpeeton.” Juontaja kokee lähtökohtaisesti toimittajan työssä olevan kyse tiedon filttämisestä, vaikka myönsi, että tämä on jossain määrin häneltä unohtunut viime aikoina.

Seppänen ja Väliverronen huomauttavat, että mediat eivät kuitenkaan yksin sanele sitä, millaisia asioita nostetaan julkisuuteen. Median toimintaan vaikuttavat monet asiat: lait, normit, säädökset, hyvät tavat, median itsesääntely ja vakiintuneet mediayritysten toimintakulttuurit. (2012, 184–185.) Nämä vaikuttavat myös ajankohtaisohjelmien teossa. Lisäksi voisi sanoa, että vallan monimutkaisessa verkossa myös ns. ”tavalliset ihmiset” voivat osaltaan vaikuttaa ajankohtaisohjelmissä käsiteltyihin asioihin. Ajankohtaisohjelmien aiheet eivät synny tyhjiössä. Eräs haastateltava kuvaili tärkeäksi sitä, että ”luodattaisiin niitä hiljaisia signaaleja, siellä syvissä vesissä, mitä kenties on menossa ja heijasteltaisiin sitä, mitä Suomessa tapahtuu”. Tavallaan voi siis ajatella, että yleinen keskustelu ja tapahtumat median ulkopuolella vaikuttavat aiheisiin. Juontajat saattavat myös poimia aiheita joko yleisöpalautteen pohjalta tai esimerkiksi kadulta kuulemastaan keskustelusta. Toki juontajilla ja muilla ohjelman tekijöillä on lopullinen päätösvalta aiheiden suhteen. Mediassa ja muualla käydyn keskustelun välillä on kuitenkin molemminsuuntainen vaikutus. Mediassa käyty keskustelu vaikuttaa muualla käytyyn keskusteluun ja toisinpäin.

12.3 Kehystäminen

Kehystämällä tarkoitetaan sitä valintojen ja muokkauksen prosessia, jonka avulla mediaesityksiä tuotetaan. Journalistit muokkaavat ja jäsentävät maailman tapahtumia vakiintuneilla tavoilla. Kehystämiseen kuuluvat erilaiset kielelliset, visuaaliset ja äänelliset keinot, joilla maailman tapahtumista rakennetaan tietynlainen kuva. (Seppänen & Väliverronen 2012, 97.)

Kehystäminen liittyy siihen, millaiseen asiayhteyteen asioita laitetaan. Toimittajilla on vakiintuneita rutiineja, joiden pohjalta he tekevät päätöksiä aiheiden, näkökulmien ja haastateltavien valinnassa. Nämä rutiinit vaikuttavat siihen, millaisina asiat mediassa esitetään. (Seppänen & Väliverronen 2012, 97–98.) Ajankohtaisohjelmien juontajat voivat vaikuttaa siihen, millaisissa kehyksissä asioita käsitellään; nähdäänkö esimerkiksi politiikka pelinä. Esimerkiksi lähetyksen teemakokonaisuuksien suunnittelu ja käytetyt käsitteet ovat keinoja, joilla asioita laitetaan kehyksiin.

Ajankohtaisohjelmaan haastatellun ihmisen asema eroaa jossain määrin vaikkapa sanomalehteä varten haastatellun ihmisen asemasta. Suorassa lähetyksessä voi olla varma siitä, että se mitä sanoo, tulee julkisuuteen juuri sellaisena kuin sen sanoo. Vieras myös näkee lähetyksen aikana, mihin asiayhteyteen hänen sanomisensa tulevat. Lisäksi haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että ajankohtaisohjelmien juontajat kertovat etukäteen vieraille, mitä haastattelu koskee ja pitäytyvät tässä.

12.4 Objektiiivinen juontaja, asenteellinen juontaja

Asenteet ovat ihmisen suhtautumista objektiin (objekti ymmärrettynä tässä laajasti käsittäen mm. ihmiset ja tapahtumat)⁵ (O’Keefe 2002, 6). Neutraalisti käsitettynä asenteet ovat ihmisen suhtautumiseen liittyviä asioita. Jokaisella on erilaisia asenteita ja niistä ei pääse eroon. ”Asenteellisudella” on kuitenkin negatiivinen kaiku toimittajista puhuttaessa. Toimittajilta ja etenkin uutis- ja ajankohtaistoimittajilta odotetaan neutraaliutta ja objektiivisuutta (Isotalus 1996, 30). Objektiivisuuden ihanne on ollut vallalla jo pitkään. Nykyään toimittajien mahdollisuus objektiivisuuteen asetetaan kuitenkin jossain määrin

⁵ ”Asenne” on tässä suomennos sanasta *attitude*. Sanan voisi suomentaa myös sanalla suhtautuminen.

kyseenalaiseksi. Kukaan ihminen ei voi olla täysin objektiivinen. Kysymys onkin oikeastaan se, tulisiko objektiivisuuteen ja neutraaliuteen pyrkiä vai saisivatko toimittajien asenteet näkyä avoimemmin.

Totta kai toimittajan pitää olla puolueeton, mutta toimittajakin on ihminen. Ei kukaan kuitenkaan tuolla ole niin tyhmä, että se kuvittelee, etteikö toimittajalla oikeasti olisi asenteita ja mielipiteitä.

Tämän kommentin voisi tulkita niin, että vaikka juontajalla on mielipiteitä ja asenteita, kuuluu ajankohtaisohjelman juontajan sosiaaliseen rooliin olla puolueeton. Haastateltujen juontajien välillä oli jonkin verran eroja sen suhteen, minkä verran he ajattelivat asenteiden saavan näkyä. Pääosin haastateltavat ajattelivat, että asenteiden ei tulisi näkyä. Juontajien pitäisi yleensä pyrkiä neutraaliuteen. Juontajat kuitenkin myönsivät, että vaikka objektiivisuuteen ja neutraaliuteen pyrittäisiin, asenteita ei saa kokonaan karsittua pois. Asenteet vaikuttavat esimerkiksi aiheiden ja kysymysten valintaan. Eräs juontaja kertoi, että lähetystä pitäisi miettiä sitä kautta, mikä on asian ydin ja mitä ”matti meikäläinen” kysyisi. Hän kuitenkin totesi, että kyseessä on aina valinta. ”Ei siitä mihinkään pääse. Onko se valinta asenne? No on se jollain tavalla.” Hänen mukaansa asioita pitäisi kuitenkin käsitellä faktan, ei asenteiden, kautta. ”Mutta se, kuinka se fakta valikoidaan, niin kyllähän siinä on taas sitten joku asenne”.

Eräs juontaja totesi, että katsojaa ei tarvitse huijata. Jos on selkeästi jotain mieltä moraalikysymyksessä, sen voi jotenkin näyttää. ”Ei mun tartte alleviivata sitä ja sanoa, että ’Minä olen tätä mieltä’”. Esimerkiksi kriittisyys jotain ihmistä kohtaan tietyssä asiassa voi tulla esille ilmeissä ja kysymyksissä. Hänen mielestään tämä ei haittaa.

Tässä on varmaan eri koulukuntia, mutta mun mielestä se ei haittaa. Se on tätä päivää. Tämä on mielipideyhteiskunta. Ihmiset on tottuneet siihen, että mielipiteitä ja asenteita on ehkä vähän liiankin kanssa. Se olisi aika outoa, jos toimittaja olisi täysin steriili. Kyllä toimittajakin on ajatteleva ihminen, mutta se ei tarkoita sitä tietenkään, että tämä on joku meidän foorumi, missä me töötätään näitä meidän omia näkemyksiä. Mutta kyllä mä olen tunteva ihminen, että jos mua tökkii joku asia haastattelussa, niin kyllä se mun mielestä saa näkyä.

Jossain määrin haastattelujen perusteella vaikuttaisi siltä, että juontajien asenteet voivat näkyä, mutta usein ne näkyvät suhteellisen verhotusti. Voidaan kysyä, onko tämä hyvä asia, vai olisiko parempi, että jos asenteet joka

tapauksessa näkyvät, ne tuotaisiin avoimemmin esille. Toisaalta voidaan ajatella, että juontajan tehtäväkuvaan ei kuulu tuoda omia näkemyksiään esille, vaan antaa vieraille siihen mahdollisuus.

Eräs haastateltavista sanoi, että heillä tuodaan työyhteisössä monesti omat asenteet ja tausta avoimesti esille suunnitteluvaiheessa. Sitten itse lähetyksessä olisi tarkoitus, että ne eivät näkyisi. Pyrkimyksenä on, että eri näkemykset ovat ikään kuin sisäänrakennettuna lähetykseen ja näkökulmat tulevat esille vieraiden kautta. ”Se ei ole meidän juttu, että me tuodaan oma asenteemme esille. Meidän pitää saada molemmat osapuolet keskustelemaan.” Toinen haastateltava kommentoi asenteiden näkymistä seuraavanlaisesti.

Mä koitan olla niin, että [asenteet] ei nyt ihan hirveesti näkyisi. Se on vaikea panna sääntöjä kellekään muille, mutta kyllä mä näkisin, että tällöinen ajankohtaishaastattelu, ajankohtaiskeskustelu, mitä tehdään, me ollaan ottamassa selvää asioista tai me ollaan asettamassa ihmiset dialogiin tai näin. Kyllä meidän pitäis olla sillain voittopuolisesti aika suht koht neutraaleja itse, ettei me voida niinkun ottaa kantaa, että ”minä olen tätä mieltä tästä asiasta, miksi sä olet tota mieltä?”. Mutta mutta... sanotaan, että kyllä se nyt tietysti jossain määrin voi tulla. Vai voiko? Mä rupeen oikeen miettiin.

Hän sanoi pyrkivänsä yleisesti ottaen pitämään asenteet pois ja olemaan kriittinen vähän joka suuntaan. Hän kertoi vaativansa perusteluita vieraiden kannanotoille. Hän ei halua sanoa, että jokin tietty kanta on oikea tai että hän edustaa oikeaa kantaa. Toisaalta hän myönsi, että voi olla joitain aiheita, joissa omat asenteet voivat näkyä selvemmin. Muissakin haastatteluissa tuli esille sellainen näkemys, että aihe voi vaikuttaa siihen, saavatko juontajan asenteet näkyä. Poliitiikka nousi esille aiheena, jossa juontajan mielipiteet eivät niinkään saisi tulla esille. Asenteiden näkyminen voi sen sijaan olla hyväksytympää, jos puhutaan ihmisoikeuksiin liittyvistä aiheista tai jos keskustellaan vähemmistöjen asioista ja moraalisisista kysymyksistä. Mielenkiintoinen kysymys on kuitenkin, kuinka helppoa on tehdä rajanvetoa sen suhteen, mitkä ovat sellaisia aiheita, missä mielipiteitä saa tuoda esille ja mitkä sellaisia, joissa näin ei tulisi tehdä. Missä määrin mikäkin aihe on esimerkiksi ihmisoikeuskysymys?

Yksi haastateltavista halusi suhteellisen vahvasti kyseenalaistaa neutraaliuden ihanteen, koska kukaan toimittaja ei kuitenkaan voi olla täysin objektiivinen. Hänen mielestään monesti voisi olla hyvä, että asenteet tulisivat avoimemmin

esille sen sijaan, että ne ovat jotenkin piilotettuina. Hän pohti, että joskus voisi olla parempi esittää kysymys, joka on hieman latautunut sen sijaan, että esittäisi ”pseudoneutraalin” kysymyksen. Tämä juontaja pohti asiaa sekä vieraiden että katsojan kannalta. Vieraille voi joskus olla eduksi, jos juontajan kysymyksessä on ennako-oletus, koska silloin hän saa puolustautua. Katsojan kannalta taas voi joskus olla turvallisempaa, että toimittaja kertoo avoimesti, mitä mieltä on, sen sijaan, että peittäisi vahvoja mielipiteitään. Haastateltava totesi, että juontajan täytyy kuitenkin myös pyrkiä tarkastelemaan asioita puolueettomasti ja yrittää sysätä oma näkemys syrjään. Omien näkemysten tuominen esille ei ole aina paras ratkaisu. Lisäksi jos juontaja on voimakkaasti jollain puolella, se vie uskottavuutta. Haastateltava kertoi, että kerran hänen juontajaparinsa ikään kuin otti erään näkemyksen edustajan roolin, koska heillä ei ollut sen näkemyksen edustajaa studiossa. Siitä tuli paljon huonoa palautetta. Tämän juontajan kertoman esimerkin perusteella näyttäisi siis siltä, että katsojat toivovat edelleen ajankohtaisohjelmien juontajilta neutraaliutta ja objektiivisuutta. Voidaan tosin pohtia, onko tämä toive jossain määrin muutostilassa tai tarkoittaako neutraaliuden ja objektiivisuuden vaatimus jotain erilaista nykyään kuin ennen. Haastattelujen perusteella ajankohtaisohjelmien juontajat kuitenkin pyrkivät nykyäänkin neutraaliuteen, vaikkei se täysin mahdollista olisikaan.

Onko objektiivista journalismia – ei ole täysin. – – Mutta peruspyrkimys pitäisi olla neutraali. Ei ole olennaista keskustelun kannalta se, mitä mieltä mä olen, vaan olennaista on saada esiin se, mitä mieltä on tämä X ja mitä mieltä on Y ja minkälaisia perusteluja ne esittää.

12.5 Juontajan valta ja vieraiden valta

Media on vallankäytön areena. Toimittajilla on valtaa, mutta media on foorumi, jolla myös muut pääsevät käyttämään valtaa. Esimerkiksi poliitikot tarvitsevat julkisuutta. Heillä on oma agendansa, jota he ajavat mediaa hyväksi käyttäen.

Ajankohtaisohjelman keskusteluissa valtaa on sekä juontajalla että vieraalla. Valta vain on eri tyypeistä. Juontaja voi päättää aiheen ja keitä hän kutsuu lähetykseen vieraaksi. Vieras voi kuitenkin päättää, tuleeko hän puhumaan aiheista. Haastatellut juontajat vaikuttivat olevan niillä linjoilla, että he eivät

ryhtyisi huijaamaan vierasta studioon johtamalla häntä harhaan sen suhteen, mistä puhutaan. Kun lähetyksessä ollaan, juontajalla on valta kysyä, mitä hän haluaa. Kuten eräs haastateltavista asian muotoili, ”kysymys on vallankäyttöä”. Juontajalla on siis valta nostaa asioita esille kysymyksillään, mutta vieraalla on valta olla vastaamatta. Eräänlaista vastaamasta kieltäytymistä on myös se, jos vastaa kysymykseen jotain, mikä ei oikeasti ole vastaus kysymykseen. Luostarinen kirjoittaa, että pr-oppiin kuuluu ohje, jonka mukaan haastateltavaksi menevän henkilön on päätettävä etukäteen, mitä haluaa sanoa ja sitten sanottava se riippumatta kysymyksistä. Ei pidä myöskään hyväksyä toimittajan tekemiä käsitteellistyksiä tai muotoiluja, vaan on pidettävä kiinni omista muotoiluista. (Luostarinen 1998, 198–199.) Aika usein ajankohtaisohjelmissa on kokeneita vieraita, jotka osaavat halutessaan sanoa, mitä haluavat.

Jos on joku semmonen tiukka, kuumottava asia, niin kyllä noi poliitikot on kanssa sellaisia kehäkettuja, että ne vastaa just sen verran kuin ne itse haluaa. Ja ne osaa pyöritellä sitä asiaa, kuinka ne itse haluaa. Niihin pitää valmistautua sitten todella hyvin, että niistä saa sitten jotakin kunnolla irti.

Juontajat voivat kysyä kysymyksen moneen kertaan, mutta heillä ei ole sellaista valtaa, jolla he voisivat pakottaa vieraan vastaamaan. Toki useampaan kertaan kysyminen on tietynlaista vallankäyttöä, koska se voi vaikuttaa siihen, mitä katsojat vieraasta ajattelevat.

Luostarinen kirjoittaa että, tiedotusvälineitä on kritisoitu siitä, että ne käyttävät ”kohtuutonta ja pidikkeetöntä valtaa, jossa syntyy ’ajohahteja’ ja väärin perusteisiin nojaavia pikatuomioita” (1998, 190). Eräs haastateltu juontaja kertoi tapauksesta, jossa ohjelma oli vaikuttanut siihen, että erään vieraan maine oli mennyt. Hän kertoi, että juontajan tehtävänä ei ole kerätä päänahkoja, vaan tavoitteena on saada vastaukset kysymyksiin. Kyseisellä kerralla vieras oli vastannut suoraselkäisesti, ja juontaja sanoikin ”nostavansa hänelle hattua rohkeudesta”. Juontaja kertoi olleensa kyseisellä kerralla hieman ihmeissään siitä, millaisia seurauksia ohjelmalla oli. Hän halusi haastatella vieraan vielä toiseen kertaan, vaikka ei koe tehtäväkseen varsinaisesti suojella vieraita.

Isotalus ja Eklund kirjoittavat, että suomalaisia vaalikeskusteluja koskevassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että suomalaisilla poliitikoilla on

erityisen paljon puheenvuoroja, joissa he puolustautuvat. Kansainvälisten tutkimusten mukaan puolustuspuheenvuoroja aiheuttavat ehdokkaiden keskinäiset hyökkäämiset. Suomessa tilanne ei ole tämä. Suomalaisissa keskusteluissa tällaisia hyökkäyksiä on erittäin vähän suhteessa puolustusten määrään. Suomessa poliitikkojen puolustuspuheenvuorot ovatkin suureksi osin vastausta toimittajien kysymyksiin. Toisin sanoen toimittajan kysymys sisältää väitteen tai oletuksen, johon ehdokas vastaa torjumalla väitteen. Näyttää siltä, että suomalaiset vaalikeskustelut ovat erittäin toimittajajohtoisia ja niissä ei juurikaan ole ehdokkaiden vapaata väittelyä ja keskustelua. (Isotalus & Eklund 2012, 51.)

Näyttäisi siis siltä, että ainakin vaalikeskusteluissa toimittajien kysymyksissä on paljon väitteitä tai oletuksia. Tätä opinnäytetyötä varten ei analysoitu ajankohtaisohjelmia. Tässä ei siis voida ottaa kantaa, missä määrin ajankohtaisohjelmissä näyttäisi esiintyvän väitteitä tai oletuksia. Myöskään ei voida ottaa kantaa siihen, vaikuttavatko juontajien väitteet tai oletukset katsojiin ja jos kyllä, miten. Joissakin hastatteluissa kuitenkin tuli ilmi, että juontajat käyttävät mieluummin kysymysmuotoa kuin väitettä. Yksi haastateltavista sanoi, että hän pyrkii esittämään kysymysmuodossa, mutta jossain määrin se riippuu aiheesta. Väite voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, jos haastateltava on jäänyt kiinni jostain. Eräs toinen haastateltavista sanoi pitävänsä kysymyksistä. Hänestä kysymykset ovat reilumpia. Väitteet voivat tulla inserteissä. Kolmas haastateltava totesi totesi, että hänen mielestään on käytetty liikaa väitteitä. Hän pyrkii käyttämään kysymysmuotoa. Voidaan tietysti miettiä, onko sillä lopulta merkitystä, ovatko juontajan sanomiset kysymysmuodossa vai eivät. Sisällöllisesti väite voi tulla myös kysymysmuodossa. Vastaukset saattavat kuitenkin heijastaa juontajien asenteita väitteitä kohtaan.

Aiemmin on viitattu Isotaluksen ja Eklundin vaalikeskusteluvvertailuun. Heidän mukaansa toimittajista on vaalikeskusteluissa tullut kärkkäämpiä puuttumaan keskusteluun. He ovat myös tuttavallisempia ehdokkaita kohtaan ja heillä näyttää olevan enemmän valtaa keskustelussa. Toimittajan rooli näyttää kasvaneen. ”Vaikuttaa siltä, että poliitikkojen pitää yhä enemmän mukautua

toimittajien rakentamaan kontekstiin, mikä olisi sopusoinnussa sen laajemman havainnon kanssa, että median logiikka muovaa politiikan logiikkaa yhä useammin.” (Isotalus & Eklund 2012, 51–52.) Isotalus ja Eklund kuitenkin toteavat, että tarvittaisiin historiallista vertailua laajemmalla aineistolla, jotta näin voitaisiin varmasti väittää (2012, 52). Jos kuitenkin on niin, että toimittajat ovat aiempaa kärkkäämpiä puuttumaan keskusteluun, se voi tehdä poliitikoille vaikeammaksi noudattaa pr-neuvoa siitä, että on päätettävä etukäteen, mitä sanoo ja sanottava se kysymyksistä huolimatta. Juontajien haastatteluissa tuli esille, että ajankohtaisohjelmien juontajat kokevat, että heidän tulisi olla tiukkoja, mutta tiukkuuden ei tulisi olla liiallista. Yksi haastateltavista esimerkiksi kertoi tavoitteekseen sen, että osaisi olla ”tyylikkäästi tiukka”. Se tarkoittaa sitä, että olisi samaan aikaan kohtelias ja tiukka.

Tutkimukseen haastatellut juontajat eivät ajatelleet olevansa suuria vallankäyttäjiä, mutta he tiedostivat, että jonkinlaista valtaa heillä on. Juontajien valta liittyy esimerkiksi päiväjärjestyksen laatimiseen. Vierailta taas voi olla valtaa esimerkiksi jonkin alan asiantuntijoina. He voivat myös tuoda mielipiteitään avoimemmin esille kuin juontajat. Tosin tämä ei tarkoita, että heillä olisi automaattisesti enemmän valtaa katsojien mielipiteisiin. Juontaja voi jossain määrin vaikuttaa siihen, missä valossa vieraiden mielipiteet esiintyvät.

Voidaan keskustella siitä, kummalla on enemmän valtaa: juontajalla vai vieraalla? Juontaja on vuorovaikutustilanteen isäntä tai emäntä. Hän ohjaa tilannetta. Toisaalta vieraalla voi olla paljon valtaa esimerkiksi jonkin alan asiantuntijana. Hän voi itse valita, mitä vastaa ja jopa jättää kokonaan vastaamatta. Lopultakin molemmilla on keskustelussa valtaa. Kuten eräs juontaja asian muotoili: ”[Valta on] molemmilla ja sehän on se jännite ja sähkö ja juttu.”

13 KATSE TULEVAISUUTEEN

Toistaiseksi ajankohtaisohjelmilla on vahva asema television ohjelmatarjonnassa. Eräs juontaja toivoi, että ajankohtaisohjelmat voisivat jatkossakin lunastaa paikkansa television prime timessa. ”Tämä on musta Suomessa hieno asia. Että meillä on se noin kello yhdeksän putki. Että voidaan käsitellä ajankohtaisia asioita, ja ihmiset tykkää ja katsoo.”

Juontajat vaikuttivat suhtautuvan tulevaisuuteen hieman epävarmoin mielin. On mahdollista, että asiat pysyvät suhteellisen ennallaan tai että tulee tapahtumaan suuriakin muutoksia. Eräs juontaja esimerkiksi pohti, tulevatko ajankohtaisohjelmat olemaan enemmän keskusteluohjelmatyylisiä tai tuleeko niissä olemaan enemmän suorita haastatteluja. Täytyykö tiedonkulun olla tulevaisuudessa niin nopeaa, että valmiiksi tehdyt jutut vaikuttavat vanhoilta?

Ollaanko me [kymmenen vuoden päästä] tässä muodossa olemassa? Vai tehdäänkö nettiv:tä vai mikä on niinkun... Kyllä tämä on semmoinen aikamoinen murros mediassa menossa. Tietyllä tavalla varmasti asiapitoisille dokumenteille ja tällaiselle on tarvetta. Ihmiset haluaa katsoa niitä klippejä, mutta kuinka pitkiä ne saa ne jutut olla, että se kiinnostus säilyy? Katsotaanko kaikki tietokoneelta, läppäreiltä? I-Padeilta? Tuutataanko me sellainen kanava, että lähetysaika ei ole [vain tiettyyn kellonaikaan], vaan koko aika jotakin valmistuu? Tuleeko olemaan tällä tavalla, että joka päivä kello 21 joku A-ohjelma? Uutisille ainakin varmasti on tarvetta, mutta... Mä en osaa ennustaa. Jotenkin mietin, että varmaan kaikki on mahdollista. Totaalinen murros tai se, että asiat jatkuu ennallaan.

Ajankohtaisohjelmia katsoo pääosin hieman varttuneempi väki. Haastatteluissa nousi esille kysymys siitä, kiinnostuvatko uudet sukupolvet ja nykypäivän nuoret enää vanhetessaan ajankohtaisohjelmista. Tavallaan oli luottamusta siihen, että kun ihmiset varttuvat, eri asiat tulevat merkityksellisiksi ja niinpä myös ajankohtaisohjelmia aletaan seurata. Mutta jonkin verran oli epäilyksiä.

Haasteena on nyt huolehtia siitä, ettei näistä nuorista kasva semmosia aikuisia, joita tämä ajankohtaismaailma ei koskaan kiinnosta. Että niistä tulee semmosia BB-aikuisia. Se olisi ihan hirveetä. Mutta musta tuntuu, että niitä jo rupee olemaan.

Haastatteluiden perusteella juontajat näyttävät uskovan, että katsojien rooli on tulevaisuudessa aktiivisempi. Varmaa ei ole, millä tavalla tämä tapahtuu.

Siihen nyt varmaan haetaan tällä hetkellä niitä muotoja, jotka olisi jotenkin järkeviä sekä meidän tekijöiden että sitten sen osallistujan että sitten sen katsojan, seuraajan, joka niitä vaan seuraa, kannalta. Että ehkei ole nyt vielä ihan löydetty kunnollisia, mutta uskon, että tulee koko ajan pikku hiljaa.

Voi olla, että sosiaalisen median käyttö lisääntyy. Toisaalta sen tilalle tai lisäksi saattaa tulla jotain muuta. Tulevaisuus voi tuoda mukanaan jotain aivan uutta. Eräs juontaja kuitenkin totesi, että tulevaisuuteen liittyvästä epävarmuudesta huolimatta jokin tulee ainakin pysymään ohjelmissa samana: draama.

Ihminen samaistuu toiseen ihmiseen, se on se mekaniikka, mikä toimii. Tarinoita pitää kertoa ihan samalla tavalla kuin aina ennenkin, että ajankohtaisohjelmaa ei ole ilman tarinaa ja draamaa. Se tulee pysymään samana. – – Ja se rakentuu toimittajien ja haastateltavien ympärille. Että ei siinä sellasta dramaattista muutosta tule.

Juontajia tullaan tarvitsemaan jatkossa, mutta heidän roolinsa voi muuttua. Muutokset katsojien osallistumisessa voivat vaikuttaa juontajien toimenkuvaan. Lisäksi juontajilta saatetaan toivoa tulevaisuudessa jotain erilaista. Voi olla, että tulevaisuudessa juontajien persoonasta tulee entistä tärkeämpi ja se saa näkyä enemmän. Juontajat ovat ohjelman kasvot, kuten aiemmin on todettu. Ajankohtaisohjelmat vaikuttavat kuitenkin ainakin toistaiseksi olevan hyvin asiakeskeisiä.

Suomessa on nähty joitain keskusteluohjelmia, joissa toimittajan persoona on tärkeä. Eräs haastateltavista totesi, että Suomessa olisi tilausta persoonavetoisuudelle myös ajankohtaisohjelmissa. Hän uskoi, että ihmiset saadaan kiinnostumaan, jos he samaistuvat toimittajaan. Osa persoonavetoisuutta on se, että toimittajalla on oma näkökulma eikä hän pyri täyteen objektiivisuuteen. Haastateltava ajatteli, että esimerkiksi brittiläinen persoonavetoisuus voisi toimia esimerkkinä. Joissakin brittiläisissä ohjelmissa onnistutaan samaan aikaan olemaan provosoivia ja tiukkoja, mutta myös kohteliaita ja asiallisia.

Jos juontajan mielipiteet ja asenteet saavat näkyä entistä avoimemmin, myös juontajan valta voi muuttua. Mielipiteiden ilmaisu ei välttämättä lisää valtaa, mutta muuttaa sitä, millaista juontajan valta on. Yksi tulevaisuuden kehityslinja

saattaisi olla, että juontajat kyseenalaistaisivat poliitikkoja entistä enemmän tai että tapa puhutella poliitikkoja muuttuisi esimerkiksi entistä tuttavallisemmaksi.

Persoonavetoisuuteen voi kuulua myös se, että puhutaan vapaammin. Tällä hetkellä promptereita käytetään osassa Ylen ajankohtaisohjelmia, osassa juontajilla on vain juontokortit. Yksi haastateltavista sanoi uskovansa, että suuntaus tulee olemaan kohti vapaampaa puhetta ja promptereista ja kenties myös juontokorteista tullaan irtautumaan. Haastateltava ajatteli, että voi tulla melkeinpä vaatimukseksi mennä studioon valmistautuneena ja latautuneena, mutta ilman papereita. Tällöin tilanne voi olla juontajalle vähän jännittävämpi. Vaikka juontokortit säilyisivät, tarvitaan tulevaisuudessa rentoutta ja irtautumista ennakkosuunnitelmien mukaisesta tekstistä.

Mielelläni näkisin, että muutos olisi ollut rennompaan ja läsnäolevampaan suuntaan, ja uskon, että se siihen on menemässä. Tulee ehkä jopa vähän persoonallisempia juontajia. – – Ehkä hiukan niinkun nostetaan vähän sitä persoonaa, mutta mun mielestä ajankohtaisohjelmassa aina tietynlaisesta uskottavuudesta tinkimättä.

Tämä juontaja uskoi, että mennään avoimempaan, rennompaan ja ehkä vähän yllättäväänkin suuntaan. Juontajiksi tulee mahdollisesti nykyistä enemmän persoonallisuuksia ja aletaan entistä enemmän katsoa, että juontajat olisivat todella hyviä. Erään toisen haastateltavan vastauksesta käy ilmi, että juontajan persoonalla on merkitystä jo nykyään. ”Vaikka olisit kuinka hyvä toimittaja, mutta jos sä olet tylsä jorisija, niin ei sun ohjelmia katso kukaan.” Hän sanoi kuitenkin, että asian tulisi tulla aina ensin. Nähtäväksi jää, missä määrin ajankohtaisohjelmissa mennään tulevaisuudessa asia edellä ja missä määrin persoona edellä.

14 LOPUKSI

Tässä opinnäytetyössä käsiteltiin ajankohtaisohjelmien juontamista erityisesti vuorovaikutuksen ja vallan näkökulmista. Opinnäytetyö on eräänlainen yleiskatsaus ajankohtaisohjelman juontajan työhön, vaikka aivan kaikkia työn puolia ei käsitelty. Tässä työssä käsiteltyjä teemoja voisi olla hyödyllistä tutkia myöhemmin yksityiskohtaisemmin.

Tulevaisuudessa voisi olla mielenkiintoista myös haastatella esimerkiksi poliitikkoja ja ajankohtaisohjelmien katsojia ja vertailla heidän ja juontajien näkemyksiä toisiinsa. Tulevaisuudessa voitaisiin tutkia myös esimerkiksi kokemuksen merkitystä ajankohtaisohjelmien juontamiseen. Lisäksi voitaisiin vertailla esimerkiksi ajankohtaisohjelmien ja viihdeohjelmien juontajien työn eroavaisuuksia. Tämän työn perusteella joitain eroavaisuuksia voi hahmotella, mutta eroja ei käsitelty systemaattisesti. Lisäksi kyse on pitkälti spekulatiosta, koska viihdeohjelmien juontajia ei haastateltu.

Tässä opinnäytetyössä oli tarkoituksena, että tekijät pääsevät itse ääneen. Opinnäytetyötä varten haastateltiin viittä ajankohtaisohjelman juontajaa. Haastateltavajoukko oli riittävän suuri, jotta saatiin erilaisia näkökulmia ja voitiin arvella joitakin mahdollisia yleisiä linjauksia. Haastateltavia oli kuitenkin sen verran vähän, että pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, mitä ajankohtaisohjelmien juontajat aina tai yleensä ajattelevat, ei voi tehdä.

Ajankohtaisohjelman juontajan työ näyttää vaativan paljon valmistautumista. Myös vapaa-ajalla pitää huolehtia siitä, että tietää, mitä maailmassa tapahtuu. Haastatteluissa tuli ilmi, että juontajat kuitenkin pystyvät ainakin jossain määrin tekemään eron vapaa-ajan ja työn välille. Joillekin työn ja vapaa-ajan erottaminen keskenään vaikuttaisi olevan helpompaa kuin toisille.

Juontajat kokivat, että heillä on ensisijainen vastuu katsojia kohtaan. Tämä näkyy muun muassa siinä, että yritetään tehdä mielenkiintoista ohjelmaa ja kysyä sellaisia asioita, joita katsojat haluaisivat tietää. Myös vieraita kohtaan on

vastuuta. Heitä on tärkeä kunnioittaa ja heitä kohtaan tulisi olla kohtelias, mutta heitä ei tarvitse mielistellä.

Juontajat ovat tietoisia siitä, että kyseessä on suora televisiolähetys. Tämä näkyy esimerkiksi niin, että ajan kulusta täytyy olla selvillä. Kamerat kuvaavat koko ajan, mutta juontajat eivät yleensä ottaen ajattele kameroita aktiivisesti. Keskusteluissa keskitytään vuorovaikutustilanteeseen eli vieraiden kuunteluun ja omien tavoitteiden saavuttamiseen. Vieraista tulisi saada irti ne asiat, mitä varten he lähetyksessä ovat.

Juontajat näyttävät tiedostavan, että heillä on jonkin verran mielipidevaltaa ja valtaa nostaa asioita yleiseen keskusteluun. He voivat siis työssään vaikuttaa yhteiskuntaan. Juontajan ei kuitenkaan tulisi ajaa jotain omaa agenda. Juontajat näyttäisivät suhteellisen yleisesti kannattavat pyrkimystä objektiivisuuteen ja neutraaliuteen. Jossain määrin asenteet voivat kuitenkin näkyä. Asenteiden näkyminen voi riippua aiheesta. Esimerkiksi ihmisoikeuksista puhuttaessa omien asenteiden tuominen esiin on hyväksyttävämpää kuin politiikasta puhuttaessa. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että vaikka tietäytyypinen objektiivisuuden ja neutraaliuden ihanne elää, suhde tähän ihanteeseen ei ole aivan yksiselitteinen. Ei ole välttämättä yksinkertaista sanoa, mitkä ovat niitä aiheita, joissa juontaja voisi ottaa vahvemmin kantaa.

Ajankohtaisohjelmien asema on tällä hetkellä vankka. Juontajat toivoivat, että ajankohtaisohjelmat voisivat lunastaa paikkansa tulevaisuudessakin. Katsojien roolin uskottiin tulevan aktiivisemmaksi, mutta ei ole varmaa, missä muodossa tämä tulee tapahtumaan.

Ajankohtaisohjelmille on leimallista asiallisuus. Se näkyy monin tavoin, kuten esimerkiksi faktan arvostamisena ja jopa pukeutumisessa. Juontajat kuitenkin kokivat, että myös tunteille ja huumorille on paikka ajankohtaisohjelmissä. On mielenkiintoista nähdä, mihin suuntaan ohjelmat tulevaisuudessa kehittyvät. Tuleeko ajankohtaisohjelmista viihteellisempiä? Juontajan persoonasta saattaa tulla nykyistä keskeisempi. Vaikka joitain muutoksia tulisi, lienee tulevaisuudessakin kysyntää ohjelmille, joissa asia on tärkeintä.

LÄHTEET

Clayman, S. E. 1991. News Interview Openings: Aspects of Sequential Organization. Teoksessa Scannell, P. (toim.) Broadcast Talk. London / Newbury Park / New Delhi: SAGE Publications, 48–75.

DeVito, J. A. 1999. Essentials of Human Communication. 3. painos. New York: Longman.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.

Finnpanel 2012a. Katsotuimmat ohjelmat kanavittain. Yle TV1. Vuosi 2011. <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vuosi/viimeisin/>

Finnpanel 2012b. Katsotuimmat ohjelmat kanavittain. MTV3. Vuosi 2011. <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vuosi/top/2011/mtv3.html>

Finnpanel 2012c. Katsotuimmat ohjelmat ikä/sukupuoliryhmittäin. Yli 10-vuotiaat. Syyskuu 2012. <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kk/ohjika/2012/9/>

Finnpanel 2012d. Katsotuimmat ohjelmat ikä/sukupuoliryhmittäin. 10–24-vuotiaat. Syyskuu 2012. <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kk/ohjika/2012/9/10-24.html>

Finnpanel 2012e. Katsotuimmat ohjelmat ikä/sukupuoliryhmittäin. 25–44-vuotiaat. Syyskuu 2012. <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kk/ohjika/2012/9/25-44.html>

Finnpanel 2012f. Katsotuimmat ohjelmat ikä/sukupuoliryhmittäin. Yli 65-vuotiaat. Syyskuu 2012. <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kk/ohjika/2012/9/65plus.html>

Göthelid, C. 2012. Sähköposti 12.11.2012.

Hietala, V. 1996. Ruudun hurma. Johdatus TV-kulttuuriin. Helsinki: Yle-opetuspalvelut.

Isotalus, P. 1996. Toimittaja kuvaruudussa. Televisioesiintyminen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Isotalus, P. & Eklund, M. 2012. Kun Sauli kohtasi Paavon – Onko television vaalikeskusteluissa muuttunut mikään? Teoksessa Vehkoo, J. (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2012. Tampere: Journalismien, viestinnän ja median tutkimuskeskus, 47–53.

Karvonen, E. 2002/2005. Viestinnän käsite ja malleja. Johdatus viestintätieteisiin -kurssin oppimateriaalin internet-sivuilla. Tampereen yliopisto. Viitattu 29.10.2012. <http://viesverk.uta.fi/johdviest/lahtokohtia/kasite.html>

Luostarinen, H. 1998. Vahvojen asialla? Julkisuuden hallinnan mekanismit ja journalismin itsenäisyys. Teoksessa Kivikuru, U. & Kunelius, R. (toim.) Viestinnän jäljillä. Helsinki: WSOY, 189–206.

Nylund, M. 2009. Lohkaisujen politiikka. Haastattelusta televisiouutiseen. Teoksessa Välvirronen, E. (toim.) Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 248–261.

O’Keefe, D. J. Persuasion. Theory & Research. 2. painos. Thousand Oaks / London / New Delhi: SAGE Publications.

Pietilä, K. 1998. Massa ja yleisö journalismin historiassa. Teoksessa Kivikuru, U. & Kunelius, R. (toim.) Viestinnän jäljillä. Helsinki: WSOY, 57–78.

Pietiläinen, T. 2012. Uutisten kuluttajien yt-neuvottelut alkavat. Viitattu 29.10.2012 [www.hs.fi.
http://www.hs.fi/kulttuuri/Uutisten+kuluttajien+yt-neuvottelut+alkavat/a1305599577367](http://www.hs.fi/kulttuuri/Uutisten+kuluttajien+yt-neuvottelut+alkavat/a1305599577367)

Puro, J.-P. 1998. Yksilöiden välillä. Keskinäisviestinnän tutkimus ja sen haasteita. Teoksessa Kivikuru, U. & Kunelius, R. (toim.) Viestinnän jäljillä. Helsinki: WSOY, 103–118.

Rintamaa, P. 2012. Puhelinkeskustelu 19.11.2012.

Seppänen, J. & Välvirronen, E. 2012. Mediayhteiskunta. Tampere: Vastapaino.

Uimonen, R. 2009. Median mahti. Helsinki: WSOY.

Virtanen, M. 2012. Sähköposti 9.11.2012.

Wiio, J. 2007. Television sivistysroolin muutos läpi vuosikymmenien. Teoksessa Wiio, J. (toim.) Television viisi vuosikymmentä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 403–425.

Ylä-Anttila, M. 2012. Sähköpostit 12.10.2012 & 22.11.2012.

Haastattelut

Opinnäytetyötä varten on haastateltu viittä Ylen ajankohtaisohjelman juontajaa. Haastattelut tehtiin lokakuussa 2012. Ne kestivät noin tunnista kahteen tuntiin.

Haastattelurunko

Kysymykset

tausta

- koulutus
- työhistoria
- tämänhetkinen työ

työ ajankohtaisohjelman juontajana

- erityispiirteet juuri tässä työssä
- vaaditut ominaisuudet, tiedot ja taidot
- alalle ja juontajaksi päätyminen
- juontaja viestijänä
- työn ja vapaa-ajan erottaminen
- tulevaisuuden toiveet

valmistautumien

- pitkän aikavälin valmistautuminen
- ennen ohjelmaa yksin ja yhdessä

ohjelman jälkeen

- purku
- tunnetila
- ”rituaalit”

tunteet

- epäonnistumiset ja onnistumiset
- vaikeudet ja hankaluudet
- suru ja ilo

esiintyminen

- kamera
- puhuminen
- äänenkäyttö
- nonverbaalinen viestintä
- pukeutuminen ja ulkonäkö
- viihteellisyys

vastuu

- eri osapuolet: katsojat, vieraat, juontajapari, yhtiö
- ”vallan vahtikoira”, kansan etu
- kenen asiaa ajaa
- ajankohtaisohjelmien tehtävä
- velvollisuudet

haastateltavat

- puheenvuorojen jakaminen
- kysymykset ja runko
- taustahaastattelut
- haastateltavan saaminen avautumaan
- haastateltavan keskeyttäminen
- omat asenteet
- kuunteleminen

juontajapari

- haasteet
- hyvät puolet
- työnjako
- viestintä lähetyksen aikana
- vastuu
- auttaminen

muut työkaverit

- apu
- muiden mielipiteet

katsojat

- katsojakäsitys
- yhteydenpito
- palaute ja kritiikki
- katsojien rooli
- sosiaalinen media
- tulevaisuus

yhtiö

- yhtiön merkitys
- vastuu
- toiveet yhtiölle
- yhtiön vaikutus asioiden käsittelyyn

juontajapersoona

- "esiintyjäminä" vs." todellinen minä"
- julkisuus, tunnistaminen

tulevaisuus

- muutos
- oma toimenkuva
- vaatimukset tulevaisuudessa
- omat toiveet